

VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETAS

TARPTAUTINĖS IR ES TEISĖS KATEDRA

Neakivaizdinio skyriaus IV kurso (4 metų studijų)
tarptautinės teisės atšakos
studentės Violetos Ambrozienės

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**Santykis tarp teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą bei teisės į saviraiškos laisvę
pagal Europos Žmogaus Teisių Konvenciją**

Vadovė: asist. Vygantė Milašiūtė
Recenzentas: asist. Mindaugas Civilka

2007, Vilnius

TURINYS

Įvadas 3

1. Teisės į privataus gyvenimo neliečiamybę apimtis	7
1.1 Privataus gyvenimo sąvokos problematika	7
1.2 Konvencijos 8 straipsnio ginamų teisių specifika	10
1.2.1 Teisė į asmeninį privatų gyvenimą	10
1.2.2 Teisė į socialinį privatų gyvenimą	11
1.3 „Privatus gyvenimo“ samprata Teismo praktikoje	11
1.4 Valstybės įsipareigojimų apimtis, garantuojant teisę į privatų gyvenimą	13
1.4.1 Negatyvusis elgesio aspektas	14
1.4.2 Pozityviosios prievolės reikalavimai	14
1.5 Teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą gynimo ribos	15
2. Teisė į privatų gyvenimą ir žodžio laisvė kituose tarptautiniuose dokumentuose	18
3. Saviraiškos laisvės principo esmė	20
3.1 Informavimo laisvės tikslai ir šios teisės apimtis	21
3.2 Saviraiškos laisvės ribos	21
3.3 Valstybės galios Konvencijos 10 straipsnio požiūriu	23
3.4 Informavimo teisės statusas, remiantis Teismo praktika	24
3.5 Saviraiškos laisvės teisinis ribojimas	29
3.6 Teisės į privatų gyvenimą ir saviraiškos laisvės balanso problematika.....	30
3.7 Probleminiai teisės į privatų gyvenimą pažeidimo aspektai žiniasklaidoje	32
4. Viešųjų asmenų privataus gyvenimo ir informavimo teisės santykis	35
4.1 Viešojo asmens sąvokos apimtis	35
4.2 Prielaidos teisei į viešojo asmens privataus gyvenimo kritiką	39
4.2.1 Pareigų ir padėties visuomenėje specifika	40
4.2.2 Informacijos visuomeninė reikšmė	42
4.2.3 Teisėto visuomenės intereso sąlyga	44
4.2.4 Tiesioginio ryšio teorija	46
4.3 Valstybės politikų teisių į kritiką ribos	46
4.4 Valstybės tarnautojų statusas viešumo požiūriu	50
4.5 Teisminės valdžios atstovų kritikos apimtis	52
4.6 Ribos, atskleidžiant viešųjų asmenų privatumą	54
5. Teisės žinoti ir intereso patenkinti smalsumą problematika	57
5.1. Visuomenės intereso įvertinimas byloje Tammer prieš Estiją	58
5.2. Žinomo visuomenėje asmens privatumo apimtis pagal bylą Hanover prieš Vokietiją	59
6. Misijos ir komercijos santykis žiniasklaidoje	64
Išvados	66
Santrauka	68
Summary	70
Literatūros sąrašas	72

IVADAS

Temos aktualumas

Teisė į privatų gyvenimą ir jo slaptumą – tai žmogaus laisvo apsisprendimo teisė apibrėžti, kokį konfidencialumo laipsnį jis norėtų taikyti savo, išimtinai tik jam priklausančiam asmeniniam ir šeimyniniam gyvenimui, leisti ar uždrausti viešinti šio gyvenimo detales. Privataus gyvenimo neliečiamumas, išskyrus atvejus, kai šis neliečiamumas gali būti įstatymų apribotas ir suvaržytas, reiškia, kad informaciją apie žmogaus privatų gyvenimą galima rinkti ir skelbti tik jo sutikimu. Tokį sutikimą nereikėtų suprasti kaip absoliutaus teisės į privataus gyvenimo slaptumą atsisakymo: priešingai, asmuo turi išskirtinę ir neatimamą teisę spręsti, kokio pobūdžio ir apimties informaciją apie savo privatų gyvenimą jis leidžia skelbti. Vienas iš dažniausių asmens privataus pažeidimo būdų yra atvejai, kai kiti asmenys visuomenės informavimo priemonėse skelbia apie žmogų tikrovę atitinkančią, t.y. tikrą informaciją (surinktą tiek teisėtai, tiek neteisėtai), neturėdami tam pakankamo teisinio pagrindo.

Saviraiškos laisvė – viena iš pagrindinių žmogaus teisių, susijusi su visomis asmens gyvenimo pusėmis ir galinti pasireikšti bet kurioje gyvenimo srityje. Saviraiškos laisvė apima dvi tarpusavyje susijusias asmens teises – teisę turėti įsitikinimus ir teisę juos laisvai reikšti. Laisvė turėti įsitikinimus negali būti ribojama, o laisvę reikšti įsitikinimus galima riboti tik įstatymo nustatyta tvarka ir tik tada, kai būtina apsaugoti konstitucines vertybes – žmogaus sveikatą, garbę, orumą, privatų gyvenimą, dorovę, ginti konstitucinę santvarką. Saviraiškos, arba nuomonių reiškimo laisvė, ypač aktuali visuomenės informavimo srityje, yra pamatinė žmogaus kaip socialinės būtybės egzistavimo sąlyga¹. Tačiau saviraiškos laisvė, skirtingai nuo neribotos įsitikinimų laisvės, nėra absoliuti. Žmogaus teisė ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti žiniasklaidos priemonėse nėra neribota. Teisės į informaciją apribojimus lemia šios vertybės santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei būtinus visuomenės poreikius. Vienas iš tokių poreikių – būtinybė apsaugoti tam tikras žinias visuomenės ar konkretaus asmens interesų labui.

Šių Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencijos ginamų laisvių santykio problematiką savo Rezoliucijose bei Rekomendacijose ne vieną kartą akcentavo Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja² ir Ministrų Komitetas³, pabrėždami, jog „žurnalistika turi atlikti savo pareigą, ginama saviraiškos laisvės, kuri apima ir pareigą gerbti

¹ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P57.

² Pavyzdžiui, 1970 m. sausio 23 d. Rezoliucija Nr. 428 skirta deklaracijai dėl masinės informacijos priemonių bei žmogaus teisių; 1970 m. sausio 23 d. Rekomendacija Nr.582 dėl masinės informacijos priemonių ir žmogaus teisių; 1993 m. liepos 1 d. Rezoliucija Nr. 1003 dėl žurnalistikos etikos.

³ 1974 m. liepos 2 d. Rezoliucija (74) 26 dėl atsakymo teisės ir asmens pozicijos spaudos atžvilgiu.

kitas Konvencijos ginamas esmines teises, laisves ir interesus“, tokias kaip teisingas teismo procesas ar nekaltumo prezumpcija. Teisė į privatų gyvenimą taip pat reikalauja ypatingo poreikio savo pagarbai iš žiniasklaidos pusės⁴.

Prieštaravimai tarp asmens teisių ir laisvių bei visuomenės interesų demokratinėje visuomenėje sprendžiami derinant šiuos skirtingus poreikius ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros. Kaip vieną iš interesų derinimo būdų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau tekste – Konvencija) bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau tekste – Teismo) praktika įvardija asmens teisių ir laisvių ribojimą. Tokie apribojimai laikomi pagrįstais, jeigu atitinka dvi sąlygas: yra teisėti ir būtini demokratinėje visuomenėje. Asmens teisė į privatų gyvenimą akivaizdžiausiai pažeidžiama visuomenės informavimo srityje. Todėl šis aspektas, nagrinėjant dviejų lygiaverčių teisinių vertybių santykį, ir buvo pasirinktas magistrinio darbo temos analizei.

Seniai nebe naujiena, kad visuomenės informavimo sferoje taikoma tokia nuostata – viešojo asmens teisių gynimo ribos yra siauresnės nei privataus, arba kritikos ribos viešojo asmens atžvilgiu yra daug platesnės nei privataus asmens. Pripažįstama, kad viešaisiais asmenimis turėtų būti laikomi tie asmenys, kurie priima viešo pobūdžio sprendimus, turinčius įtakos visuomenėje. Todėl mažiausiai klausimų kyla dėl politikų, pareigūnų, valstybės tarnautojų. Tačiau ar šiai kategorijai pagrįstai priskiriami menininkai, sportininkai, kultūros veikėjai, kurie anaipol netrokšta būti žinomi, bet dažniausiai tokiais tampa dėl savo darbų ar pasiekimų. Ar visus bent kiek žinomesnius žmones, neturinčius jokios viešųjų sprendimų galios visuomenėje, galima pliekti vienoda kritikos rykšte ir viešinti jų asmeninio gyvenimo detales?

Kadangi kiekvienas asmuo pats nusprendžia, kiek jo privatus gyvenimas yra žinotinas visuomenei, teisėto visuomenės, arba viešojo intereso paieška kartais virsta nemaža dilema.

Kol kas vis dar stebina ir tai, kad asmenys nebrangina savo privataus gyvenimo ir teisės į jį negina taip, kaip ji turėtų būti ginama. Tai vertintina kaip tam tikras prielankumo žiniasklaidai ženklas, susitaikymas su pažeista savo teise.

Visuomenės informavimo priemonės, kurios turėtų teikti daugiau informacijos apie teisę į privataus gyvenimo apsaugą, labai dažnai pačios piktnaudžiauja savo teisėmis ir pažeidinėja žmogaus teisę į privatumą. Dėl to mažai tikėtina, kad spauda ar televizija padės žmonėms daugiau sužinoti apie teisės į privataus gyvenimo apsaugą gynimą ir jos identifikavimą⁵.

⁴ 1998 m. birželio 26 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Rezoliucija Nr.1165 (1998), skirta teisei į privataus gyvenimo apsaugą, - <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta98/ERES1165.htm>

⁵ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P.217.

Tyrimo objektas

Saviraiškos laisvė ir teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą – šių dviejų principų tarpusavio konkurencija verčia ieškoti aukso vidurio - reglamentuojant informacijos rinkimo ir skelbimo apie viešuosius ir privačius asmenis veiklą, išlaikyti pusiausvyrą tarp asmens teisių bei laisvių ir visuomenės interesų.

Santykis tarp dviejų teisinių vertybių – saviraiškos laisvės ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą dažnai apibūdinamas taisyklių konfliktu.

Kai atitinkamais apribojimais siekiama išvengti kolizijos su kitomis pagrindinėmis teisėmis, pagrindinių teisių apribojimų pagrįstumas vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais. Teismas savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad Konvencijos paskirtis - nustatyti sąžiningiausią pusiausvyrą tarp pagarbos visuomenės pagrindiniams interesams ir fundamentalių individo teisių gynimo reikalavimų⁶.

Tyrimo tikslas

Šio darbo tikslas – visuomenės informavimo teisės, kaip vieno svarbiausių saviraiškos teisės elementų ir informavimo teisės pošakio, santykis su teise į privataus gyvenimo neliečiamumą. Gilinantį į nuomonės reiškimo laisvės ribų problematiką, aiškintasi, kokį vaidmenį ši laisvė atlieka kitų Konvencijoje numatytų teisių įgyvendinimui.

Pripažįstant, jog nuomonės reiškimo laisvė yra pagrindas demokratinės visuomenės vystymui bei tolerancijos ir pliuralizmo idėjų visuomenėje formavimui, analizuota gausi Teismo praktika, kada piktnaudžiaujant šia teise pažeidžiamos kitos Konvencijoje saugomos vertybės, ypatingai asmens teisė į privataus ir šeimos gyvenimo apsaugą.

Nagrinėjant klausimą apie žmogaus laisvės ribas reikšti savo nuomonę ir įsitikinimus, saviraiškos laisvės apimtį viešosios informacijos srityje, apsaugant kito asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, pagrindinis akcentas skirtas privataus ir viešojo asmens sąvokų problematikai bei privačios visuomeninio pobūdžio informacijos sampratai. Santykio tarp teisės į privatumą ir visuomenės informavimo laisvės, išvengiant jų įgyvendinimo viena kitos sąskaita, problematiką šiame darbe siekta išanalizuoti teoriniu ir praktiniu aspektais.

⁶ Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997. P. 41–47.

Tyrimo uždaviniai

Analizuojant dviejų teisinių vertybių - visuomenės informavimo teisės ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą santykį, buvo nagrinėti tokie pagrindiniai darbo klausimai:

- pateikti sąvokos „privatus gyvenimas“ turinio esmę ir Konvencijos suteiktas valstybėms galias bei įsipareigojimus ginti šią teisę.
- apibūdinti saviraiškos laisvės esminius bruožus, mokslininkų nuomonę dėl visuomenės informavimo teisės ribų.
- apžvelgti teisės teorijos vertinimus dėl nuomonės reiškimo laisvės žiniasklaidoje valstybės tarnautojų, politikų ar kitų žymių valstybės veikėjų atžvilgiu.
- išanalizuoti, kaip Teismas savo praktikoje sprendžia teisės į privatų gyvenimą ir saviraiškos laisvės tarpusavio konfliktą bylose, susijusiose su žiniasklaidos priemonėmis.

Tyrimo dalykas

Konvencija, Teismo praktika, Europos Tarybos teisės aktai, specialioji literatūra, nagrinėjantys santykio tarp teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą bei teisės į saviraiškos laisvę problematiką.

Tyrimo metodai

Siekiant atskleisti nagrinėjamos temos esmę bei pabrėžiant jos aktualumą, magistriniame darbe naudotasi teisėtyros, loginiu ir istoriniu metodais. Sisteminio metodo pagalba analizuota gausi Teismo praktika, nagrinėjant bylas dėl teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą bei saviraiškos laisvės pažeidimų. Be minėtų metodų, nagrinėjant darbo temą, naudotas ir lyginamasis metodas.

Praktinė ir teorinė darbo reikšmė

Remiantis Konvencijos 8 ir 10 straipsnių normų bei Teismo praktikos analize, nagrinėjamos temos problematika apibūdinama kaip itin reikšminga žiniasklaidos, ypatingai svarbaus žmogaus teisių laisvai reikšti savo mintis bei įsitikinimus instrumento, srityje. Naudojimasis šiomis laisvėmis yra susijęs ir su pareigomis ir atsakomybe, kurių šiandien pasigendama dažnos visuomenės informavimo priemonės darbe.

Darbo struktūra

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, skyriai, skirstomi į poskyrius, išvados ir siūlymai, literatūros sąrašas.

1. Teisės į privataus gyvenimo neliečiamybę apimtis

1.1 Privataus gyvenimo sąvokos problematika

Teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą užuomazgų galima aptikti ir senovės mąstytojų raštuose. Dar Sokrato mokinys Platonas manė, kad įstatymai turi apimti ne tik viešąjį, bet ir privatų gyvenimą, kadangi be sutvarkyto privataus gyvenimo neįmanoma ir visuomenės santvarka. Klasikinėse senovės valstybėse asmeninio gyvenimo samprata buvo visai kitokia: čia viešoji valdžia kišosi net į smulkmenas. Pavyzdžiui, Romoje cenzoriai sekė šeimos gyvenimą, o karaliai nustatydavo papročius. Tad senovėje asmuo, būdamas suverenus viešuose reikaluose, privačiame gyvenime buvo beveik vergas⁷.

Teisė į privatų gyvenimą yra viena iš paskutiniųjų demokratinių teisių, „labiausiai trapi“ ir išskirtina tuo, jog „yra vienu iš tų, kuri labiausiai atsiskleidžia žiniasklaidoje“⁸. Devyniolikame amžiuje tikrai tam tikros pareigos ir finansinė padėtis visuomenėje turėjo konstitucinę apsaugą, apėmusią namų ir susirašinėjimo slaptumo neliečiamybę. Todėl neatsitiktinai Konvencijos 8 straipsnis privataus gyvenimo sąvoką sujungia su šiomis tradicinėmis laisvėmis, o Teismo praktikoje mes pastebime tam tikrą artumą, ryšį ar net tam tikrą šių sąvokų pakeičiamumą⁹.

Konvencijoje įtvirtinta teisė į žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumą plačiąja prasme apima asmeninio, šeimos ir namų gyvenimo, garbės ir reputacijos neliečiamumą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt.

Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, būdama viena iš konstitucinių žmogaus teisių, garantuojamų Konvencijos 8 straipsnio, pagal jos įteisinimo laiką priskirtina prie vadinamųjų trečiosios kartos teisių. Daugelyje valstybių ji buvo įtvirtinta daug vėliau nei socialinės, ekonominės ar politinės teisės¹⁰.

Teisės į privatų gyvenimą sąvoka yra miglota bei neapibrėžta¹¹, taigi dėlto ir sukelianti aštrias diskusijas. Privatus gyvenimas yra sąlyginė koncepcija, kurios turinys keičiasi, priklausomai

⁷ P. Leonas. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995. P.85-86, 357.

⁸ Fr. Rigaux., Justice and the press: comparative reflections. Journal des Tribunaux, 1996. P. 42.

⁹ Ten pat.

¹⁰ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 215.

¹¹ S.Gurwith. Freedom of privacy. The freedom to be oneself. The Hague. 1998.

nuo laikmečio, aplinkos ir visuomenės, kurioje ši sąvoka yra taikoma¹². Todėl pritariama nuomonei, jog vargu ar įmanoma apibrėžti privataus gyvenimo sąvoką ir jo nuolat besivystančias formas¹³.

Dėl sąvokos „privatumas“ polemizuoja ne tik teisininkai, net ir psichologai, sociologai, tarpusavyje sutikdami tik dėl vieno: tai, kas yra privatu, turi būti vertinama individualiai, priklausomai nuo vietos ir laiko. Nežiūrint apžvalgų, monografijų, publikacijų, mokslinių darbų gausos šia tema, iki šiol taip ir nėra visapusiško bei išsamaus šios sąvokos apibrėžimo, kuris būtų pakankamai tikslus, ne per daug siauras ir ne per daug platus savo apimtimi. Kadangi lingvistinis privataus gyvenimo termino apibūdinimas yra ambicingas, jis negali būti klasifikuojamas, remiantis viena pagrindine idėja. Be to, ideologinės antrinės reikšmės, susijusios su šia sąvoka, yra greičiau normatyvios ir akcentuojasi ne į tai, kas yra privatumas, o kas turėtų būti apsaugota, remiantis šia sąvoka¹⁴. Dėl šios priežasties kyla pakankamai svarios abejonės, ar apskritai yra įmanoma sukurti visapusiškai naudingą termino „privatus gyvenimas“ apibrėžimą¹⁵.

Nei Konvencijos 8 straipsnis, nei kiti jos straipsniai neapibrėžia, kas yra „privatus gyvenimas“. Ir tai visiškai suprantama, turint omenyje Konvenciją pasirašiusių valstybių kultūrinius ir teisinius skirtumus bei nevienareikšmių požiūrį į privatumo turinį bei viešumo-privatumo ribas. Antra vertus, turint omenyje Konvencijos įgyvendinimo mechanizmą, jos kūrėjai pagrįstai tikėjosi, kad konvencijoje vartojamų sąvokų turinį turi ir teisę, ir pareigą atskleisti Konvencijos kontrolės ir įgyvendinimo institucijos – Komisija ir Teismas (nuo 1998 m. – tik Teismas). Todėl sąvokos „privatus gyvenimas“ turinys gali būti suvoktas tik analizuojant jų veiklą ir praktiką¹⁶.

Asmeninis gyvenimas – tai kiekvieno žmogaus gyvenimo sfera, į kurią niekas negali įsikišti neprašomas. Asmeninio gyvenimo laisvė – tai visiems naudingas pripažinimas, jog egzistuoja veiklos zona, priklausanti tik pačiam individui, į kurią įžengti jis bet kam gali uždrausti. Tai – pripažinimas, kad asmuo turi teisę būti paliktas ramybėje¹⁷.

Vertinant privataus gyvenimo sampratą, kai tikslios definicijos nepateikia nei vienas teisės aktas, darytina išvada, jog griežto apibrėžimo nebuvimas yra teigiama ir

¹² M. Lévinet. The uncertain determination of the limits of freedom of expression: thoughts on the judgments delivered by the Strasbourg Court in 1995-1996 concerning Article 10 of the ECHR. *Revue Française de Droit Administratif*. 1997. P. 999.

¹³ Fr. Rigaux. The protection of private life and the other assets of personality. Brussels. Bruylant. 1990.

¹⁴ M. Powers, A Cognitive Definition of Privacy, „Law and Philosophy“, 1996, vol. 15, Nr.4. P.370.

¹⁵ Wacks. The Poverty of „Privacy“. „The Law Quarterly Review“, 1980. P.73.

¹⁶ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 84.

¹⁷ S. Warren, L. Brandeis. The right to privacy//Harvard Law Review 4. 1980.

neišvengiama ypatybė. Kiekviena įstatyme įtvirtinta samprata iš dalies yra pavojinga (dar senovės romėnai sakė: *omnis definitio in iure civili periculose est*), kadangi neįmanoma numatyti vieno ar kito reiškinių visų aspektų. Kiekvienas teisinis apibrėžimas „suriša“ teismui rankas tokiomis situacijomis, kai pasirodo, kad sąvoka neapima tam tikro reiškinių ar atskiro jo aspekto. Antra vertus, ką laikyti asmens privačiu gyvenimu, neretai yra fakto klausimas, nes ši sąvoka yra vertinamaisiais kriterijais grindžiamas fenomenas: privatumo ar viešumo kvalifikavimas priklauso nuo daugelio aplinkybių. Pagaliau privatumui būdingas subjektyvumo elementas – skirtingi žmonės savo privatumo ribas įsivaizduoja nevienodai. Tai, kas vienam atrodo privatu, kitam – ne. Vieni apie savo privatų gyvenimą nesidrovi kalbėti viešai, kiti stengiasi išlaikyti savo privatų gyvenimą paslaptėje visais įmanomais būdais. Atitinkamai, jeigu asmuo, kuris pats viešai kalbėjo apie intymius savo gyvenimo dalykus, neturėtų piktintis, kad apie jo atvirumą ilgiau ar trumpiau bus viešai diskutuojama, juo bus domimasi ir toliau; asmuo, viešai save vaizduojąs dideliu moralistu, neturėtų piktintis, kad ir aplinkiniai pradeda domėtis jo paties morale, taip atskleidžiant jam nemalonias privataus gyvenimo detales; privataus gyvenimo gynimo neturėtų tikėtis kitam žalą darantis asmuo¹⁸. Tačiau neabejotinai asmens privataus gyvenimo dalimi laikytini asmens sveikatos būklė, religiniai, politiniai ir kitokie jo įsitikinimai, žmogaus lytinis gyvenimas, jo šeimos santykiai, rasinė, etninė kilmė, būstas, privati valda ir t.t.

Naudojimasis teise į privatų gyvenimą visada siejamas su konkrečiu asmens asmenine nuožiūra. Tai reiškia, kad teisė į privatų gyvenimą yra ginama tik tuo atveju, jei asmuo to pats asmeniškai pageidauja. Kitaip tariant, tik nuo asmens priklauso jo privataus gyvenimo apsaugos ribos, t.y. kokiose ribose jis pageidauja būti paliktas vienas¹⁹.

1970 m. sausio 23 d. priimtoje Europos Tarybos Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje 428/1970 „Dėl masinės informacijos priemonių ir žmogaus teisių“ pateikta tokia asmeninio gyvenimo samprata – tai „žmogaus teisė gyventi asmeninį gyvenimą, į kurią būtinai prireikus kišamasi kuo mažiausiai. Ši teisė apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą be leidimo publikuoti asmeninę nuotrauką, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją“.

Nuolatinis technikos progresas ir besikurianti žinių visuomenė atvėrė neribotas galimybes, kartu ir poreikį išiveržti į asmens privatų gyvenimą. Naujos bendravimo formos (radijas,

¹⁸ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 10.

¹⁹ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 249.

televizija, internetas, skaitmeninė televizija ir radijas) žmogaus privatų gyvenimą padarė dar labiau pažeidžiamu.

1.2 Konvencijos 8 straipsnio ginamų teisių specifika

Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą yra viena iš konstitucinių žmogaus teisių, kurią garantuoja Konvencijos 8 straipsnis „Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą“:

1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.
2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti²⁰.

Pirmojoje šio straipsnio dalyje ginamos keturios tarpusavyje labai susijusios, o kartais ir sutampančios teisės, kurias visas apima viena teisė į privatų gyvenimą sąvoka. Plačiaja prasme ši sąvoka apima keturias sudedamąsias dalis: 1) teisę į privatų (asmeninį) gyvenimą (siaurąja prasme); 2) teisę į šeimyninį gyvenimą; 3) teisę į būsto neliečiamumą; 4) teisę į susirašinėjimo slaptumą²¹.

Konvencija atskirai nenurodo tokių privataus gyvenimo aspektų, kaip, pavyzdžiui, neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ir jo turto apieškojimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką, tačiau Teismas, interpretuodamas Konvenciją, tokius pažeidimus paprastai pripažįsta teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą pažeidimais.

1.2.1 Teisė į asmeninį privatų gyvenimą

Teisinėje literatūroje teisė į privatų gyvenimą kartais dar skirstoma ir į pošakius: teisė į asmeninį privatų gyvenimą ir teisė į socialinį privatų gyvenimą. Teisė į asmeninį privatų gyvenimą savo ruožtu galima skirstyti į tris savarankiškas sritis. Pirma, privataus gyvenimo samprata apima teisę į asmeninį gyvenimą, įskaitant ir seksualinį gyvenimą, be jokio išorinio

²⁰ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Vilnius, 2000. P.16.

²¹ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 222.

įsikišimo, taip pat į fizinį ir moralinį asmens vientisumą. Antra, egzistuoja teisė į slaptumą ir asmens duomenų apsaugą. Trečioji šios dalies sritis yra teisė į asmeninį vystymąsi²².

1.2.2 Teisė į socialinį privatą gyvenimą

Nors teismas nenagrinėja, ar įmanoma ir būtina sudaryti išsamų „privataus gyvenimo“ sąvokos apibrėžimą, 1992 m. bylos *Niemietz prieš Vokietiją*²³ sprendime jis privataus gyvenimo koncepciją Konvencijos 8 straipsnio prasme papildė prasme, kurią galima apibūdinti kaip „kokybinį šuolį į priekį“²⁴. Teismas nurodė, jog „pagarba privačiam gyvenimui taip pat privalo apimti ir tam tikrą laispsnį teisių, susijusių su laisve pradėti ir plėtoti ryšius su kitais asmenimis“. Taigi prie teisės į „privatą ir asmeninį gyvenimą“ buvo prijungta ir teisė į „privatą ir socialinį gyvenimą“²⁵. Teismo sprendimas *Niemietz* byloje „praplėtė privataus gyvenimo apimtį ne vien tik privačia ar komercine veiklos požiūriu, bet kur kas plačiau – į visus socialinius ryšius, taip pat individui pasiūlius ir galimybę stiprinti savo ryšius su išoriniu pasauliu“²⁶. Taigi teisė gerbti privatą gyvenimą pripažinta „ne vien tik teise likti namuose ir neįsileisti kitų: ji taip pat suprantama ir kaip teisė išėiti iš namų bei bendrauti su kitais“.

1.3 „Privataus gyvenimo“ samprata Teismo praktikoje

Ilgametėje savo praktikoje nesuformulavęs privataus gyvenimo apibrėžimo, minėtame bylos *Niemietz prieš Vokietiją* sprendime Teismas pažymėjo, kad jis nemano esant galima ir būtina pateikti išsamų privataus gyvenimo apibrėžimą. Tačiau, Teismo nuomone, būtų per daug siaura šią sąvoką nusakyti tik „vidiniu rateliu“, kuriame individas gali gyventi taip, kaip nori, ir iš jos visiškai eliminuoti išorinį pasaulį, kaip neįeinantį į šį ratą. Privataus gyvenimo gerbimas, Teismo nuomone, turi iš dalies apimti ir asmens teisę užmegzti ir plėtoti santykius su kitais žmonėmis. Todėl net ir profesinėje ar komercinėje veikloje žmogus turi tam tikrą teisę į privatumą.

²² Françoise Tulkens, Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjo, pasisakymas konferencijoje „Saviraiškos laisvė ir teisė į privatumą“ 1999 m. rugsėjo 23 d. – <http://www.coe.int>

²³ Europos Žmogaus teisių teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Niemietz prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 13710/88. – <http://www.echr.coe.int>

²⁴ Fr. Sudre. The vicissitudes of the concept of private life in the case-law of the European Court of Human Rights. (Privataus gyvenimo koncepcijos staigmenos Europos Žmogaus Teisių teisme). Essays in homage to L.E. Petiti, Brussels, Bruylant. 1999.P. 689.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat.

Daug kartų nurodęs, jog „privatus gyvenimas“ yra plati sąvoka, kurią sunku tiksliai apibrėžti²⁷, Teismas vis dėlto pastebėjo, jog Konvencijos 8 straipsnis saugo moralinį ir fizinį asmens vientisumą²⁸, apimant teisę į privatų gyvenimą be nepageidaujamo dėmesio. Konvencijos 8 straipsnis taip pat užtikrina asmeniui aplinką, kurioje jis ar ji gali laisvai ugdyti savo asmenybę²⁹.

Teismas yra pažymėjęs, kad privatus gyvenimas apima ne tik atitinkamą vidinę asmens gyvenimo pusę, bet taip pat turi būti taikomas ir asmens santykiams su kitais asmenimis. Pagarba privačiam gyvenimui apima pagarbą asmens moraliniam ir fiziniam integralumui, asmens identitetui, privačiai informacijai, asmens seksualumui, asmeninei ir privačiai erdvei. Asmens psichinė sveikata taip pat turi būti laikoma svarbia privataus gyvenimo dalimi, analizuojama kartu su asmens moralinio identiteto aspektu. Teismas pabrėžė, kad privatus gyvenimas yra plati sąvoka, „nepasiduodanti išsamiam apibrėžimui“, bet ji apsaugo tokius svarbius asmeninės sferos elementus kaip „lyties identitetą, vardą ir seksualinę orientaciją bei seksualinį gyvenimą“.

Byloje *Niemietz prieš Vokietiją*, kaip jau minėta, Teismas yra pabrėžęs, kad nėra nei galimybės, nei būtinumo pateikti baigtinį sąvokos „asmeninis gyvenimas“ apibrėžimą. Asmeninio gyvenimo gerbimas taip pat iki tam tikro laipsnio apima asmens teisę nustatyti ir plėtoti santykius su kitais žmonėmis. Netgi profesinis ar dalykinis aktyvumas gali turėti tam tikrą konfidencialumo elementų. Būtent darbe žmogus turi daug galimybių plėtoti savo santykius su išoriniu pasauliu. Todėl ne visada galima aiškiai atskirti, kuri žmogaus veiklos dalis yra profesinė arba dalykinė, o kuri – asmeninė³⁰. Aiškindamas „privataus gyvenimo“ sąvoką Teismas byloje *Niemietz prieš Vokietiją* nurodė:

“Būtų per siaura sąvoką apibrėžti kaip „artimiausią aplinką“, kurioje individas gali gyventi taip, kaip jis to nori, ir iš jos (sąvokos) išskirti visą išorinį pasaulį, kurio ši aplinka neapima. Į pagarbą privačiam gyvenimui tam tikra apimtimi įeina ir teisė sukurti bei vystyti santykius su kitais žmonėmis. Akivaizdu, nėra tikslinga aiškinti „privataus gyvenimo“ sąvoką kaip neapimančią profesinės ar komercinės veiklos, kadangi galiausiai ji yra darbinės veiklos, kurioje dauguma žmonių turi svarbią, jei ne didžiausią galimybę, plėtoti santykius su išoriniu pasauliu, dalis. Šis požiūris pagrįstas tuo, jog (...) ne visuomet įmanoma aiškiai atskirti, kuri

²⁷ Europos Žmogaus teisių teismo 2003 m. balandžio 28 d. sprendimas byloje *Peck prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44647/98. - <http://www.echr.coe.int>

²⁸ Europos Žmogaus teisių teismo 1985 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *X and Y prieš Nyderlandus*, pareiškimo Nr. 8978/80. - <http://www.echr.coe.int>

²⁹ 1977 m. spalio 14 d. Komisijos pranešimas dėl bylos *Brüggeman ir Scheuten prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 6959/75. - <http://www.echr.coe.int>

³⁰ Europos Žmogaus teisių teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Niemietz prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 13710/88. - <http://www.echr.coe.int>

asmens veikla sudaro jo profesinio ar verslo gyvenimo dalį, o kuri ne. Taigi ypač tuomet, kai asmuo yra liberalios profesijos atstovas, jo veikla gali būti neatskiriama jo gyvenimo dalis iki tokio lygio, kai tampa neįmanoma suvokti, kurioje aplinkoje asmuo veikia konkrečiu momentu³¹.

Teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ir saviraiškos laisvės santykio problematiką Teismas kruopščiai išanalizavo byloje *Sciaccia prieš Italiją*³². Privačios mokyklos atsakinga darbuotoja buvo įtariama ir vėliau pripažinta kalta dėl nusikalstamos veikos, susijusios su vadovavimu mokyklai bei žalos bendruomenei padarymu. Vykstant tyrimui, jos ir kitų areštuotų bendrininkų nuotraukos buvo ne vieną kartą spausdintos vietos laikraštyje. Nuotraukas žiniasklaidai pavyko gauti iš mokesčių policijos duomenų bazės. Priminę, jog straipsnių nuotraukos taip pat apima teisės į privataus gyvenimą turinį, Teismas pažymėjo, jog šis atvejis išskirtinas iš kitų, anksčiau nagrinėtų bylų, tuo, jog pareiškėja neturėjo viešojo asmens statuso, tačiau buvo baudžiamosios bylos, nagrinėtos teisme, subjektas. Be to, spausdintos nuotraukos, kurias pareigūnai padarė savo oficialiajai kartotekai, buvo perduotos spaudai pačios policijos pareigūnų. Šiuo atveju Teismas privalėjo nustatyti, ar valstybė laikėsi savo įsipareigojimų nesikišti į pareiškėjos teisę gerbti jos privatų gyvenimą. Pasisakydamas dėl valstybės įsikišimo, Teismas priminė, jog privataus gyvenimo samprata apima ir „asmens bendravimo, sąveikos su kitais zona, netgi viešumos kontekste“. Šioje byloje pripažinęs Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo faktą, Teismas akcentavo, kad šiuo atveju pareiškėjos, kaip „paprasčio asmens“, statusas išplečia tos sąveikos zoną privataus gyvenimo apimtį prasme, ir faktas, jog pareiškėja buvo teismo proceso subjektas, negali riboti tokios apsaugos apimtį.

1.4 Valstybės įsipareigojimų apimtis, garantuojant teisę į privatų gyvenimą

Konvencija, įpareigojanti valstybes-dalyves gerbti kiekvieno žmogaus teisę į šeimos gyvenimą, uždraudžia bet kokius apribojimus asmens naudojimuisi šia teise. Kišimasis į asmens šeimos bei privatų gyvenimą, kuris negali būti pateisinamas pagal Konvencijos 8 str. 2 dalį, gali būti laikomas kėsanimusi į Konvencijos 8 str. 1 dalyje saugomą teisę.

³¹ Europos Žmogaus teisių teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Niemietz prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 13710/88. – <http://www.echr.coe.int>

³² Europos Žmogaus teisių teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje *Sciaccia prieš Italiją*, pareiškimo Nr.50774/99. - <http://www.echr.coe.int>

Minėtoje Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijoje 428 (1970) „Dėl masinės informacijos priemonių ir žmogaus teisių“³³ pabrėžiama:

„Teisė į pagarbą privačiam gyvenimui, numatyta Konvencijos 8 straipsnyje, turi ne tik apginti asmenį nuo valdžios institucijų veiksmų, bet ir apsaugoti asmenį nuo kitų individų ar institucijų veiksmų, įskaitant apsaugą nuo masinės informacijos priemonių. Nacionaliniai įstatymai privalo nustatyti tokios apsaugos garantijas“.

1.4.1 Negatyvusis elgesio aspektas

„Privatus gyvenimas“ pagal Konvencijos 8 str. pirmąją dalį aiškinamas antrosios dalies nuostatų, nurodančių, kad „valdžios pareigūnai neturi kištis į naudojimąsi šia teise“, kontekste. Ši antrosios dalies formuluotė leidžia daryti išvadą, kad Konvencija gina privatų gyvenimą tik nuo valstybės, o ne nuo privačių asmenų kišimosi. Taigi Konvencija pirmiausia gina teisę į privatų gyvenimą viešosios teisės reguliuojamoje srityje. „Negatyvus“ šios teisės supratimo aspektas reiškia valstybės pareigūnų pareigą susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, užtikrinti, kad valstybės institucijos ir pareigūnai nesikištų į privatų žmogaus gyvenimą³⁴.

1.4.2 Pozityviosios prievolės reikalavimai

Tačiau Konvencijos 8 straipsnio taikymo ir aiškinimo praktika Teisme rodo, jog valstybė privalo ne tik susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, bet tam tikrais atvejais ir imtis atitinkamų veiksmų, kad būtų garantuotos 8 straipsnio pirmosios dalies nuostatos. Teismas ne kartą yra pripažinęs, kad Konvencijos 8 straipsnis taip pat įpareigoja valstybę veikti taip, kad būtų užtikrinta reali pagarba privačiam žmogaus gyvenimui, pavyzdžiui, nustatyti nacionalinėje teisėje adekvačius teisės į privatų gyvenimą gynimo būdus bei garantuoti žmogui tinkamą teisinę gynybą nuo įvairių privataus gyvenimo pažeidimų, t.y. valstybė turi sudaryti savo piliečiams tokias gyvenimo sąlygas, kad jų privatus gyvenimas iš tiesų būtų gerbiamas ir neliečiamas. Taigi darytina išvada, kad Konvencijos 8 straipsnis gina teisę į privatų gyvenimą ir privatinės teisės reguliuojamoje srityje. Pavyzdžiui, jeigu nacionalinėje teisėje nėra sukurtas atitinkamas mechanizmas, garantuojantis teisės į privatų gyvenimą veiksmingą gynybą nuo

³³ Parliamentary Assembly Resolution 428 (1970) 1, containing a declaration on mass communication media and human rights. - <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm>

³⁴ Jočienė Danutė. Nuomonės reiškimo laisvė kaip laisvė gauti informaciją. - D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.127.

privatų asmenų daromų pažeidimų, remdamasis Konvencijos 8 straipsniu asmuo gali teigti, kad valstybė pažeidė konvenciją³⁵.

Pozicija, jog pamatiniai Konvencijos 8 straipsnio principai tam tikrais atvejais reikalauja pozityvių veiksmų iš valstybės pusės, t.y. valstybių pozityvių įsipareigojimų, garantuojančių tinkamą privatumo teisės įgyvendinimą, buvo išplėtoti *Airey prieš Austriją* byloje³⁶:

„Nors pagrindinis 8 straipsnio tikslas - apsaugoti asmenį nuo savavališko valdžios pareigūnų kišimosi, šis straipsnis ne tik įpareigoja valstybę paprasčiausiai susilaikyti nuo tokio kišimosi: pareiga neveikti gali būti papildyta pareiga veikti, užtikrinančia, kad būtų realiai gerbiamas privatus ir šeimos gyvenimas“.

1.5 Teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą gynimo ribos

Teismas savo praktikoje pabrėžęs, jog teisė į pagarbą asmens privačiam gyvenimui turi garantuoti kiekvienam individui sferą, kurioje jis galėtų jaustis ir ugdyti save kaip asmenybę. O jei valstybė įsikiša į šią asmens privatumo sferą, tai turi atitikti Konvencijos 8 str. 2 dalyje numatytas sąlygas.

Pagal Konvenciją galimi nuolatiniai ir laikini naudojimosi teisėmis ir laisvėmis apribojimai. Tačiau daugeliu atvejų yra bendri apribojimų reikalavimai: jie galimi tik toms teisėms ir laisvėms, kurių apribojimus leidžia pati Konvencija, jie turi būti „įstatymo numatyti“ ir „būtinai demokratinėje visuomenėje“³⁷.

Žmogaus teisės į privataus ir šeimos gyvenimo neliečiamumą ribojimo galimybę patvirtina Konvencijos 8 straipsnio antrojoje dalyje nuostata, jog valstybės institucijos neturi teisės apriboti asmens teisės į privatumą, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti³⁸.

Konvencijos 8 straipsnio antrajame punkte aptariami galimi teisės į privatų gyvenimą ribojimai pabrėžia, kad joks privatus asmuo ar organizacija niekam negali apriboti teisės į privatų gyvenimą. Tai gali daryti tik valstybės institucijos ir tik tada, kai tokio apribojimo

³⁵ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius: Justitia, 2001. P.85.

³⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Airey prieš Austriją*, pareiškimo Nr.6289/73. - <http://www.echr.coe.int>

³⁷ Vadapalas Vilenas. Individas ir Tarptautinė teisė. - Vilenas Vadapalas. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006.P.281.

³⁸ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Vilnius, 2000. P.16.

galimybė yra tiesiogiai numatyta įstatymo. Be to, teisę į privatų gyvenimą valstybės institucijos gali riboti tik įsakmiai įstatyme numatytais atvejais, kai būtina apsaugoti: 1) valstybės ar visuomenės interesus; 2) žmonių sveikatą; 3) moralę; 4) kitų asmenų teises.

Nors asmens teisei į šeimos bei privataus gyvenimo gerbimą Konvencijoje suteikiama analogiška teisinė reikšmė, kaip ir kitoms fundamentalioms laisvėms bei teisėms (pvz., teisė į šeimos gyvenimą, minties, sąžinės, religijos laisvė ir t.t.), ši teisė, taip pat kaip ir kitos teisės, nėra absoliuti. Valstybės - Konvencijos dalyvės, gali imtis veiksmų, kuriais ribojama asmens teisė į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą, jei tai atitinka 8 straipsnio antrojoje dalyje nustatytas sąlygas. Teisėtų apribojimų atvejai turi būti proporcingi siekiamam tikslui, numatyti įstatyme ir taikomi tik tada, kai tai yra būtina demokratinėje visuomenėje, valstybei siekiant teisėtų tikslų, įvardijamų Konvencijos 8 str. antrojoje dalyje.

Teismo praktikos analizė patvirtina, kad teisė į privatų gyvenimą neginama, jeigu prioritetas turi būti suteiktas kitos teisės saugomos vertybės gynybai. Teismas bando rasti įvairių žmogaus teisių pusiausvyrą ir neretai prioritetą teikia ne privataus gyvenimo, o kitoms vertybėms ginti. Visuomenės teisė gauti informaciją apie viešojo asmens privatų gyvenimą suprantama kaip teisėtas visuomenės interesus tais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų pasekmių³⁹.

Teismas taip pat yra konstatavęs, kad reikalavimas gerbti privatų gyvenimą automatiškai susilpnėja tiek, kiek pats asmuo savo privatų gyvenimą atskleidžia visuomenei arba artimai susieja su kitais teisės ginamais interesais⁴⁰.

Išimtyis iš šios taisyklės atsiranda, kai asmuo savo privatų gyvenimą perkelia į viešą sritį: „Reikalavimas gerbti privatų gyvenimą automatiškai ribojamas tiek, kiek asmens privatus gyvenimas susijęs su visuomeniniu gyvenimu ar kitais ugdomais interesais (Europos žmogaus teisių komisijos pranešimas dėl bylos *Bruggemann and Scheuten prieš Vokietiją*⁴¹).

Šioje byloje ir buvo nustatytos privataus gyvenimo gerbimo ribos. Europos žmogaus teisių komisijos nuomone, asmens „privatus“ gyvenimas negali būti suprastas vien kaip asmens teisė į privatumą, teisė gyventi taip, kaip asmeniui norisi, ir būti apsaugotam nuo viešumo. Ši teisė taip pat apima ir teisę atitinkamu laipsniu sukurti ir plėtoti santykius su kitais asmenimis, ypač emocinėje srityje, siekiant ugdyti ir skatinti savo asmenybę.

³⁹ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 241.

⁴⁰ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius: Justitia, 2001. P.90.

⁴¹ 1977 m. liepos 12 d. Europos žmogaus teisių komisijos pranešimas dėl bylos *Brügge man and Scheuten prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 6959/75. - <http://www.echr.coe.int>

Asmuo, darydamas nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neturi ir negali tikėtis privatumo. Žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi, kai jis savo veiksmais nusikalstamai ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei⁴². Taigi asmuo, darantis nusikalstamą, pavojingą visuomenei veiką, negali tikėtis, kad tokiu atveju valstybė saugos jo privatumą.

Tam tikri privataus gyvenimo apribojimai galimi ir dėl tam tikro asmens pavojingumo visuomenei, pavyzdžiui, leidžiama kalinamajam siunčiamos korespondencijos cenzūra.

Naudojimasis teise į privatų gyvenimą visada siejamas su konkrečiu asmeniu asmenine nuožiūra⁴³. Tai reiškia, kad teisė į privatų gyvenimą yra ginama tik tuo atveju, jei į asmenį privatų gyvenimą įsibraunama be jo sutikimo. Kitaip tariant, tik nuo asmens priklauso jo privataus gyvenimo ribos, t.y. kokiose ribose jis pageidauja būti paliktas vienas. Kai kuriais atvejais žmogus gali būti linkęs savo privatų gyvenimą pavišinti ir to jam niekas negali uždrausti. Žiniasklaidoje pavišinti tie patys privataus gyvenimo faktai vieno žmogaus atveju gali būti vertinami kaip teisės į privatumą pažeidimas, kitu atveju, kai juos asmuo pats pavišina, tai nebus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą pažeidimas.

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2000. Nr. 39-1150.

⁴³ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 235.

2. Teisė į privatų gyvenimą ir žodžio laisvė kituose tarptautiniuose dokumentuose

Teisė į privatų gyvenimą tarptautiniu mastu pirmą kartą buvo įtvirtinta 1948 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtoje Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje⁴⁴, kurios 12 straipsnis skelbia: „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeimos gyvenimą, jo būsto neliečiamybę, korespondencijos slaptumą, kėsintis į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų“. Šios Deklaracijos 19 straipsnis skirtas saviraiškos laisvei, jog „kiekvienas žmogus turi teisę į įsitikinimų ir jų reiškimo laisvę, kuri apima teisę nekliudomai laikytis įsitikinimų ir teisę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas nepaisant sienų ir bet kokiomis priemonėmis“ Teisė į privatų gyvenimą bei žodžio laisvė taip pat deklaruojamos ir Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1966 m. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte⁴⁵.

2000 m. priimtoje Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje⁴⁶, apibrėžiant žodžio laisvę, pabrėžiama, jog ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų, jog turi būti gerbiama žiniasklaidos laisvė ir pliuralizmas.

Europos Tarybos priimtų dokumentų analizė leidžia daryti išvadą, kad žmogaus teisė į privatų gyvenimą ir jos apsauga bei jos santykis su žiniasklaidos teise yra šios tarptautinės organizacijos dėmesio centre. Europos Tarybos Generalinė Asamblėja 1970 m. priimtoje Rezoliucijoje Nr.428 (1970) pabrėžė, kad teisė į privatų gyvenimą – tai teisė gyventi esant tik minimaliam visuomenės kišimuisi į asmeninį gyvenimą. Tarp Europos Tarybos dokumentų nagrinėjamai temai reikšminga 1993 m. liepos 1 d. Parlamentinės Asamblėjos Rezoliucija Nr.1003 (1993)1, kuria patvirtinti Žurnalistikos etikos principai. Remiantis šių Principų 23 straipsniu, žurnalistai įpareigojami gerbti individų teisę į privatų gyvenimą, primenama, kad teisę į privataus gyvenimo apsaugą turi ir vieši asmenys, išskyrus atvejus, kai jų privatus gyvenimas gali turėti įtakos jų viešam gyvenimui; nurodoma, kad faktas, jog asmuo užima tam tikrą viešą postą, neatima iš jo teisės į privataus gyvenimo gerbimą. Principų 25 straipsnyje nustatyta, kad žurnalistikoje negalima vadovautis principu „tikslas pateisina priemones“, todėl informacija turi būti gaunama tik teisėtomis ir etiškomis priemonėmis⁴⁷.

⁴⁴ Žmogaus teisės. – Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991, P.16.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ ES pagrindinių teisių chartija.- http://europa.eu/constitution/lt/ptoc14_lt.htm

⁴⁷ Parliamentary Assembly Resolution 1003 (1993) 1 On the Ethics of Journalism. - <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta93/eres1003.htm>

1998 m. birželio 26 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Rezoliucija Nr.1165 (1998) 1 yra specialiai skirta teisės į privatų gyvenimą apsaugai. Šios rezoliucijos priėmimą inspiravo Velso princesės Dianos žūtis, todėl, be bendrų klausimų, joje daug dėmesio skirta viešų asmenų privataus gyvenimo apsaugai.

Rezoliucijoje pabrėžiama, kad šiuolaikinėje informacinių technologijų visuomenėje teisė į privatų gyvenimą apima ir teisę kontroliuoti savo asmeninius duomenis ir jų naudojimą; turi būti siekiama dviejų vertybių - teisės į privatų gyvenimą ir išraiškos (nuomonių) laisvės pusiausvyros, nes abi šios teisės yra lygiavertės ir nėra absoliučios⁴⁸. Kaip pažymima Rezoliucijoje, Konvencijos 8 straipsnis garantuoja asmens teisės į privatų gyvenimą gynimą ne tik nuo valdžios institucijų, bet ir nuo privačių asmenų, taip pat nuo visuomenės informacijos priemonių. Valstybės savo nacionalinėje teisėje turi garantuoti asmens teisę pareikšti civilinį ieškinį pažeistai teisei į privatų gyvenimą apginti ir reikalauti nuostolių atlyginimo už privataus gyvenimo pažeidimą. Rezoliucijoje pabrėžiama, jog leidėjai ir žurnalistai turi atsakyti už asmens privataus gyvenimo pažeidimą taip, kaip jie atsako už asmens reputacijos pažeidimą. Asmenims, kurie nuolat pažeidžia kitų žmonių privatų gyvenimą, kaip teigiama Rezoliucijoje, privalo būti taikomos ekonominės sankcijos. Turi būti uždraustas asmens persekiojimas siekiant jį nufotografuoti ar nufilmuoti, jeigu toks persekiojimas neleidžia asmeniui normaliai gyventi arba jam daro fizinę žalą. Rezoliucijoje pažymima, jog asmeniui turi būti garantuota teisė pareikšti ieškinį „paparaciui“, kuris, siekdamas užfiksuoti asmenį, naudoja specialias priemones ar įsigauna į privačią valdą.

Išskirtina nagrinėjamos temos kontekste ir 2000 m. vasario 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (2000)6 dėl viešųjų asmenų statuso Europoje, kuri numato, kad iš principo viešieji asmenys turi ir turi teisę turėti tokias pat teises kaip ir kiti piliečiai – taigi ir teisę į privatų gyvenimą⁴⁹.

⁴⁸ Parliamentary Assembly Resolution 1165 (1998) 1 Right to Privacy.- <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta98/ERES1165.htm>

⁴⁹ Recommendation No R (2000)6 of the Committee of Ministers to member states on the status of public officials in Europe: [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommendation\(2000\)6.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommendation(2000)6.asp)

3. Saviraiškos laisvės principo esmė

Pagal prigimtinę teisę žmogus turi spręsti savo nuožiūra, ir, kiek tai leidžia minties teisę, jis niekada šios teisės neatsisako⁵⁰. Žmogaus teisių samprata neabejotinai yra dinamiška: ji kito ir plėtėsi. Tai akivaizdu, panagrinėjus Vakarų valstybių konstitucinę istoriją. Tačiau yra svarbu išlaikyti šios sąvokos esmę, reiškiančią, kad kiekvienas individas turi tam tikras neatimamas ir teisiškai užtikrintas teises, apsaugančias jį/ją nuo valstybės kišimosi bei vyriausybės piktnaudžiavimo savo valdžia⁵¹.

Laisvė reikšti savo mintis ir įsitikinimus yra vienas iš svarbiausių demokratinės visuomenės principų ir viena iš pagrindinių kiekvieno asmens tobulėjimo bei saviraiškos sąlygų, garantuojanti žmogaus subjektines teises ir laisves. Ji taip pat saugo ir visą komunikacijos procesą bei visuomenės informavimo priemonių teisę, nekliudomoms ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Saviraiškos laisvė laikoma viena iš esminių demokratinės visuomenės pagrindų, viena pagrindinių sąlygų jos bei kiekvieno individo vystymuisi. Saviraiškos laisvės principas išplaukia iš prigimtinių žmogaus teisių turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Konvencijos 10 straipsnyje įtvirtintos saviraiškos laisvės principas nagrinėjamos temos apimtyje reiškia, kad saviraiškos laisvė žiniasklaidoje gali būti ribojama tik įstatymu, siekiant Konvencijos 10 straipsnyje apibrėžtų tikslų ir tik esant būtinybei demokratinėje visuomenėje tokią laisvę riboti.

Konvencijos 10 straipsnis taip apibrėžia saviraiškos laisvę ir jos ribas:

Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigų.

Kiekvieno asmens teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus apima laisvę laikytis savo nuomonės, teisės aktų nustatytais sąlygomis ir tvarka rinkti, gauti, skleisti informaciją bei idėjas. Informacijos laisvė, susidedanti iš pagrindinių saviraiškos elementų - teisės gauti ir teisės skleisti informaciją, įprasmina siekį sukurti atvirą, atskaitingą visuomenei valstybės valdžią, kaip demokratinės valstybės pagrindą.

⁵⁰ Thomas Paine. Žmogaus teisės. Vilnius: Naujoji Rosma, 2003. P.88.

⁵¹ Michael Akehurst, Peter Malanczuk. Šiuolaikinis Tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P.259.

3.1 Informavimo laisvės tikslai ir šios teisės apimtis

Teisės teorija pateikia ne vieną sąrašą visuomenės informavimo arba žodžio laisvės demokratinėje visuomenėje tikslų. Pavyzdžiui, D.Feldmanas įvardija keturias priežastis, dėl kurių ši laisvė ypatinga kiekvienam žmogui ir visai visuomenei:

- 1) tai yra viena pagrindinių asmens saviraiškos priemonių;
- 2) žodžio laisvė sudaro galimybę žmonėms komunikuoti, bendrauti, diskutuoti, tuo užtikrinant naudą tiek atskiram individui, tiek visai visuomenei;
- 3) ši laisvė yra politinių debatų pagrindas, be kurių neįmanoma demokratija. Asmuo, turėdamas teisę išsakyti savo nuomonę politiniais klausimais, palaikyti atitinkamą politinę partiją, realizuoja savo politines laisves ir teises;
- 4) žodžio laisvė padeda meno ir mokslo saviraiškai⁵².

Nuomonės reiškimo laisvė apima ne tik teisę skelbti savo pozityvias mintis ir įsitikinimus spaudoje, bet ji taip pat apima ir kiekvieno individo teisę išreikšti save, kartais taip išreiškiant ir šokiruojančias visuomenę mintis ar gyvenimo aspektus. Teismas įtraukia į šią laisvę ir politinius bei komercinius pasisakymus, nors šioje srityje jis palieka plačią valstybių veiklos laisvę. Nuomonės reiškimo laisvė taip pat apima individo teisę gauti informaciją iš valstybės organų, kurią kiti individai jam gali pateikti (bet ne bet kokią informaciją); ji apima teisę kritikuoti Vyriausybę ar valstybės tarnautojus bei politikus dėl tam tikrų jų veiksmų, aišku, neperžengiant 10 straipsnio antroje dalyje nustatytų sąlygų bei apribojimų ir nepažeidžiant šių asmenų teisės į jų privataus ir šeimyninio gyvenimo apsaugą pagal Konvencijos 8 str.; ji apima teisę išreikšti savo kritišką, o kartais išsakyti net agresyvią ar šokiruojančią poziciją tam tikrais aktualiais visuomenės gyvenimo klausimais. Būtent nuomonių įvairovė svarbiais visuomenei klausimais ir tarnauja “demokratinės visuomenės” bei pliuralizmo stiprinimui ir vystymui⁵³.

3.2 Saviraiškos laisvės ribos

Saviraiškos laisvė, publicistinėje literatūroje dažniausiai vadinama žodžio laisve, nėra absoliuti. Jos riboms nustatyti nėra griežto apibrėžimo, tai – nuolat besikeičiantis dalykas. Saviraiškos laisvės ribos priklauso nuo konkrečių istorinių šalies gyvenimo sąlygų, tad ne

⁵² David Feldman. Civil Liberties and Human rights in England and Wales. Clarendon press, Oxford. 1993. P.547-551.

⁵³ Jočienė Danutė. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika // Teisė. 2001. Nr. 39. P. 33–51.

visose šalyse jos vienodos ir suprantamos skirtingai. Tačiau net pačiose demokratiškiausiose valstybėse yra tam tikros saviraiškos laisvės ribos, kurių laikomasi, norint apsaugoti svarbius visuomenės interesus ar asmenų laisves.

Žurnalistų žodžio laisvė, atliekant savo funkcijas, keliant visuotinio susidomėjimo problemas, sukuria situaciją, kurioje pagal išgaliojusią jurisprudenciją galimi tik siaurai interpretuojami apribojimai⁵⁴.

Valstybė-Konvencijos dalyvė turi teisę apriboti šią laisvę, tačiau tai gali daryti tik laikydamasi 10 straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų. Jei valstybė, apribodama saviraiškos laisvę, nesilaiko minėto straipsnio 2 dalyje numatytų sąlygų ir reikalavimų, tokie valstybės veiksmai gali būti kvalifikuojami kaip Konvencijos pažeidimas. Teisėtų apribojimų atvejais turi būti numatyti įstatyme ir galimi tik tada, kai jie yra būtini demokratinėje visuomenėje.

Kiekvienas, kuris naudojasi visuomenės informavimo teise, privalo laikytis teisės aktais nustatytų apribojimų, nepiktnaudžiauti informacijos laisve. Įgyvendindamas teisę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, asmuo neturi varžyti kitų žmonių teisių ir laisvių, o žiniasklaida informaciją turi pateikti teisingai, tiksliai ir nešališkai, laikytis savo profesinės etikos normų, gerbti nuomonių įvairovę. Kai asmuo, įgyvendindamas teisę skleisti informaciją, pažeidžia imperatyvius teisės normų nustatytus reikalavimus bei kito asmens teises ir teisėtus interesus, taikoma teisinė atsakomybė už asmens garbės ir orumo, privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą⁵⁵.

Viešasis interesas reiškia visuomenės teisę žinoti apie teisės aktų saugomą kitų žmonių privatų gyvenimą, galintį turėti įtakos jų teisėms ir laisvėms. Ar įmanoma nustatyti, kur yra asmens laisvės ribos laisvai reikšti savo nuomonę, apsaugant kito asmens teisę į privataus gyvenimo apsaugą? Naudojimasis visuomenės informavimo teise, susijęs su pareigomis ir atsakomybe, kaip minėta anksčiau, priklauso nuo apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas, ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.

⁵⁴ Tapinas Laimonas. Žiniasklaidos bylos Europos Žmogaus Teisių ir Lietuvos teismuose. Vilnius: Danielius, 2002. P.65.

⁵⁵ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 115.

Straipsnių spaudoje uždraudimas arba nubaudimas už juos valstybės saugumo sumetimais arba draudimu paveikti teismo nešališkumą ir nepriklausomybę gali būti pateisinamas tik ypatingu tokių publikacijų pavojumi⁵⁶.

3.3 Valstybės galios Konvencijos 10 straipsnio požiūriu

Konvencijos, apibūdinamos kaip „Europos viešosios tvarkos instrumento“ ir „pavyzdinio žmogaus teisių apsaugos standarto“, nuostatų įtraukimas į vidaus teisę kyla iš elementarių žmogaus teisių apsaugos interesų ir demokratinių valstybių pozicijų parodyti realų norą apsaugoti žmogaus teises⁵⁷. Valstybės - Konvencijos dalyvės turi plačią veiksmų laisvę (*“margin of appreciation”* teisę) pagal Konvencijos 10 str. Teismas ne kartą yra pareiškęs, kad valstybių organai ar teisėjai geriau žino valstybės vidaus realijas ir kokių konkrečių priemonių reikia kiekvienu atveju imtis. Tačiau tai nereiškia, kad valstybės turi neribotą veiksmų laisvę, ribojant nuomonės reiškimo laisvę. Valstybių veiksmai šioje srityje privalo griežtai sekti Strasbūro organų praktiką ir paklusti jų kontrolei.

Nors nagrinėjant bylas teisme, valstybė, prieš kurią pateikta peticija, ir pareiškėjas, pateikęs peticiją dėl Konvencijos pažeidimo, turi tam tikrą aiškinimo laisvę interpretuojant nuomonės reiškimo laisvės ribojimus, tačiau toks jų aiškinimas, kaip ne kartą įrodyta Teismo sprendimuose, privalo atitikti šio Teismo aiškinimą, kurio turinys gali keistis priklausomai nuo konkrečios bylos⁵⁸. Teismas, aiškindamsis, ar valstybės įsikišimas į nuomonės reiškimo laisvę buvo teisėtas, kiekvienu atveju analizuoja *“fair balance”* (interesų balanso) principą. Tai reiškia, jog iš vienos pusės yra tikrinama, ar toks valstybės įsikišimas iš tikrųjų buvo būtinas ir proporcingas siekiamam teisėtam jos tikslui, o iš kitos pusės, yra sveriami visuomenės poreikiai; t.y. aiškinamasi, ar iš tikrųjų visuomenė buvo suinteresuota žinoti apie draudžiamas skelbti mintis, ar tai išties yra jai aktualūs visuomenės gyvenimo klausimai (tikrinamas *“pressing social need”* aspektas).

Teismo praktikoje vartojama sąvoka „įsikišimas“ reiškia įkalinimą ar baudą baudžiamajame procese, teismo sprendimu civilinėse bylose priteistą turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą, publikacijų, radijo ar televizijos laidų uždraudimą, spaudos ar kitokių visuomenės informavimo priemonių konfiskavimą, atsisakymą suteikti transliavimo licenciją, uždraudimą

⁵⁶ Vadapalas Vilenas. Individas ir Tarptautinė teisė. - Vilenas Vadapalas. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006.P.291.

⁵⁷ Jočienė Danutė. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 50.

⁵⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Autronic AG prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 12726/87. - - <http://www.echr.coe.int>

verstis žurnalisto profesija, teismo ar kitos valdžios įsakymą atskleisti informacijos šaltinį, sankcijų už atsisakymą atskleisti informacijos šaltinį pritaikymą ir pan.⁵⁹

3.4 Informavimo teisės statusas, remiantis Teismo praktika

Paminėtina, jog pagal Europos Žmogaus Teisių teismo priimtų sprendimų skaičių bylos dėl Konvencijos 10 straipsnio užima antrąją vietą⁶⁰.

Teismas, į kurį labai dažnai kreipiamasi dėl laisvės „gauti ir teikti informaciją bei idėjas“, akivaizdžiai atsisakė duoti šių sąvokų apibrėžimą (pavyzdžiui, 1990 m. kovo 28 d. byloje *Groppera Radio AG ir kiti prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr.10890/84), tačiau aišku, jog Konvencijos 10 straipsnio pirmoji dalis šiai teisei suteikia plačią apsaugą. Saviraiškos turinys, atrodytu, neturi reikšmės⁶¹.

Teismo jurisprudencijoje pateikiama Konvencijos 10 straipsnio interpretacija yra labai aktuali žiniasklaidos teisei. Konvencijos 10 straipsnis neišskiria spaudos laisvės kaip ypatingos nuomonės reiškimo laisvės rūšies. Tačiau Teismo praktikoje išplėtoti principai ir taisyklės, suteikiančios žiniasklaidos priemonėms ypatingą statusą. Teismas ne vieną yra pažymėjęs, jog spaudos laisvė nusipelnė didesnio dėmesio, kadangi žiniasklaidos – visuomenės sarginio šuns (angl. *public-watchdog*) vaidmuo demokratinėje visuomenėje yra ypatingas. Ši nuomonė pirmą kartą pabrėžta 1986 m. byloje *Lingens prieš Austriją*, tapusia klasikiniu pavyzdžiu, cituojamu daugelio teisininkų, analizuojančių Konvencijos 10 straipsnio taikymą. *Lingens* byloje Teismas taip išaiškino žiniasklaidos reikšmę demokratinėje visuomenėje:

„Nors spauda ir neturi peržengti nustatytų apribojimų, inter alia, „apsaugoti kitų asmenų garbę“, tačiau jos misija yra skelbti informaciją bei idėjas politinėmis ir kitomis visuomenę dominančiomis temomis. Toks idėjų ir informacijos skelbimas yra ne tik spaudos pareiga; visuomenė taip pat turi teisę jas gauti“⁶². Pasak Teismo, „spaudos laisvė suteikia visuomenei vieną geriausių būdų susidaryti nuomonę apie politinių lyderių idėjas ir požiūrius“, todėl, Teismo nuomone, „politikų atžvilgiu priimtinos kritikos ribos yra žymiai platesnės nei privačių asmenų atžvilgiu. Skirtingai nuo pastarųjų, pirmieji neišvengiamai ir sąmoningai

⁵⁹ Freedom of expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks. No 2. Council of Europe. 2000. P.7.

⁶⁰ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 56.

⁶¹ P.van Dijk, G.J.H.van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Kluwer Law and Taxation Publishers, 1990. P.559.

⁶² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82. - <http://www.echr.coe.int>

atsiduoda žurnalistų ir visuomenės atidžiai analizei, detaliai vertinančiai kiekvieną jų žodį ar poelgį, todėl turi demonstruoti žymiai didesnę tolerancijos laipsnį”.

Šioje byloje teismas konceptualiai pagrindė nuomonės ir fakto atskyrimo klausimus, ypač svarbius žurnalistikoje. Faktų buvimas gali būti įrodomas, o nuomonė yra nepatikrinama, todėl jos apribojimas pažeistų Konvencijos 10 straipsnio pirmos dalies reikalavimus. Nuomonė yra požiūris į reiškinius ar situacijas ir jos negalima įrodyti tiesos ar melo kriterijais, tačiau tie faktai, kuriais yra grindžiama nuomonė gali būti patikrinami⁶³.

Žodžio laisvės, kaip esminio demokratinės visuomenės pamato, vieno iš pagrindinių visuomenės progreso ir kiekvieno asmens vystymosi sąlygų, svarbą bei spaudos, atliekančios ypatingą vaidmenį teisinėje valstybėje, reikšmę Teismas yra pabrėžęs ne vienoje savo byloje, pavyzdžiui, *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*⁶⁴ (49 punkte), minėtoje *Lingens prieš Austriją* (41 punkte), *Jersild prieš Daniją*⁶⁵ (37 punkte) ir t.t. Teismas ne kartą akcentavo, jog be žiniasklaidos teisės skleisti informaciją bei idėjas aktualiais visuomenės gyvenimo klausimais egzistuoja ir visuomenės teisė gauti tokią informaciją, kaip, pavyzdžiui, Teismas yra pažymėjęs bylose *Observer ir Guardian prieš Jungtinę karalystę*⁶⁶ 59 punkte, *Jersild prieš Daniją* 31 punkte, *De Haes et Gijssels prieš Belgiją*⁶⁷ 39 punkte.

Nuomonės visuomenei reikšmingais klausimais reiškimo principai žiniasklaidoje Teismo buvo suformuluoti dar 1979 m. byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę (Nr.1)*⁶⁸. Šioje byloje teismas nusprendė, jog straipsnių apie žmonėms žalingą medicininį preparatą publikavimo uždraudimas pažeidžia Konvencijos 10 straipsnio nuostatas, kadangi toks draudimas nėra būdinas demokratinėje visuomenėje. Pasisakydamas apie saviraiškos laisvę, laikomą vienu iš demokratinės visuomenės vystymosi veiksnių, Teismas *Handyside prieš Jungtinę Karalystę* byloje pažymėjo: “Saviraiškos laisvė yra viena iš esminių demokratinės visuomenės pagrindų, viena pagrindinių sąlygų jos bei kiekvieno individo vystymuisi. 10 straipsnio 2 dalies nuostatos yra taikomos ne tik “informacijai” ar “idėjoms”, kurios yra palankios ar nėra įžeidžiančios (nepavojingos), bet ir tai informacijai, kuri yra šokiruojanti, erzinantė ar trukdanti visuomenę ar atskirą jos dalį. Tai tarnauja pliuralizmo, tolerancijos bei

⁶³ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 91.

⁶⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 5493/72. - <http://www.echr.coe.int>

⁶⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Jersild prieš Daniją*, pareiškimo Nr. 15890/89. - <http://www.echr.coe.int>

⁶⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Observer ir Guardian prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 13585/88.- <http://www.echr.coe.int>

⁶⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *De Haes ir Gijssels prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 19983/92. - <http://www.echr.coe.int>

⁶⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę* (Nr. 1), pareiškimo Nr. 6538/74. - <http://www.echr.coe.int>

plačių pažiūrų formavimui, be kurių nėra “demokratinės visuomenės”. Tai reiškia, kad bet kokie valstybės nustatyti “formalumi”, “sąlygos” ar “apribojimai” privalo būti proporcingi siekiamam teisėtam tikslui“.

Teismas bylos *Weber prieš Šveicariją*⁶⁹ sprendime padarė išvadą, kad kaltinamasis nuosprendis Šveicarijos žurnalistui, paviėšinusiam būsimo teismo posėdžio medžiagą ir dėl to nuteistam už tardymo paslapties atskleidimą, pažeidžia 10 straipsnį, nes, apribodamas saviraiškos laisvę, jis „peržengė ribą“, nei demokratinėje visuomenėje yra būtina siekiant realizuoti teisėtą tikslą. Teismas nurodė, kad tokia informacija jau buvo paskelbta ankstesnėse spaudos konferencijose ir todėl nebuvo priežasties toliau laikyti paslapyje jau žinomus faktus.

Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą Teismas išžiūrėjo byloje *Goodwin prieš Jungtinę Karalystę*⁷⁰. Šalies teismas nurodė pareiškėjui – žurnalistui - atskleisti savo informacijos šaltinius. Teismas nustatė, kad „žurnalistinių informacijos šaltinių apsauga yra viena iš laisvos spaudos egzistavimo sąlygų“.

Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą Teismas nustatė ir byloje *Fressoz ir Roire prieš Prancūziją*⁷¹. Konvencijos garantuojama saviraiškos laisvė buvo pažeista, nacionaliniam teismui priėmus baudžiamąjį nuosprendį dėl mokesčių dokumentų fotokopijų laikymo satyriniame savaitraštyje, kuriame buvo išspausdintas straipsnis apie didėjantį Peugeot automobilių kompanijos pirmininko atlyginimą. Teismas pabrėžė, kad ginčijamu straipsniu siekta „įsijungti į visuomenei svarbių klausimų viešą svarstymą“: šis straipsnis buvo paskelbtas tuo metu, kai vienoje iš pagrindinių Prancūzijos automobilių kompanijų vyko diskusijos gamybos klausimais. Teismas patvirtino, kad Konvencijos 10 straipsnis „gina žurnalistų teisę skleisti informaciją visuomenę dominančiais klausimais, jeigu jie vadovaujasi gera valia ir patikrintais faktais bei pateikia patikimą ir tikslią informaciją, atitinkančią žurnalistinės etikos principus“.

Bladet Tromsø ir Stensaas prieš Norvegiją byloje⁷² Teismas taip pat nusprendė, kad buvo pažeistas 10 straipsnis. Byloje nagrinėtas atvejis, kai laikraščiu ir jo redaktoriui buvo priteista atlyginti nuostolius už garbės ir orumo įžeidimą dėl trečiosios šalies padarytų pareiškimų apie tariamą ruonių medžioklės taisyklių pažeidimą. Teismas priminė, kad spaudos pareiga yra

⁶⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Weber prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 11034/84. - <http://www.echr.coe.int>

⁷⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Goodwin prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 17488/90. - <http://www.echr.coe.int>

⁷¹ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *Fressoz ir Roire prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr.29183/95. - <http://www.echr.coe.int>

⁷² Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje *Bladet Tromsø ir Stensaas prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr.21980/93. - <http://www.echr.coe.int>

skleisti informaciją ir idėjas visais visuomenę dominančiais klausimais taikant būdus, atitinkančius jų pareigas ir atsakomybę. Buvo nuspręsta, kad laikraštis veikė gera valia ir kad galėjo pasiremti oficialaus pranešimo duomenimis, nebūtinai atlikdamas savarankišką minimų faktų tyrimą⁷³.

2000 m. Teismas paskelbė savo sprendimą byloje *Özgür Gündem prieš Turkiją*⁷⁴, kuriame paskelbė, kad atsižvelgiant į saviraiškos laisvės svarbą demokratijai, kaip vienai iš pagrindinių jos sąlygų, „tikras ir efektyvus šios laisvės taikymas priklauso ne tik nuo valstybės įsipareigojimų nesikišti; jis gali pareikalauti pozityvių apsaugos priemonių net ir asmeninių santykių srityje. Nustatant, ar egzistuoja tokia pozityvi pareiga, turi būti atsižvelgiama į bendrojo visuomenės intereso ir asmeninių interesų teisingą pusiausvyrą“. Teismas padarė išvadą, kad vyriausybė neatliko savo pozityvaus įsipareigojimo apginti laikraščio teisę naudotis saviraiškos laisve.

2000 m. Teismas priėmė sprendimą byloje *Bergens Tidende ir kiti prieš Norvegiją*⁷⁵, kur pareiškėjai - laikraštis, jo buvęs redaktorius ir žurnalistas, skundė, kad turėjo atlyginti nuostolius plastikos chirurgui už paskelbtą seriją straipsnių apie nepatenkintų pacientų problemas. Iš pat pradžių Teismas pastebėjo, kad ginčijami straipsniai „nagrinėjo svarbius žmogaus sveikatos aspektus ir tuo kėlė visuomenę dominančius rimtus klausimus“. Todėl gydytojo interesus apginti savo profesinę reputaciją, pasak Teismo, neatsveria svarbaus visuomenės intereso ginti spaudos saviraiškos laisvę skleisti informaciją visuomenę dominančiais klausimais.

*Erdogdu prieš Turkiją*⁷⁶ ir *Sener prieš Turkiją*⁷⁷ bylose Teismas taip pat nustatė 10 straipsnio pažeidimą. Remdamasis nusistovėjusia praktika, Teismas priminė, kad šis straipsnis palieka mažai erdvės apribojimams politinių įsitikinimų reiškimo srityje. Tačiau taip pat buvo patvirtinta, kad prievartos skatinimo atvejais valstybės valdžia gali veikti savo nuožiūra, nustatydama apribojimo būtinumą. Abiejose bylose Teismas pažymėjo, kad pareikštų nuomonių, kad ir kokios kategoriškos ar griežtos jos būtų, negalima traktuoti kaip

⁷³ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje *Bladet Tromsø ir Stensaas prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr.21980/93. - <http://www.echr.coe.int>

⁷⁴ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. kovo 16 d. sprendimas byloje *Özgür Gündem prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.23144/93. - <http://www.echr.coe.int>.

⁷⁵ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Bergens Tidende ir kiti prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr.26132/95. - <http://www.echr.coe.int>

⁷⁶ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. birželio 15 d. sprendimas byloje *Erdogdu prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.25723/94. - <http://www.echr.coe.int>

⁷⁷ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Sener prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.26680/95. - <http://www.echr.coe.int>

neapykantos kurstymą. Todėl nuteisdama pareiškėjus šalies valdžia neparodė deramos pagarbos spaudos laisvei ir visuomenės teisei gauti informaciją apie kitokią požiūrį.

2000 m. Teismas paskelbtame bylos *Du Roy ir Malaurie prieš Prancūziją*⁷⁸ sprendime dėl laikraščio direktoriaus ir žurnalisto nuteisimo patvirtino nuostatą, kad žurnalistai neturi peržengti ribų, trukdančių vykdyti teisingumą (pavyzdžiui, atsakovo teisė į nekaltumo prezumpciją). Šiuo atveju ginčijamas apribojimas buvo absoliutus draudimas skelbti bet kokią informaciją.

Penkių bylų prieš Turkiją sprendimuose, kuriuos Teismas priėmė 1999 m. liepos 8 d. (*Ceylan*⁷⁹, *Arslan*⁸⁰, *Gerger*⁸¹, *Karatas*⁸², *Orkuoglu*⁸³ bylos), akcentuota, kad konflikto ir įtampos sąlygomis žiniasklaidos atstovai turi ypatingas pareigas ir atsakomybę, nes jie gali tapti „neapykantos platintojais ir smurto skatintojais“. Tačiau Teismas pažymėjo, kad turint omenyje ankstesnę Teismo praktiką, spaudos pareiga yra perduoti informaciją ir idėjas politiniais klausimais net ir tada, kai jos yra prieštaringos, kontraversiškos, ir kad visuomenė turi teisę gauti informaciją. Teismas taip pat priminė, kad „Konvencijos 10 straipsnio 2 punkte palikta mažai galimybių riboti politinius pasisakymus“.

Byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę (Nr.2)*⁸⁴ Teismas, panaikindamas publikacijos draudimą, nurodė, kad šeimos, nukentėjusios talidomido tragedijoje, „buvo gyvybiškai suinteresuotos sužinoti viską apie su tuo susijusias aplinkybes ir galimus sprendimus“. Teisėto visuomenės intereso ribos nustatytinos atsižvelgiant į tai, ar informacijos gavimas buvo svarbus visuomenės nariams ir ar skleidžiant žinias buvo pagrindo manyti, kad žinios padės visuomenės nariams apsaugoti jų teisėtus ir visuomeniškai reikšmingus interesus.

Bylos *Constantinescu prieš Rumuniją*⁸⁵ sprendime Teismas nurodė, kad teisė į saviraiškos laisvę turi savo ribas net tada, kai nagrinėjami pareiškimai yra dalis visuotinės svarbos klausimų. Teismas padarė išvadą, kad čia 10 straipsnio pažeidimo nebuvo.

⁷⁸ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. spalio 3 d. sprendimas byloje *Du Roy ir Malaurie prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr.34000/96. – <http://www.echr.coe.int>

⁷⁹ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Ceylan prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.23556/94. – <http://www.echr.coe.int>

⁸⁰ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Arslan prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.23462/94. – <http://www.echr.coe.int>

⁸¹ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Gerger prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.34919/94. – <http://www.echr.coe.int>

⁸² Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Karatas prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.23168/94. – <http://www.echr.coe.int>

⁸³ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Orkuoglu prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.24246/94. – <http://www.echr.coe.int>

⁸⁴ Europos Žmogaus teisių teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę (Nr.2)*, pareiškimo Nr.13166/87. – <http://www.echr.coe.int>

⁸⁵ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Constantinescu prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr.28871/95. – <http://www.echr.coe.int>

Teismas *Fuentes Bobo prieš Ispaniją*⁸⁶ byloje nustatė, kad buvo pažeistas 10 straipsnis. Bylos esmė ta, kad programos direktorius buvo atleistas už interviu pasakytą įžeidžiančią pastabą apie Ispanijos valstybinės televizijos kanalo vadovus. Teismas priminė, kad 10 straipsnis taikomas visiems darbdavių ir darbuotojų santykiams, net tiems, kurie patenka į privataus gyvenimo sritį ir, kad tam tikrais atvejais valstybė privalo imtis pozityvių veiksmų, kad apgintų teisę į saviraiškos laisvę. Toliau Teismas pabrėžė, jog „Konvencijos 10 straipsnyje negarantuojama neribota saviraiškos laisvė net tada, kai spaudoje publikuojami visuotinės svarbos klausimai”.

3.5 Saviraiškos laisvės teisinis ribojimas

Teisės į informaciją apribojimus lemia jos santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, apimančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei būtinus visuomenės poreikius. Pagal Konvencijos 10 straipsnį galimybė riboti saviraiškos laisvę įmanoma tik tuo atveju, jeigu: toks ribojimas yra teisėtas, t.y. numatytas įstatymo, ir būtinais reikalingas demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti vieną ar kelis šio straipsnio antroje dalyje numatytas vertybes.

Teisė į privatą gyvenimą dažniausiai pažeidžiama neteisėtai renkant ir skelbiant duomenis apie privatą žmogaus gyvenimą. Kokia informacija gali būti kvalifikuojama kaip privataus gyvenimo duomenys, paprastai yra fakto klausimas, kuris turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į būtinybę siekti įvairių interesų pusiausvyros⁸⁷.

Įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, privalu įvertinti konkrečios teisės ar laisvės paskirtį ir prasmę. Ar konkretus ribojimas yra būtinas demokratinėje visuomenėje, būtina nustatyti to ribojimo tikslus ir paskirtį, ar tos ribojimo priemonės proporcingos siekiamam teisėtam tikslui.

Dažnai konfliktas kyla tarp iš esmės lygiaverčių pamatinių teisinių vertybių, todėl tokiais atvejais atitinkamais ribojimais neturi būti smarkiai pažeidžiama jų pusiausvyra.

Bendrų interesų apsauga demokratinėje visuomenėje negali paneigti žmogaus teisės į informaciją apskritai. Šios problemos sprendimą žmogaus teisių ir laisvių doktrina bei ja besiremianti tarptautinė ir nacionalinė teisė sieja su teisinių vertybių racionalių santykiu,

⁸⁶ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. vasario 29 d. sprendimas byloje *Fuentes Bobo prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr.29293/98. – <http://www.echr.coe.int>

⁸⁷ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatą gyvenimą ir jos gynimas. - Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius: Justitia, 2001. P.78.

laiduojančiu, kad apribojimais nebus pažeista atitinkamos žmogaus teisės esmė. Saviraiškos laisvės ribojimo, suvokiamo kaip išimtinė priemonė, pobūdis bei apimtis kiekvienu atveju turi atitikti siekiamą tikslą.

Saviraiškos laisvės apribojimus, numatytus Konvencijos 10 straipsnio antrojoje dalyje, Dr. Danutė Jočienė skirsto į tris grupes:

- 1) skirtus apsaugoti viešiesiems interesams (nacionalinis saugumas, teritorijos vientisumas, visuomenės saugumas, užkirtimas kelio nusikaltimams, sveikatos ir moralės apsauga);
- 2) skirtus kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti (kitų asmenų teisių bei orumo apsauga, užkirtimas kelio slaptos informacijos atskleidimui);
- 3) teisminės valdžios bešališkumui ir autoritetui garantuoti⁸⁸.

Bet kokie apribojimai galimi tik tada, kai jie numatyti įstatyme ir kai jie būtini demokratinėje visuomenėje. Kaip pabrėžė Teismas *Autronic AG prieš Šveicariją*⁸⁹ byloje:

“Susitariančios šalys turi tam tikrą aiškinimo laisvę (*“margin of appreciation”*) numatant apribojimus nuomonės reiškimo laisvei, tačiau toks jų aiškinimas privalo atitikti Teismo aiškinimą, kurio turinys gali keistis priklausomai nuo konkrečios bylos. Kadangi šiuo atveju kalbama apie teisių ir laisvių, numatytų Konvencijos 10 straipsnio 1 dalyje, apribojimą, aiškinimas turi būti tikslus ir griežtas, būtent dėl šių teisių svarbumo; o šių teisių svarba ne kartą buvo pažymėta Teismo praktikoje. Todėl šių teisių apribojimas privalo būti įtikinančiai pagrįstas”. Teismas šioje byloje taip pat pažymėjo, kad “(...) valstybių teisė aiškinti šias nuostatas turi atitikti demokratinės visuomenės interesą turėti laisvą spaudą”.

Vertindamas saviraiškos laisvės ribojimo teisėtumą, Teismas suformavo ir savo jurisprudencijoje išstobulino proporcingumo principą.

3.6 Teisės į privatų gyvenimą ir saviraiškos laisvės balanso problematika

Pagrindinės teisės Konvencijoje nėra nurodytos pagal eiliškumą pirmumo tvarka. Analizuojamu atveju galima tvirtinti, jog egzistuoja du svarbiausi dėmesio ir teisėtos apsaugos objektai: žiniasklaida, kaip teisė „gauti ar skleisti informaciją bei idėjas“, t.y.

⁸⁸ Jočienė Danutė. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika//Teisė. 2001. Nr.39.

⁸⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Autronic AG prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 12726/87. - <http://www.echr.coe.int>

visuomeninės nuomonės demokratinėje visuomenėje formavimo įrankis bei šaltinis, ir asmuo, esantis savo privataus, asmeninio ir socialinio gyvenimo aplinkoje⁹⁰.

Esant „to paties tarptautinio instrumento dviejų konfliktuojančių nuostatų loginiams prieštaravimams“⁹¹, taikoma interesų pusiausvyros analizė nustatyti, ar teisingas balansas buvo sudarytas tarp dviejų besivaržančių laisvių⁹². Taigi ten, kur viena teisė konfliktuoja su kita, būtina rasti pagrįstą balansą.

Kaip Komisija 1986 m. spalio 16 d. pažymėjo savo sprendime⁹³, tuo atveju, kai į asmens privatą gyvenimą įsikišama per publikacijas spaudoje, valstybė privalo sudaryti teisingą balansą tarp susijusių dviejų Konvencijos teisių, būtent teisės gerbti privatą gyvenimą, kurią garantuoja 8 straipsnis, ir teisės į saviraiškos laisvę, ginamos Konvencijos 10 straipsnio. Bet kur glūdi pusiausvyros tarp žodžio laisvės ir teisės į privatą gyvenimą esmė šiandien?⁹⁴

Santykio tarp teisės į privatą gyvenimą ir spaudos bei saviraiškos laisvės problemos opumą patvirtina daugelio pasaulio valstybių teisės doktrina, analizuojanti šių teisių ribas. Pavyzdžiui, Italijoje „nėra bendros nuomonės ir dėl viešo asmens statuso, t.y. nesutariama, ką pripažinti viešu asmeniu ir kokios apimties yra jo teisė į privatą gyvenimą“⁹⁵. Sprendžiant dviejų šių vertybių konfliktą, Italijos teisės specialistai siūlo taikyti tris kriterijus. Pirma, įvertinti informacijos paskelbimo tikslą. Jeigu informacija buvo paskelbta siekiant nešališkai informuoti apie reikšmingus faktus, prioritetą siūloma teikti spaudos laisvei. Ir atvirkščiai, jeigu visuomenei nereikšminga informacija buvo pateikta komerciniais, šmeižikiškais ar kitokiais nesažiningais tikslais, prioriteto tvarka siūloma ginti asmens teisę į privatą gyvenimą. Be to, būtina atsižvelgti į paskelbtos informacijos tikrumą. Jeigu paskelbta apie visuomenei reikšmingus faktus informacija yra tiksli, „nepagražinta“, prioritetu turėtų būti pasirenkama teisė į saviraišką, t.y. turi būti ginama spaudos laisvė. Jeigu tam tikri asmens gyvenimo faktai pateikiami iškraipytais, siekiant žmogų sumenkinti, apjuodinti (pvz., ižeidžiamais, šmeižiamais tikslais panaudojant konkretų asmenį kaip literatūros ar meno kūrinio neigiamo herojaus prototipą), turi būti ginama teisė į privatą gyvenimą. Ir trečia, turi

⁹⁰ Françoise Tulkens, Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjo, pasisakymas konferencijoje „Saviraiškos laisvė ir teisė į privatumą“ 1999 m. rugsėjo 23 d. - www.coe.int

⁹¹ J. Velu. Observations on the norms applicable to relations between the judiciary and the press (Normų, taikomų ryšiams tarp teisminės valdžios ir spaudos, apžvalga). *Journal des Tribunaux*. 1995. P. 586.

⁹² Fr. Rigaux. The protection of private life and the other assets of personality (Privataus gyvenimo ir kitų asmeninių vertybių apsauga). Brussels. Bruylant. 1990.P.214.

⁹³ 1986 m. spalio 16 d. Komisijos sprendimas pripažinti peticiją *N. prieš Švediją, nepriimtina, pareiškimo Nr. 11366/85*. - <http://www.echr.coe.int>

⁹⁴ Françoise Tulkens, Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjo, pasisakymas konferencijoje „Saviraiškos laisvė ir teisė į privatumą“ 1999 m. rugsėjo 23 d. - www.coe.int

⁹⁵ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatą gyvenimą ir jos gynimas. - Valentinas Mikelėnas. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas, Vilnius: Justitia, 2001. P. 69.

būti atsižvelgta į informacijos rinkimo ir pateikimo būdą. Jeigu informacija apie asmens privatų gyvenimą (religines, politines pažiūras, sveikatą, rasinę ar etninę kilmę ir pan.) buvo surinkta ir pavišinta pažeidžiant įstatymą, prioriteto tvarka turi būti ginama teisė į privatų gyvenimą⁹⁶. Vokietijoje bandoma rasti šių teisių protingą kompromisą arba, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, prioritetas suteikiamas kuriai nors vienai⁹⁷.

Anglijos patirtis rodo, kad keičiantis visuomenei, saviraiškos (žodžio) laisvės samprata gali keistis nuo neribojamo laisvumo iki labai griežtų suvaržymų. Pastarųjų dviejų šimtmečių Anglijos istorija rodo, kad pagal įstatymą dėl šmeižto nuomonės reiškimo laisvės ribos smarkiai kito, atsižvelgiant į visuomenės nuomonę. Be to, šioje šalyje iki pat dabartinių laikų įstatymas nepripažino spaudai jokių privilegijų⁹⁸. Anglijos teismai, spręsdami tokių kategorijų bylas, atsižvelgia, ar informacijos paskelbimas apie privatų asmens gyvenimą be jo sutikimo gali būti pateisinamas, ar ne. Vienintelis gynybos argumentas tokiose bylose – visuomenės teisėtas interesas žinoti apie tam tikro asmens privatų gyvenimą. Tokiu būdu bandoma rasti kompromisą tarp tarpusavyje konkuruojančių teisių – individualaus visuomenės nario teisės į privatų gyvenimą ir visuomenės teisės žinoti⁹⁹.

Lyginant su kitomis ES valstybėmis, Prancūzija garsėja teisės į privatų gyvenimą gynimu, kadangi teisės į privatų gyvenimą ribas šios valstybės teismai aiškina gana plačiai, pripažįstant teisės į privatų gyvenimą pažeidimu ne tik tada, kai asmens nuotraukos publikuojamos be jo sutikimo, bet ir tuomet, kai asmuo fotografuojamas viešoje vietoje ir publikuojamos šios nuotraukos, jeigu asmuo toje nuotraukoje užfiksuotas juokingoje ar kitokioje tam asmeniui nemalonioje situacijoje¹⁰⁰.

3.7 Probleminiai teisės į privatų gyvenimą pažeidimo aspektai žiniasklaidoje

Visuomenės informavimas yra viena iš problemiškesnių sričių, kur yra didžiausios galimybės pažeisti asmens privatumą. Pokomunistinėje visuomenėje, deja, žodžio laisvė dažnai suprantama kaip absoliuti teisė, pamirštant visuomenės informavimo priemonių atsakomybę. Teisinis informacijos ribojimas, siekiant užtikrinti žmogaus teisę į privatų gyvenimą, jo garbę ir orumą, dažnai yra įvardijamas kaip cenzūra.

⁹⁶ Guido Alpa. The protection of Privacy in Italian law: Case Law in a Codified Legal System//Tulane. European and Civil Law Forum. 1997, vol.12, p.19-20.

⁹⁷ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Valentinas Mikelėnas. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas, Vilnius: Justitia, 2001. P. 77.

⁹⁸ D.Feldman. Civil Liberties and Human rights in England and Wales. Clarendon press. Oxford, 1993. P. 595.

⁹⁹ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Valentinas Mikelėnas. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas, Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 66.

¹⁰⁰ Ten pat. P. 71.

Klausimas, kiek žiniasklaidai galima atskleisti asmens privatų gyvenimą, pastarajam iš pradžių pačiam savo noru pasakojusiam atitinkamus savo privačios aplinkos faktus. Remiantis teismų praktika, galima teigti, jog asmuo, kuris pats savo valia atsisakė privataus gyvenimo apsaugos, sutikdamas paskleisti į viešumą faktus apie savo privatų gyvenimą, tarp jų ir šeimos reikalus, gyvenimo planus ar protinę būklę, privalo susitaikyti su pasekmėmis. Šio darbo autorė daro išvadą, jog savanoriškas asmens sutikimas atskleisti savo privataus gyvenimo faktus reiškia ir tam tikrų nuo jo valios nepriklausančių procesų atsiradimą. Tai apima ir žiniasklaidos teisę patikrinti tokią informaciją bei išreikšti tam tikrą ateities interesą toje gyvenimo sferoje, apie kurią žmogus sutiko papasakoti pats. Be to, asmuo, sutikdamas su savo privataus gyvenimo faktų atskleidimu ir tuo pačiu sumažindamas savo privatumo apsaugos ribas ateičiai, neturi teisės tik į vienpusį savo asmenybės įvaizdžio pristatymą¹⁰¹. Žurnalisto pareiga, kalbantis apie pašnekovo asmeninio gyvenimo detales, išklaudyti ir antrąją pusę, t.y. kitus asmenis, susijusius su savo privatumą atskleidžiančio žmogaus gyvenimu. Ypač ateityje, žiniasklaidai įsikišus į tokio asmens privatų gyvenimą, kad ir kaip neteisėtai, tokio pažeidimo vertinimas turėtų atitinkamas poveikio priemonių ribas. Šiuo įsiveržimo į privatų gyvenimą atveju, „pradinis“ privataus gyvenimo faktų atskleidimas žiniasklaidoje pašnekovo sutikimu turės svarią įtaką ateities pasekmėms. T.y. vėliau pažeidus teisę į privataus gyvenimą neliečiamumą, teismui svarstant bausmės klausimą, į tokį faktą bus žiūrima švelniau.

Niekas kitas už patį individą geriau nežino ir negali vertinti jo privataus gyvenimo, todėl dažnai daroma išvada, jog tik pats žmogus kompetentingas nuspręsti, ar informacijos apie jo privatų gyvenimą paskelbimas nepadarys jam žalos ir, jei taip, tai ar jis pasirengęs rizikuoti. Kadangi asmens sutikimas paskleisti informaciją apie savo privatų gyvenimą apima ir neigiamų padarinių atsiradimo rizikos prisiėmimą, tai, esant sutikimui, žalos atsiradimo tikimybė viešosios informacijos rengėjo, platintojo atsakomybei reikšmės neturi¹⁰².

Mintį dėl žiniasklaidos teisės patikrinti savo noru privataus gyvenimo detales atskleidusio asmens teiginius šio darbo autorė pagrįstų plačiai nuskambėjusia Anglijoje nagrinėta byla *pasaulinio garso manekenė Campbell prieš MGN Limited*¹⁰³. Lordų Rūmai nusprendė, jog laikraštis „Mirror“ galėjo spausti informaciją apie *pasaulinio garso manekenės*

¹⁰¹ Čilinskas Kęstutis. Teisė į pagarbą asmens privačiam gyvenimui. - D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.92.

¹⁰² Čilinskas Kęstutis. Teisė į pagarbą asmens privačiam gyvenimui. - D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.92.

¹⁰³ 2004 m. gegužės 6 d. UKHL22 sprendimas.

dalyvavimą reabilitacijos susirinkimuose, nors ieškovė Naomi Campell anksčiau tvirtino, kad ji neturinti problemų su narkotikais. Žiniasklaidai buvo atleistina ne tik minėti faktai, bet ir duomenų apie tokių susirinkimų dažnumą paviešinimas.

Teismų praktikos, nagrinėjant bylas dėl teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą žiniasklaidoje, analizė įrodo, jog žodžio laisvės ribos nustatomos, priklausomai nuo konkrečios bylos aplinkybių, ypatingai atsižvelgiant į anksčiau spausdintą medžiagą ir subjekto „autorystę“ joje.

Nagrinėdama tiesioginio ryšio tarp informacijos apie privatų gyvenimą ir to asmens viešosios veiklos problematiką, darbo autorė norėtų išskirti klausimą, ar tame ryšyje duomenys apie privatų gyvenimą turi būti tiesa. Jeigu žiniasklaidoje pasirodžiusi melaginga informacija nėra šmeižikiška, tokiam asmeniui belieka tik priimti viešą atsiprašymą ir klaidos atitaisymą. Tokių gynybos būdų pasirinkimas signalizuoja jų nedidelę poveikio galią prieš žiniasklaidą, mirgančią privataus turinio pagiežingomis paskalomis, pavyzdžiui, apie viešųjų asmenų sveikatą. Dėl šios priežasties būtų tikslinga sąvoką „tiesioginis ryšys“ vertinti plačiau, didesne apimtimi nei vien tik glaudžius ryšius.

4. Viešųjų asmenų privataus gyvenimo ir informavimo teisės santykis

4.1 Viešojo asmens sąvokos apimtis

Žmogaus teisė į privatumą, kaip minėta anksčiau, nėra absoliuti. Riboti teisę į privatumą galima, jeigu tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves. Kiekvienu atveju, kai informacija apie privatų asmens gyvenimą skelbiama be asmens sutikimo, privalu pasverti visas aplinkybes, įvertinti, ar informacijos apie asmens privatų gyvenimą skelbimas be asmens sutikimo nepadarys jam žalos. Tačiau ši nuostata negali būti interpretuojama kaip leidžianti be asmens sutikimo skelbti bet kokią informaciją apie asmens privatų gyvenimą. Esama tokių privataus gyvenimo sričių (pavyzdžiui, intymus gyvenimas) apie kurias informacija be asmens sutikimo apskritai negali būti renkama ir skelbiama, nebent tai padeda atskleisti to asmens padarytą nusikaltimą. Tačiau sprendžiant ginčus dėl informacijos apie privatų asmens gyvenimą paskelbimą be jo sutikimo, teisės aktai nevienodai užtikrina asmeninio gyvenimo neliečiamumo ribą skirtingo socialinio reikšmingumo asmenims.

Daugiausia kritikos žiniasklaidoje, kaip žinia, yra išsakoma politikų, valstybės tarnautojų, teisėjų bei kitų žymių visuomenės atstovų atžvilgiu. Tai yra tie žmonės, kurių netgi ir privatus gyvenimas dažnai tampa visuomenės interesu (*matters of public interests*). Galima teigti, jog teisėtas visuomenės interesas žinoti viešojo asmens privataus gyvenimo aplinkybes yra vertinamojo pobūdžio, kuris gali kisti priklausomai nuo socialinių, politinių, ekonominių ar moralinių sąlygų visuomenėje¹⁰⁴.

Visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujantis asmuo negali nesitikėti didesnio visuomenės ir žiniasklaidos dėmesio. Tokie asmenys paprastai vadinami viešaisiais asmenimis (angl. *public figure*). Ginčai dėl viešųjų asmenų privataus gyvenimo apsaugos glaudžiai susiję su teise laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus ir sprendžiami atsižvelgiant į šių teisių apimtį bei Teismo sprendimus.

Sąvoka „viešai aktyvus asmuo“ yra gana dviprasmiška. Dėl to ji ir nevienareikšmiškai vertinama bei aiškinama. Pritariant nuomonei, jog šis posakis reiškia absoliutų viešąjį asmenį, remiantis vokiečių doktrina bei jurisdikcija, į jį reikėtų įtraukti monarchus, politikus, gamintojus, išradėjus ir mokslininkus, sportininkus, aktorius, muzikantus bei kitus žymius

¹⁰⁴ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 241.

atlikėjus¹⁰⁵. Šia prasme sąvoka būtų panaši į termino „plačiąja prasme gerai žinomi žmonės dėl savo viešųjų reikalų, ypač dalyvavimo politikoje, socialinėje, profesinėje veikloje“ reikšmę.

1998 m. birželio 26 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Rezoliucijoje Nr.1165 (1998), skirtoje teisės į privatų gyvenimą apsaugai, pateikiamas toks viešojo asmens apibūdinimas: „Viešųjų asmenų kategorijai priskirtini asmenys, einantys viešąsias pareigas ir/ar besinaudojantys viešaisiais finansavimo ištekliais, ir, plačiau kalbant, visi, kurie viešajame gyvenime atlieka tam tikrą vaidmenį, ar tai būtų politikoje, ekonomikoje, mene, socialinėje sferoje, sporte ar bet kurioje kitoje srityje“¹⁰⁶.

Viešiesiems asmenims pirmiausia priskirtini asmenys, kurie dėl einamų pareigų ar savo darbo pobūdžio dalyvauja viešajame gyvenime. Tai - politikai, valstybės ir savivaldybių pareigūnai, visuomeninių organizacijų vadovai. Viešaisiais asmenimis gali būti laikomi ir kiti asmenys, jeigu jų veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams. Asmens pareigos ar dalyvavimas visuomeninėje veikloje savaime nėra laikytini būtinais ar pakankamais kriterijais, pagal kuriuos asmuo gali būti priskiriamas viešiesiems asmenims. Teisės aktais nustatant kriterijus, pagal kuriuos asmuo gali būti priskiriamas viešiesiems asmenims, būtina laikytis žmogaus teisės į privatumą ir visuomenės intereso būti informuotam apie visus veiksnius, galinčius daryti įtaką viešiesiems reikalams, pusiausvyros.

Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos teisę informacija apie viešojo asmens (valstybės politikų, valstybės tarnautojų, politinių partijų ir visuomeninių organizacijų vadovų bei kitų visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujančių asmenų) privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes. Teisėtas visuomenės interesas suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie įstatymo saugomą žmogaus privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti nuo neigiamų padarinių kitų asmenų teises ir laisves¹⁰⁷. Privataus asmens teisės yra ginamos, kai nustatoma, jog informacija apie asmens privatų gyvenimą yra paskelbta be asmens sutikimo ir nesant teisėto visuomenės intereso.

Kitose ES šalyse asmeninio gyvenimo neliečiamumo riba skirtingo socialinio reikšmingumo asmenims sprendžiama panašiai. Anglijoje, pavyzdžiui, nėra tokio ryškaus viešo ir privataus

¹⁰⁵ P.Engels. Das Bildnis aus dem Bereich der Zeitgeschichte. Archiv Fur Presserecht. 1998. Nr.6. P.583.

¹⁰⁶ Parliamentary Assembly Resolution 1165 (1998)1. Right to Privacy .- <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA98/eres1165.htm>

¹⁰⁷ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 241.

asmens teisės į privatų gyvenimą skirtumo, koks nustatytas JAV. Anglijos teismų praktika pripažįsta, kad net valstybės vadovai, kiti politikai turi teisę į privatumą, nors ir ne tokiu mastu, kaip privatūs asmenys¹⁰⁸.

Nors Vokietijos teismai taip pat daro skirtumą tarp privataus ir viešo asmens, tačiau šis skirtumas nėra toks ryškus, kaip, pavyzdžiui, JAV. Jeigu asmuo yra viešas, taip pat pripažįstama jo teisė į privatų gyvenimą, nors ir ne tokiu mastu kaip privataus asmens. Skiriamos dvi viešųjų asmenų grupės: absoliučiai vieši (politikai, sportininkai, aktoriai ir pan.) ir santykinai vieši (pvz., advokatas konkrečioje byloje). Pripažįstama, kad santykinai viešieji asmenys gali dominti visuomenę tik tiek, kiek jie yra susiję su konkrečiu įvykiu. Todėl jų teisė į privatų gyvenimą ginama labiau nei absoliučiai viešųjų asmenų. Pavyzdžiui, viešojo asmens nuotraukos, padarytos visuomeniniuose, viešuose renginiuose, publikuojamos be jo sutikimo, bet jo šeimos narių – vaikų ir kt., nuotraukos be jų sutikimo negali būti publikuojamos. Kartu pripažįstama, kad gali būti skelbiami tik tokie viešojo asmens privataus gyvenimo faktai, kurie tikrai turi visuomeninę reikšmę. Jeigu faktas yra grynai asmeninio pobūdžio ir neturi ryšio su viešojo asmens visuomenine, politine veikla, to fakto paskelbimas neturi visuomeninės reikšmės ir yra draudžiamas¹⁰⁹. Kitaip nei daugelyje ES valstybių, kuriose skiriamas viešojo ir privataus asmens teisių gynimas, toks skirtumas Prancūzijoje praktiškai nežinomas, pabrėžiant, kad teisę į privataus gyvenimo gerbimą turi kiekvienas asmuo, taigi ir viešas asmuo, o spaudos ir nuomonių laisvė gali būti ribojama siekiant apsaugoti asmens privatų gyvenimą¹¹⁰.

Nevisiškai aiškiai apibrėžus viešojo asmens sąvoką (pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio 3 dalies nuostatas viešiesiems asmenims yra priskiriami ne tik valstybės politikai, bet ir visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujantys asmenys), neaišku, kokie asmenys laikytini dalyvaujančiais visuomeninėje ir politinėje veikloje, kiek intensyvus turėtų būti šis dalyvavimas, kuo jis turėtų pasireikšti ir pan. Pagal tokias nuostatas galima būtų atskleisti privatų gyvenimą praktiškai bet kurio visuomeninėje ar politinėje veikloje dalyvaujančio asmens, o atriboti pagrįstą ir teisėtą domėjimąsi žmogaus privačiu gyvenimu nuo savavališko ir neteisėto kišimosi, - problemiškas dalykas.

Prie viešųjų asmenų, privalančių būti pakantesniais kritikai ir nereikalauti panašių standartų, taikytinų privačiam asmeniui, turėtų būti priskirtini pirmiausia pareigūnai, kurie reprezentuoja visuomenę, valstybę. Jų veiklai keliami didesni reikalavimai nei eiliniam visuomenės nariui, o

¹⁰⁸ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Valentinas Mikelėnas. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas, Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 66.

¹⁰⁹ Ten pat. P.80.

¹¹⁰ Ten pat. P 72.

jų atžvilgiu taikomos kritikos ribos – atitinkamai platesnės, priklausomai nuo pareigų svarbumo. Tačiau siekiant sustiprinti teisę į pagarbą privačiam gyvenimui, būtinas viešo ir privataus asmens sąvokų tikslumas¹¹¹.

Pagal Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymą vienas iš trijų atvejų, kai informaciją apie žmogaus privatą gyvenimą galima skelbti be jo sutikimo, yra tada, kai informacijos paskelbimas nedaro žalos asmeniui. Šiuo atveju taip ir lieka neaišku, kas turi nuspręsti, ar informacijos paskelbimas daro žalą asmeniui, ar jos nedaro. Nuostata, „informacijos paskelbimas nedaro žalos asmeniui“ gali būti labai plačiai aiškinama, todėl tam tikrais atvejais tokios informacijos paskelbimas gali būti traktuojamas kaip neteisėtas įsikišimas į žmogaus privatą gyvenimą, o tokį įsikišimą draudžia Konvencijos 8 straipsnis¹¹². Nei saviraiškos laisvė, nei teisė į privatą gyvenimą, kaip jau minėta, nėra absoliučios teisės. Informavimo laisvė ginama tik tada, kai yra pagrįstas ir teisėtas visuomenės interesas žinoti tam tikrą informaciją, ir šis interesas konkrečiu atveju dominuoja jį lyginant su asmens interesu išsaugoti tą informaciją neatskleistą. Taigi turi būti siekiama šių dviejų teisinių vertybių protingos pusiausvyros ir proporcingumo.

Sukurti optimalias socialines sąlygas privataus gyvenimo apsaugos atžvilgiu nėra paprasta. Viena vertus, yra svarbu nustatyti viešo gyvenimo sampratos aiškumą deramam viešosios kontrolės funkcionavimui. Iš kitos pusės, kyla pagrįsta rizika, jog iš viešojo gyvenimo gali pasitraukti asmenys, kurie dėl savo galimybių bei sugebėjimų labai vertingi visuomeniniame, valstybės gyvenime, tačiau galintys nuspręsti, kad buvimas viešumoje nėra „vertesnis“ už tikrą kančią. Šią dilemą galima būtų apibendrinti mintimi, jog vienas iš viešųjų lyderių statuso kriterijų yra tokių asmenų sugebėjimas atsisakyti privatumo¹¹³.

Kur kas griežtesni sprendimai teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą atžvilgiu gali turėti esminę įtaką politiniame gyvenime. Teisinėmis priemonėmis, leidžiančiomis įsiveržti į kito asmens privatą gyvenimą, plačiai naudojamos kaip propaganda, diskredituojant politikus. Šalia politikos klausimų asmens lytis taip pat gali būti faktoriumi, įtakojančiu riziką dėl teisės į privatą gyvenimą pažeidimo. Moterys, beje, turi daug didesnę tikimybę atsidurti žiniasklaidos taikiklyje negu vyrai¹¹⁴. Dalyvaujančios viešajame gyvenime moterys,

¹¹¹ Jočienė Danutė. Nuomonės reiškimo laisvė kaip laisvė gauti informaciją. - D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.130.

¹¹² Jočienė Danutė. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 203.

¹¹³ B.A.Williams, M.X.Delli Carpini. Unchained reaction. The collapse of media gatekeeping. Journalism. 2000. P.61-85.

¹¹⁴ Ten pat.

pavyzdžiui, gali sulaukti priekaištų dėl dėmesio stokos šeimai, vaikams. Šis diskursas gali būti viena iš priežasčių, kodėl politikoje moterų vis dar dalyvauja gerokai mažiau nei vyrų.

Jurisdikcija nagrinėjamoje srityje yra per daug atlaidi, kad būtų galima paskatinti viešųjų diskusijų turinio pokyčius¹¹⁵. Žiniasklaida, užuot susikoncentravusi į svarbius visuomenei klausimus, didžiąją savo dėmesio dalį, deja, skiria paskaloms bei politikų ir kitų elito atstovų skandalams.

Teisė, gindama privataus gyvenimo neliečiamumą, kaip patvirtina gausi Teismo praktika, riboja žiniasklaidos užmojus, tuo sudarydama sąlygas geresnei masinės informacijos priemonių produkto kokybei.

4.2 Prielaidos teisei į viešojo asmens privataus gyvenimo kritiką

Privataus gyvenimo apsaugos ir saviraiškos laisvės santykis iškelia poreikį tiksliam viešojo asmens ir privataus asmens sąvokų įvertinimui. Tarptautinėje teisėje laikomasi nuostatos, kad vadinamojo viešojo asmens kritikos ribos yra platesnės nei paprasto individo atžvilgiu, o tai reiškia, kad žiniasklaida turi didesnes tokio asmens kritikos galimybes, įskaitant ir galimybę kritikuoti jo privatų gyvenimą ar pavišinti tam tikras jo asmeninio gyvenimo detales. Šio principo laikomasi ir Teismo praktikoje.

Viešųjų asmenų privataus gyvenimo ribos saugomos skirtingai, kadangi teisėtas visuomenės interesas žinoti apie konkretaus viešojo asmens privatų gyvenimą priklauso nuo šio asmens įtakos visuomenei ir kiekvieno viešojo asmens atžvilgiu yra skirtingas. Visuomenė turi teisę daugiau žinoti apie asmenis, kuriems pavesta spręsti visuomenei ar jos daliai svarbius klausimus. Nustatant viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ribas reikėtų atsižvelgti į visuomeninio ir politinio gyvenimo situaciją, asmenų įtakingumą visuomenės būklei bei į Teismo praktiką¹¹⁶.

Asmens atliekama viešo pobūdžio veikla yra vienas iš atvejų, kada gali būti ribojamas asmens privataus gyvenimo gynimas. Pripažinta teisės į privatumą ribojimo išlyga, jog informaciją apie asmens privatų gyvenimą galima skleisti tuo atveju, kai, atsižvelgiant į asmens pareigas ar padėtį visuomenėje, informacijos sklaidimas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 1. „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ / Teismų praktika. 1998. Nr. 9.

tokią informaciją žinoti. Visuomenės interesas yra įvertinamas teisėtumo ir pagrįstumo kriterijais.

Teismo praktika suformavo nuostatą, kad teisėtas visuomenės interesas žinoti viešojo asmens privataus gyvenimo aplinkybes priklauso nuo šio asmens galimos įtakos visuomenei. Pripažįstama, kad teisėto visuomenės intereso žinoti viešojo asmens privataus gyvenimo aplinkybes yra vertinamojo pobūdžio kriterijus, galintis kisti priklausomai nuo socialinių, politinių, ekonominių, moralinių sąlygų. Nagrinėjant bylas, kuriose vertinamas santykis tarp privataus gyvenimo apsaugos ir nuomonės reiškimo laisvės principų, atsižvelgiama į visuomeninio ir politinio gyvenimo situaciją, asmenų įtakingumą visuomenei.

4.2.1 Pareigų ir padėties visuomenėje specifika

Viešųjų asmenų grupei paprastai pirmiausiai priskirtini politikai, pareigūnai, reprezentuojantys visuomenę, valstybę. Jų veiklai keliami didesni reikalavimai nei eiliniam visuomenės nariui, o jų atžvilgiu taikomos kritikos ribos, priklausomai nuo užimamų pareigų svarbumo, yra analogiškai platesnės. Viešasis asmuo turi būti pakantesnis kritikai ir nereikalauti tokių pat privatumo apsaugos standartų, kaip eilinis visuomenės narys. Tai tie žmonės, kurių netgi privatus gyvenimas dažnai tampa visuomenės interesu. Teismo praktika aiškiai rodo, kad kritikos ribos oficialių valstybės pareigūnų ar politikų atžvilgiu gerokai platesnės, lyginant jas su privačiais individais. Tokia platesnė galima kritika grindžiama egzistuojančiu visuomenės poreikiu žinoti apie jai oficialiai atstovaujančių asmenų poelgius bei mintis¹¹⁷. Pripažįstant viešųjų asmenų privataus gyvenimo ribas kur kas siauresnėmis nei privačių, problemų gali kelti vertinamasis viešojo asmens sąvokos pobūdis.

Daugelyje valstybių viešųjų asmenų kategorijai priskiriami ne tik valstybės politikai, bet ir visuomeninėje ar politinėje veikloje dalyvaujantys asmenys. Neaiškumas, kokie asmenys pripažintini dalyvaujančiais visuomeninėje ir politinėje veikloje, koks tokio dalyvavimo intensyvumo laipsnis, kuo jis turėtų pasireikšti ir pan., kelia rūpestį, jog atskleisti būtų galima bet kurio visuomeninėje ar politinėje veikloje dalyvaujančio asmens privatų gyvenimą¹¹⁸.

Teisės teorijoje dažnai išskiriamos kelios viešųjų asmenų grupės. Tai – viešieji asmenys siaurąja prasme, kuriais laikomi asmenys dėl savo užimamų pareigų, veiklos ar visuomeninės

¹¹⁷ Jočienė Danutė. Nuomonės reiškimo laisvė kaip laisvė gauti informaciją. - D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.1129.

¹¹⁸ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 237.

padėties (politikai, valstybės ir savivaldybių pareigūnai, žymūs sportininkai, menininkai, verslininkai, televizijos laidų vedėjai ir kiti asmenys, kurių elgesys vienaip ar kitaip veikia visuomenės gyvenimą). Kitai grupei priklauso vadinamieji trumpalaikiai viešieji asmenys, trumpai sulaukiantys visuomenės dėmesio dėl tam tikro įvykio ar poelgio¹¹⁹. Išsiskiriantys dėl konkrečios veiklos ar elgesio, po kiek laiko tokie viešieji asmenys po kurio laiko yra pamirštami. Pavyzdžiui, asmens, išgelbėjusio skęstantį vaiką, nuotrauka atsiduria pirmuosiuose laikraščių puslapiuose. Toks asmuo tampa viešuoju, tačiau po kelių mėnesių visuomenė jį gali visiškai pamiršti. Teisinėje literatūroje tokie asmenys vadinami dar vadinami pasižymėjusiais dienos naujienose¹²⁰.

Kalbant apie santykį tarp teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ir saviraiškos laisvės žiniasklaidoje, teisės teorijoje įvardijami du skirtingi privataus gyvenimo apsaugos metodai. Vienas iš jų vadinamas „amerikietiška“ sistema, balansuojančia tarp kiekvienos specifinės situacijos interesų. Šio modelio pagrindu teismas svarbiausiu argumentu laiko informacijos, žinios vertingumą (*newsworthiness*)¹²¹. Priešinga „vokiečių“ sistema nustato esminį skirtumą tarp viešųjų asmenų, kurių teisė į privatų gyvenimą gali būti tam tikrais atvejais ribojama, kategorijos ir ne viešų asmenų kategorijos, kurių teisė į privatų gyvenimą bendrąja prasme yra absoliuti¹²². Skirtumai tarp šių dviejų sistemų yra daugiau teoriniai, kadangi praktikoje juos gerokai sunkiau pastebėti. Pavyzdžiui, „vokiečių“ sistemoje viešųjų asmenų kategorija yra dar smulkiau dalijama į absoliučius ir dalinai, santykinai viešus asmenis su skirtingomis teisėmis į apsaugą¹²³. Kiekvienoje iš šių kategorijų atsiranda panašus procesas į „amerikietiška“¹²⁴, naudojant vadinamąjį informacijos „pasvėrimo“ terminą. Kita vertus, identifikuojant viešojo asmens statusą, „amerikietiškas“ modelis panašus į „vokišką“ būtent savo sprendimų motyvais. Be to, „auditorija“, arba žiniasklaidos produkto „naudotojai“, bylų nagrinėjimo metu taip pat yra vertinami. Dėl šių priežasčių dažnai kyla diskusijos, ar teisingas ir pagrįstas sprendimas buvo priimtas, sprendžiant kiekvieną bylą.

„Vokišką“ metodą Teismas išanalizavo ir kritiškai įvertino 2004 m. byloje *Von Hannover prieš Vokietiją*¹²⁴, pripažinęs, jog sunku sutikti su nacionalinių teismų interpretacija, apibūdinančia žmogų kaip dabartinės visuomenės žymų asmenį – absoliučiai viešą asmenį

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 56.

¹²⁰ M.Schmuck.Presserecht kurz und bundig. Dusseldorf. Werner. 1997. P.6.

¹²¹ D.C. Adkins. Right to Privacy?: Why the Private Facts Tort Cannot Coexist with the First Amendment, „First Amendment Law Review“ 2004, P.325.

¹²² D.C. Adkins. Right to Privacy?: Why the Private Facts Tort Cannot Coexist with the First Amendment, „First Amendment Law Review“ 2004, P.350.

¹²³ M.Puwalski.Prawo do prywatnosci osob publicznych. Warszawa 2003. P. 99.

¹²⁴ Europos Žmogaus teisių teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Von Hannover prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr.59320/00. – <http://www.echr.coe.int>

(*par excellence*). Tokiam ratui priklauso asmenys, turintys labai ribotą privataus gyvenimo apsaugą ar teisę kontroliuoti savo įvaizdį, šiai kategorijai, pasak Teismo, galimai priskiriant politikus, atliekančius savo oficialias pareigas. Tačiau toks požiūris, Teismo nuomone, negali būti pateisinamas privataus asmens atžvilgiu, kada visuomenės ir žiniasklaidos dėmesys šiam žmogui yra paremtas išimtinai tik jo priklausymu karališkajai šeimai, tam asmeniui neatliekant jokių oficialių funkcijų. Pasigedęs valstybės pozityvių išipareigojimų laikymosi, ginant Konvencijos saugomą teisę į privatų gyvenimą, Teismas pasisakė, jog skirtumas tarp sąvokų „žinomas visuomenėje asmuo“ „*par excellence*“ ir „santykinai viešas asmuo“ turi būti apibrėžtas aiškiai ir akivaizdžiai, kad valstybėje, kuri vadovaujasi įstatymo raide, asmenys žinotų tiksliai, kaip elgtis ir kokį elgesio variantą pasirinkti. Taip pat jie turi tiksliai žinoti, kada ir kur yra jų absoliučios apsaugos sfera, kur prasideda ir baigiasi aplinka, atvira įsikišimo į privatų gyvenimą galimybei, ypatingai iš bulvarinės spaudos pusės.

Byloje *Von Hannover prieš Vokietiją* Teismas pripažino, kad nacionaliniai teismai nesuteikė pakankamos apsaugos privačiam pareiškėjos gyvenimui. Kaip asmuo „*par excellence*“, pareiškėja negali – spaudos laisvės ir viešojo intereso vardu – tikėtis savo privataus gyvenimo apsaugos tol, kol ji visuomenės akyse yra išskirtinėje, „izoliuotoje“ padėtyje. Tai reiškia, kad ji gali būti fotografuojama bet kuriuo laiku, nuolatos, šias nuotraukas platinant neribotai, netgi jei ta medžiaga ir susijusi išimtinai tik su jos privataus gyvenimo detalėmis. Teismo požiūriu, šis „izoliacijos“ kriterijus tikrovėje yra per daug neapibrėžtas ir sudėtingas jį suprasti suinteresuotam asmeniui. Todėl nagrinėtoje byloje Teismas pripažino, jog vien tik fakto, kad pareiškėja priskirtina „*par excellence*“ asmenų kategorijai, nepakankama pateisinti įsikišimą į jos privatų gyvenimą.

4.2.2 Pateiktosios informacijos visuomeninė reikšmė

Kai kuriais atvejais interesų pusiausvyra gali leisti suteikti didesnę apsaugą žurnalistų kritikuojamiems asmenims, ypač tada, kai kritikos objektas yra privatūs, valstybės postų neužimantys asmenys.¹²⁵

Privatieji asmenys yra daug jautresni savo asmeninio gyvenimo ar poelgių kritikai, kadangi jie sąmoningai nesiekia atsidurti visuomenės dėmesio centre.

¹²⁵ Europos Žmogaus teisių teismo sprendimai: 1995 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *A. Neves prieš Portugaliją*, pareiškimo Nr.20683/92; 1998 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *B.A.Middleburg, S. van der Zee ir Het Parool prieš Nyderlandus*, pareiškimo Nr. 28202/95. – <http://www.echr.coe.int>

Viešieji asmenys, priešingai, sąmoningai siekia išskirtinio vaidmens visuomenėje: eidami svarbias ir įtakingas pareigas arba aktyviai dalyvaudami visuomeniniame gyvenime. Viešieji asmenys savanoriškai prisiima daug didesnę riziką patirti žalą dėl šmeižikiškų, jų garbę ir orumą žeminančių žinių. Tačiau ar valstybės interesas apginti viešųjų asmenų reputaciją turėtų būti mažesnis?

Remiantis Konvencijos 8 straipsnio antroje dalyje numatytais sąlygomis, kurioms esant galima riboti asmens teisę į privatą gyvenimą (tik įstatymo numatytais atvejais ir tik esant teisėtiems interesams demokratinėje valstybėje), teismų praktikoje susiformavusi nuostata, jog dalyvaujančius visuomeninėje ir politinėje veikloje asmenis galima pripažinti viešaisiais, jeigu pateikiami faktai, kad tuo dalyvavimu jie daro įtaką politiniam ir visuomeniniam gyvenimui.

Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad jeigu asmuo aktyviai dalyvauja politikoje arba yra žinomas visuomenėje, jis netenka teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą. Paskleidęs be sutikimo informaciją apie tokio asmens privatą gyvenimą, informacijos skleidėjas turi įrodyti ne tik to asmens viešumą, bet ir tai, kad paskleistoji informacija gali turėti įtakos visuomenei. Šiuo atveju visuomenės interesas turi būti ne numanomas, bet realus ir turi būti įvertintas nagrinėjant bylas¹²⁶.

Be viešojo asmens sutikimo ar prieš jo valią neturėtų būti skelbiami jo privataus gyvenimo faktai, nieko bendra neturintys su jo visuomenine ar tarnybine veikla. Viešasis asmuo neturėtų būti fotografuojamas be jo sutikimo privačioje valdoje ar net viešojoje vietoje, kai aiškiai išreiškia savo nenorą būti fotografuojamas, o situacija, kai jis fotografuojamas, neturi nieko bendra su visuomenės interesu¹²⁷.

Viešojo asmens ieškinys dėl teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą paprastai netenkinamas, jeigu įrodoma, kad yra paskelbta informacija apie visuomeninės reikšmės turinčias viešojo asmens privataus gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes nors ir be jo sutikimo¹²⁸.

Dr. D.Jočienės nuomone, šioje „visuomeninės reikšmės informacijos“ sąvokoje ir glūdi didžiausios problemos. Galimybė skelbti informaciją be asmens sutikimo, kai ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes iškelia labai aiškų ir pagrįstą klausimą, kaip bus nustatinėjamos šiuo atveju ribos, kada privati informacija bus laikoma turinčia visuomeninę reikšmę ir kada ji bus

¹²⁶ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 238.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 56.

¹²⁸ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 242.

tik privati informacija. Aišku, Įstatymas tokių ribų nenumato, palikdamas plačią vertinimo laisvę subjektams, kurie taikys šią nuostatą. Todėl toks neapibrėžtumas tam tikrais atvejais gali sąlygoti situaciją, kai privataus pobūdžio informacija, kurioje iš tikrųjų nebus visuomeninę reikšmę turinčios informacijos, bus paskleista spaudoje¹²⁹.

Žmogaus teisės turėtų nusverti politinius interesus bei intrigas. Visuomenės akiratyje dirbančių ir žymių žmonių asmens duomenys turėtų būti laisvai prieinami masinės informacijos priemonėms, tačiau jų ypatingi/jautrūs duomenys (pavyzdžiui, apie seksualinį gyvenimą ir pan.) nėra šių asmenų visuomeninio gyvenimo dalis ir jų viešas skelbimas apskritai turėtų būti ribojamas¹³⁰. Pripažįstant, jog žiniasklaidos veikla be asmeninės informacijos pateikimo prarastų dalį savo informacinės vertės, nerimą kelia vis augantis šio pobūdžio informacijos „komercinis“ pobūdis.

Kaip teigia Dr. D.Jočienė¹³¹, Konvencijos 8 straipsnis nenumato tam tikrų ypatingų pagrindų riboti valstybės pareigūnų, tarnautojų bei politikų teisę į privataus gyvenimo apsaugą, nors Teismas yra konstatavęs, jog vieša politikų ir jų veiklos kritika turėtų turėti platesnes ribas, negu privataus asmens kritika, tačiau jų teisė į privataus gyvenimo apsaugą neginčijama¹³². Taigi viešiesiems asmenims, kaip ir visiems kitiems, gali būti taikomi teisės į privataus gyvenimą apsaugą apribojimai, numatyti Konvencijos 8 straipsnio antrojoje dalyje.

4.2.3 Teisėto visuomenės intereso sąlyga

Konvencijos 10 straipsnio prasme saviraiškos laisvė apima ne tik asmenų teisę skelbti savo mintis ir įsitikinimus, bet ir visuomenės teisę būti informuotai apie svarbius jos gyvenimo aspektus, tai yra visuomenės teisę gauti jai aktualią informaciją.

Teisėtas visuomenės interesus gauti tam tikrą informaciją apie privatų viešųjų asmenų gyvenimą yra vienas svarbiausių informacijos apie privatų gyvenimą ribojimo pagrindų, numatytas Konvencijos 8 straipsnio antrojoje dalyje ir kruopščiai analizuojamas Teismo praktikoje.

¹²⁹ Jočienė Danutė. Nuomonės reiškimo laisvė kaip laisvė gauti informaciją. - D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.130.

¹³⁰ Civilka Mindaugas. Asmens duomenų apsauga tarptautinėje ir Europos Bendrijų teisėje. 2001. P.7. - http://www.itc.tf.vu.lt/paskaitos/paskait/ada_1.12.pdf

¹³¹ Jočienė Danutė. Nuomonės reiškimo laisvė kaip laisvė gauti informaciją. - D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.131.

¹³² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82. - <http://www.echr.coe.int>

Demokratinėje visuomenėje svarbu, kad žmonės, pavyzdžiui, turėtų kuo daugiau ir išsamesnės informacijos apie asmenis, kandidatuojančius rinkimuose į vietas ar valstybės valdžią. Asmenys, siekiantys visuomeninės veiklos bei visuomeninio pripažinimo, turėtų būti labiau žinomi visuomenei nei privatūs asmenys, tačiau visuomenės noras ir poreikis žinoti tam tikrus viešojo asmens privataus gyvenimo aspektus turi būti pagrįstas. Pagrįstumo kriterijus reiškia, kad tokiu atveju būtina vertinti pagal informacijos turinį. Paprastai yra vertinama pagal protingumo kriterijų. Juo remdamiesi, teismai pripažįsta, kad smalsumas nėra pakankamas pagrindas paviešinti net ir viešojo asmens privatų gyvenimą. Privačių faktų paviešinimas gali būti pripažįstamas pagrįstu, jei tuo būtų siekiama informuoti visuomenę apie jai aktualius dalykus¹³³.

Pagal Teismo suformuluotas taisykles, nuomonė, išreikšta politinėje aplinkoje, saugoma labiau, ir tai yra svarbus demokratinės visuomenės pamatas. Netgi nuomonės, išreikštos ne visiškai taktiškai, taip pat gali būti saugomos, apsaugos ribos priklauso nuo konteksto ir kritikos tikslo. Teismas yra išreiškęs nuomonę, jog kai kuriais atvejais politinėse diskusijose gali būti toleruojama netgi labai aštri kritika, jeigu ji liečia valstybinės valdžios veiklą.

Teisėtus visuomenės interesus žinoti viešojo asmens privataus gyvenimo aplinkybes priklauso nuo šio asmens galimos įtakos visuomenei, atsižvelgiant į visuomeninio ir politinio gyvenimo situaciją, asmenų įtakingumą visuomenei. Tokią nuostatą suformulavo Teismo praktika.

Žiniasklaidai yra suteikiamas ypatingas statusas, kai skleidžiama nuomonė susijusi su itin svarbiomis visuomenės problemomis. Vienas iš pavyzdžių - 1992 m. byla *Thorgeir Thorgeirson prieš Islandiją*, kurioje Teismas nustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą. Pareiškėjas buvo nuteistas už tai, kad paskelbė du straipsnius apie Islandijoje paplitusį policijos žiaurumą ir policijos pareigūnus pavadino uniformuotomis pabaisomis. Teismas nutarė, kad apribojimas buvo nebūtinai siekiant teisėtų tikslų - „apsaugoti kitų asmenų garbę“. Nors spauda ir neturi peržengti ribų, nustatytų kitų asmenų garbei apsaugoti, tačiau jos misija yra skelbti informaciją ir idėjas politinėmis ir kitomis visuomenę dominančiomis temomis. Tokios informacijos ir idėjų skelbimas yra ne tik spaudos pareiga; visuomenė taip pat turi teisę jas gauti¹³⁴.

¹³³ Meškauskaitė Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 241.

¹³⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Thorgeir Thorgeirson prieš Islandiją*, pareiškimo Nr. 13778/88. - <http://www.echr.coe.int>

4.2.4 Tiesioginio ryšio teorija

Tiesioginis ryšys tarp viešai paskelbtos informacijos ir asmens viešųjų reikalų egzistuoja esant dviem aplinkybėms: 1) paskelbtoje informacijoje kalbama apie viešojo asmens privatų gyvenimą; 2) ši informacija yra tiesiogiai susijusi su šio asmens vieša veikla.

Posakis „tiesioginis ryšys“ turėtų būti suprantamas kaip žiniasklaidoje pateiktos informacijos sąsaja su jos subjekto viešąja, visuomenine veikla ar faktais, susijusiais su jo privačiu gyvenimu ir turinčiais neigiamą ar teigiamą poveikį to asmens viešojo gyvenimo apimtyje. Nėra taip svarbu, ar tokia informacija yra intymi ar „mažiau privati“. Reikšminga yra tik priežasties bei pasekmės ryšio buvimo galimybė. Vadinasi, galima paviešinti tiek profesinę kompetenciją, tiek sveikatos būklę, jeigu tik yra ryšys tarp informacijos bei kitų žmonių, tiesiogiai susijusių su interesų konfliktu (pavyzdžiui, intymūs, šeimos, verslo ryšiai, draugystė ir pan.)¹³⁵. Už šios informacijos kategorijos ribų bus privati informacija, kuri yra netiesiogiai susijusi su asmens viešaisiais reikalais. Į tokią sąrašą galima būtų įtraukti ir viešojo asmens moralinę kompetenciją bei jo ryšius su artimais žmonėmis.

Neaišku dėl pagrįstumo situacijų, neištraukiamų į privataus gyvenimo pažeidimo neteisėtumo atvejų sąrašą, kai, pavyzdžiui, dažnai iškeliamą į viešumą neištikimybė bei veidmainiavimas ir, atskleidžiant šias intymaus gyvenimo detales, tokie pareiškimai iliustratyviai patvirtinami žiniasklaidoje.

4.3 Valstybės politikų teisių į kritiką ribos

Viešieji asmenys reprezentuoja visuomenę, valstybę, todėl jų veiklai, be abejo, keliami didesni reikalavimai nei eilinio visuomenės nario veiklai. Natūralu, kad jų atžvilgiu taikomos kritikos ribos yra atitinkamai platesnės. Viešasis asmuo turi būti pakantesnis kritikai ir nereikalauti panašių standartų kaip privatus asmuo.

Teismas savo sprendimuose dažnai akcentuoja, kokį svarbų vaidmenį atlieka žiniasklaida demokratinėje visuomenėje, privalanti pateikti informaciją bei idėjas visais aspektais, turinčiais visuomeninę reikšmę, ir Konvencijos 10 straipsnio antroji dalis neleidžia riboti saviraiškos laisvę politiniais klausimais, esančiais dėmesio centre, pavyzdžiui, kaip pažymima

¹³⁵ W.A. Galston. The limits of Privacy: Culture, Law and Public Office. The George Washington Law Review. 1999. P.1202-1203.

bylos *Jersild prieš Daniją*¹³⁶ 31 punkte, bylos *De Haes ir Gijssels prieš Belgiją*¹³⁷ 37 punkte, bylos *Erdogdu prieš Turkiją*¹³⁸ 62 punkte.

Pastarojoje byloje Teismas suformulavo svarbią Konvencijos 10 straipsnio taikymo taisyklę, pagal kurią leidžiamos kritikos ribos yra dar platesnės, palyginti su politikais, jeigu kritika skirta vyriausybei, o ne vienam politiniam veikėjui.

Byloje *Ceylan prieš Turkiją*¹³⁹ Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis. Pareiškimas buvo susijęs su profsąjungos prezidento nuteisimu už neapykantos kurstymą paskelbtoje medžiagoje, kritikuojančioje valstybės politiką pietryčių Turkijoje. Remdamasis savo praktika, Teismas priminė, kad „leidžiamos kritikos ribos vyriausybės atžvilgiu yra platesnės, nei privataus asmens ar net politiko atžvilgiu“.

Byloje *Okçuoglu prieš Turkiją*¹⁴⁰ Teismas, nustatęs, kad yra pažeistas Konvencijos 10 straipsnis, taip pat patvirtino, kad leidžiamos kritikos valstybės atžvilgiu ribos yra platesnės, nei privataus asmens ar net politiko atžvilgiu. Atsižvelgdamas į paskirtos baudmės griežtumą, Teismas nusprendė, kad pareiškėjo teisės į saviraiškos laisvę apribojimas buvo neproporcingas siekiamam tikslui.

Didesnė laisvė reikšti savo nuomonę ir idėjas yra paliekama žiniasklaidai ypatingai tada, kai svarstomi ypač aktualūs visuomenei klausimai. Pavyzdžiui, byloje *Thorgeir Thorgeirson prieš Islandiją*¹⁴¹ Teismas nustatė, jog labai aštriai kritikavęs Islandijos policijos reformą žurnalistas negalėjo būti nubaustas už tą kritiką. Teismas nusprendė, kad interviu, kurio turinyje buvo rasistinių pasisakymų, negalėjo būti uždraustas, kadangi jis palietė labai aktualią visuomenei problemą.

Teismo praktika, patvirtinanti, jog kritikos ribos oficialių valstybės pareigūnų ar politikų atžvilgiu yra žymiai platesnės, lyginant jas su privačiais individais, šią nuostatą grindžia egzistuojančiu visuomenės poreikiu žinoti apie jai oficialiai atstovaujančių asmenų poelgius bei mintis. Tai yra vadinamas „visuomenės poreikis“, kuris bet koku atveju yra aštresnis ir aktualesnis valstybės pareigūnų ar politikų atžvilgiu. O iš kitos pusės, svarbūs visuomenėje

¹³⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Jersild prieš Daniją*, pareiškimo Nr. 15890/89. <http://www.echr.coe.int>

¹³⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *De Haes ir Gijssels prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 19983/92.- <http://www.echr.coe.int>

¹³⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. birželio 15 d. sprendimas byloje *Erdogdu prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 25723/94. - <http://www.echr.coe.int>

¹³⁹ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Ceylan prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.23556/94. - <http://www.echr.coe.int>

¹⁴⁰ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Okçuoglu prieš Turkiją*, pareiškimo Nr.24246/94. - <http://www.echr.coe.int>

¹⁴¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Thorgeir Thorgeirson prieš Islandiją*, 13778/88,- <http://www.echr.coe.int>

asmenys taip pat turi suvokti, kad jų net ir privataus gyvenimo tam tikri aspektai gali tapti egzistuojančio “visuomenės poreikio“ objektu. Aišku, būtina pabrėžti, kad tokie asmenys jokia būdu nepraranda teisės į jų privataus ir šeimyninio gyvenimo apsaugą pagal Konvencijos 8 straipsnį¹⁴².

Byloje *Jerusalem prieš Austriją*¹⁴³ nustatęs Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą, Teismas pareiškė, kad į visuomenės interesų sritį patekę privatūs asmenys ir asociacijos, kaip ir politikai, yra atviri griežtam tikrinimui. Šiuo atveju dvi asociacijos aktyviai veikė visuomeninės svarbos srityse ir todėl turėjo pakankamai reaguoti į kritiką.

Byloje *Worm prieš Austriją*¹⁴⁴ Teismas pabrėžė, kad visuomenė turi teisę gauti informaciją ir ypač tai aktualu tada, kai procesas vykdomas prieš svarbų “viešą asmenį”. Teismas pakartojo savo teiginį, kad kritikos ribos tokio asmens atžvilgiu yra platesnės nei privataus individo atžvilgiu, tačiau ir svarbūs visuomenės asmenys turi teisę į nepriklausomą ir nešališką teismą pagal Konvencijos 6 str.1 dalyje nustatytas tokio teismo garantijas.

Byloje *Oberschlick prieš Austriją* Teismas taip pat konstatavo Konvencijos 10 str. pažeidimą, kai Austrijos žurnalistas buvo nubaustas dėl jo publikuoto straipsnio apie vieną Austrijos politiką. Teismas pabrėžė, kad šiuo atveju nėra būtina tikrinti paskelbtos informacijos apie politiką tikrumą, todėl peticijos pateikėjui paskirta nuobauda nebuvo “būtina demokratinėje visuomenėje”¹⁴⁵. Kita vertus, būtent ši byla aiškiai rodo, kad labai sunku yra nubrėžti ribą tarp realių faktų ir tam tikros nuomonės.

Ši problema analizuota ir byloje *Lingens prieš Austriją*¹⁴⁶, kurioje Teismas akcentavo, jog žiniasklaida negali peržengti jai nustatytų apribojimų, kurių reikia „kitų asmenų reputacijai garantuoti“, tačiau, iš kitos pusės, ji privalo informuoti visuomenę apie politinius reiškinius, svarbius visuomenei.

Lingens byloje Teismas pažymėjo, kad spauda negali peržengti jai nustatytų apribojimų, kurių reikia “kitų asmenų reputacijai garantuoti”, tačiau iš kitos pusės, spauda privalo informuoti visuomenę apie politinius reiškinius, kurie yra svarbūs visuomenei. Šioje byloje Teismas taip pat pabrėžė: “(...) spaudos laisvė suteikia geriausias priemones visuomenei atrasti bei suformuoti idėjas apie politinių lyderių elgesį bei kalbas”. *Lingens* byloje Teismas išsakė

¹⁴² Jočienė Danutė. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika//Teisė. 2001. Nr.39.

¹⁴³ Europos Žmogaus teisių teismo 2001 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Jerusalem prieš Austriją*, pareiškimo Nr.26958/95. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁴⁴ Europos Žmogaus teisių teismo 1997 m. rugpjūčio 29 d. sprendimas *Worm* prieš Austriją byloje, pareiškimo Nr.83/1996/702/894. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁴⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. liepos 1 d. sprendimas byloje *Oberschlick prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 20834/92, - <http://www.echr.coe.int>

¹⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82 - <http://www.echr.coe.int>

svarbią nuomonę ir dėl politikų kritikos: “politikų kritikos ribos yra platesnės lyginant jas su privataus individo kritikos ribomis (...). Ir šie asmenys privalo būti tolerantiškesni tai kritikai (...)”.

Byloje *Sürek prieš Turkiją (Nr.2)*¹⁴⁷, susijusioje su pareiškėjo nuteisimu už tai, kad jis paskelbė pareigūnų, atsakingų už kovą su terorizmu, pavardes, Teismas taip pat nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis. Atsižvelgdamas į minėtų pareigūnų padarytų nusikaltimų rimtumą, Teismas nusprendė, kad visuomenė turėjo teisę gauti informaciją ne tik apie jų elgesį, bet ir apie jų tapatybę. Be to, ši informacija jau buvo paskelbta kituose laikraščiuose, todėl būtinumas saugoti minėtų pareigūnų tapatybės slaptumą buvo gerokai sumažėjęs. Kita vertus, kaltinimas ir nuosprendis galėjo atimti iš spaudos norą ir drąsą dalyvauti viešojoje diskusijoje visuomenę dominančiais klausimais.

2001 m. Teismas išnagrinėjo bylą *Feldek prieš Slovakiją*¹⁴⁸ dėl pareiškėjo pripažinimo kaltu už garbės bei orumo įžeidimą. Pareiškėjas kritiškai atsiliepė apie ministrą, be kita ko nurodydamas jo „fašistinę praeitį“. Peticiją pateikęs žurnalisto pastabos rėmėsi informacija, kuri jau buvo paskelbta spaudos ir paties ministro autobiografijoje. Ginčijami teiginiai buvo susiję su visuomenės veikėju ir buvo dalis viešos visuotinės svarbos diskusijos apie valstybės istoriją. Kaip pabrėžė Teismas, reikšdamas savo nuomonę žurnalistas nedarė poveikio nei ministro karjerai, nei jo asmeniniam gyvenimui. Todėl buvo nustatyta, kad apkaltinamasis nuosprendis nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

Visuomenės noro patenkinti savo smalsumą, žinoti sensacijas bei teisėto ir pagrįsto visuomenės intereso žinoti atskyrimo kriterijui svarbus ir minėtas 1992 m. Teismo sprendimas byloje *Schwabe prieš Austriją*¹⁴⁹, kuriame konstatuota, jog politiko teistumo praeityje fakto atskleidimas yra pateisinamas teisėtu ir pagrįstu visuomenės interesu žinoti viską apie politiką, kuris sprendžia kitų žmonių reikalus.

Teismo praktikoje dažnai akcentuota nuostata, jog mažiausia privataus gyvenimo apsauga suteikiama politikams, išplėtotą ir 2005 m. Teismo priimtame bylos *Ukrainos media grupė (Ukrainian media group) prieš Ukrainą* sprendime¹⁵⁰. Teismas paminėjo, jog laikraščio straipsniuose išsakyta kritika apie du - progresyviųjų socialistų partijos ir komunistų partijos lyderius palietė žmones, 1999 m. kandidatavusius Prezidento rinkimuose ir buvusius bei

¹⁴⁷ Europos Žmogaus teisių teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas *Sürek (Nr.2)* prieš Turkiją byloje, pareiškimo Nr.24277/94. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁴⁸ Europos Žmogaus teisių teismo 2001 m. liepos 12 d. sprendimas *Feldek* prieš Slovakiją byloje, pareiškimo Nr.29032/95. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁴⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas byloje *Schwabe prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 13704/88. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁵⁰ Europos Žmogaus teisių teismo 2005 m. kovo 29 d. sprendimas *Ukrainian media group* prieš Ukrainą byloje, pareiškimo Nr.72713/01.– <http://www.echr.coe.int>

esančius iki šiol aktyviais politikais. Laikraštis šiuos asmenis kritikavo kaip politines figūras, ir šmeižikiškai nacionalinių teismų pripažintus posakius Teismas vertino kaip pavartotus politinės retorikos maniera ir dėl to negalimus įrodyti. Teismas pritarė, jog kritiniai straipsniai parašyti stipria polemine bei sarkastiška kalba, todėl ieškovai neabejotinai įsižeidė ar netgi buvo šokiruoti. Tačiau pasirinkdami politiko profesiją, anot Teismo, jie žinojo šio pasirinkimo pasekmes, jog bus atviri stipriai kritikai bei viešumui. Tokia yra našta, kurią demokratinėje visuomenėje politikams privalu priimti. Pripažinęs, jog buvo pažeistos Konvencijos 10 straipsnio nuostatos, Teismas akcentavo, kad Ukrainos teismai peržengė aiškinimo laisvės, Konvencijos suteiktos šalies valdžiai, ribas, ir peticijos pareiškėjų pripažinimas kaltais dėl šmeižto buvo aiškiai neproporcingas.

Jeigu viešas asmuo turi teisę kontroliuoti, duoti nurodymus kitiems, jis privalo turėti omeny, jog paties veiksmai taip pat gali būti atskleisti, kilus konfliktui dėl anksčiau taikytų elgesio principų. Šį teiginį iliustruoja ir Teismo sprendimas byloje *Schwabe prieš Austriją*¹⁵¹. Minėtoje byloje Austrijos jaunimo Žmonių partijos lyderis Uwe Schwabe atskleidė faktus, jog vienas iš Socialistų partijos politikų prieš daugelį metų buvo atsakingas už automobilio avariją. Kadangi vėliau sprendimas dėl avarijos buvo panaikintas, Schwabe buvo nubaustas už įžeidimą. Teismas priėmė sprendimą jaunojo politiko naudai, pažymėdamas, jog pastarojo pranešimas nusipelnė apsaugos dėl jo ketinimų parodyti dvejopą moralę kito socialistų politikos Wagner, reikalavusio Schwabe kolegos, patekusio į panašų incidentą, atsistatydinimo. Kaip pažymėjo Teismas, nors minėta byla nebuvo tiesiogiai susijusi su gynyba dėl pažeistų teisių į privataus gyvenimo neliečiamumą, ji tik patvirtino nuostatą, jog niekas neturi teisės viešai meluoti, siekdamas sukurti atitinkamą pozityvų įvaizdį.

4.4 Valstybės tarnautojų statusas viešumo požiūriu

Kaip jau minėta, pagal Teismo suformuluotas taisykles politikų ir oficialių valstybinės valdžios atstovų kritikos ribos yra pačios plačiausios, palyginti su kitų valstybės tarnautojų kritika.

Remiantis Teismo praktika, teigtina, jog valstybės tarnautojų kritikos ribos negali būti tokios pat plačios kaip politikų. Ši nuostata, suformuluota byloje *Oberschlick prieš Austriją*¹⁵², po

¹⁵¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas byloje *Schwabe prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 13704/88. - <http://www.echr.coe.int>

¹⁵² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Prager ir Oberschlick prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 15974/90. - <http://www.echr.coe.int>

kelerių metų buvo išplėtota byloje *Janowski prieš Lenkiją*¹⁵³. Lenkijos žurnalistas įsivėlė į konfliktą su policijos pareigūnais, variusiais gatvės prekeivius iš aikštės, kurioje prekiauti vietos valdžia buvo uždraudusi. Pasipiktinęs, kad vietos valdžia priiminėja potvarkius, draudžiančius žmonėms būti aikštėse, Janowski pareiškė, kad policininkai patys pažeidžia įstatymus, garantuojančius ekonominės veiklos laisvę, ir juos išvadino „kvailiais“ bei „trenktais“.

Šios bylos sprendime Teismas pabrėžė, kad nuobauda peticijos pateikėjui J. Janowski už įžeidinėjimą dviejų policijos pareigūnų nepažeidė Konvencijos 10 str. numatytos nuomonės reiškimo laisvės. Teismas nurodė, jog tokios kategorijos bylose įsikišimo į saviraiškos laisvę būtinumas demokratinėje visuomenėje turi būti įtikinamai įrodytas.

Teismas sutiko, kad nuteisimas kriminaline bausme buvo įsikišimas į Janowski žodžio laisvę, numatytą Konvencijos 10 straipsnyje. Jis taip pat pritarė abiejų šalių pozicijai, kad toks įsikišimas buvo numatytas įstatymo, ir patvirtino, jog įsikišimas į Janowski žodžio laisvę turėjo vieną iš Konvencijos 10 straipsnyje numatytų tikslų – apginti viešąją tvarką. Spręsdamas paskutinį šios kategorijos bylų klausimą, ar toks įsikišimas į žodžio laisvę buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, Teismas taikė proporcingumo principą ir konstatavo, jog tokia būtinybė buvo.

Teismas pažymėjo, kad šiuo atveju minėtas asmuo veikė ne kaip žurnalistas, bet kaip privatus asmuo, be to, jo pasakyti įžeidžiantys žodžiai negali būti laikomi politinės diskusijos dalimi dėl visuomenei aktualių klausimų ir tai nepatenka į spaudos laisvę, atmesdamas Janowski argumentą, kad jo nubaudimą plačioji visuomenė suprato kaip valdžios bandymą įvesti cenzūrą ir užkirsti kelią kritikai.

Teismas šioje byloje pabrėžė, kad nors visuotinai priimtoms kritikos valstybės tarnautojų, kaip ir politikų, atžvilgiu ribos yra platesnės nei privačių asmenų, tačiau negali būti tokios plačios kaip politikų. Taigi nors Teismas pažymėjo, jog kritikos ribos valstybės tarnautojų atžvilgiu yra platesnės, lyginant jas su privačiais individais, jis taip pat pabrėžė, kad valstybės tarnautojai privalo įgyti visuomenės pasitikėjimą tam, kad jie galėtų efektyviai atlikti savo pareigas ir kad būtų apsaugoti nuo įžeidžiančių žodžių jų tarnybos metu, o tai reiškia, kad jiems yra būtina apsauga nuo įžeidinėjimų ir žodinių išpuolių. Pasak Teismo, nors valstybės tarnautojai nesulaukia tokio atidaus dėmesio kaip politikai, jų reputacija yra ginama nuo įžeidžiančių ir užgaulių žodinių išpuolių, kurie peržengia priimtinos kritikos ribas.

¹⁵³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *Janowski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 25716/94. - <http://www.echr.coe.int>

Teismas konstatavo, kad nuobauda peticijos pateikėjui buvo “pagrįsta ir pakankama” pagal Konvencijos 10 straipsnio antrąją dalį, siekiant užkirsti kelią netvarkai, ir valstybės įsikišimas į šio asmens nuomonės reiškimo laisvę buvo proporcingas siekiamam teisėtam tikslui.

4.5 Teisminės valdžios atstovų kritikos apimtis

Remiantis Teismo praktika, teigtina, jog teisminės valdžios atstovų kritikos ribos yra dar siauresnės, tai grindžiant siekiu demokratinėje visuomenėje užtikrinti teisminės valdžios nepriklausomybę ir autoritetą.

Byloje *Barfod prieš Daniją*¹⁵⁴, kurioje pareiškėjas skundėsi, jog buvo apkaltintas dviejų taikos teisėjų šmeižimu ryšium su jų sprendimu politiškai aštrioje byloje, Teismas nenustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo, tačiau pabrėžė, kad „labai svarbu baudžiamosiomis ar kitomis sankcijomis neatimti piliečių norą reikšti savo nuomonę visuomenei svarbiomis temomis”.

Byloje *Prager ir Oberschlick prieš Austriją*¹⁵⁵ Teismas nutarė, kad kaltinamasis nuosprendis žurnalistui ir leidėjui už teisėjo apšmeižimą, paskelbus kritiką pastarojo atžvilgiu, nėra 10 straipsnio pažeidimas. Nepaisant ypač svarbaus spaudos vaidmens valstybėje, ji neturi peržengti tam tikrų ribų. Labai aštriai teisėjo asmeninių ir profesinių savybių kritikai, pasak Teismo, trūko sąžiningumo, ji neatitiko žurnalistinės etikos normų. Atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir manevro laisvę, kuria naudojasi valstybės, vertindamos apribojimo būtinumą, Teismo nuomone, toks saviraiškos laisvės apribojimas nėra neproporcingas palyginus su tikslu ginti kitų asmenų garbę ir užtikrinti teisminės valdžios autoritetą. Taigi, toks apribojimas demokratinėje visuomenėje yra būtinas.

Byloje *De Haes ir Gijssels prieš Belgiją*¹⁵⁶ Teismas išvelgė 10 straipsnio pažeidimą dėl dviejų žurnalistų, kaltintų apeliacinio teismo teisėjų šmeižimu. Pabrėždamas aukščiau minėtus Teismo praktikos pagrindinius principus žodžio laisvės byloje, Teismas priminė, kad „žurnalistinė laisvė leidžia pasinaudoti galimybe perdėti ir netgi provokuoti”.

¹⁵⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. vasario 22 d. sprendimas byloje *Barfod prieš Daniją*, pareiškimo Nr.11508/85. - <http://www.echr.coe.int>

¹⁵⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Prager ir Oberschlick prieš Austriją*, pareiškimo Nr.15974/90. - <http://www.echr.coe.int>

¹⁵⁶ Europos Žmogaus Teisių 1997 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *De Haes ir Gijssels prieš Belgiją*, pareiškimo Nr.419983/92. - <http://www.echr.coe.int>

2000 m. gegužės 4 d. Teismas priėmė sprendimą pripažinti pareiškimą *R.A. Jääskeläinen ir kiti prieš Suomiją*¹⁵⁷ nepriimtiniu dėl pareiškėjų, ne kartą viešai apkaltinusių teisėją ir kelis valstybės pareigūnus, nuteisimo už garbės ir orumo įžeidimą. Teismas pabrėžė, jog norint, kad valstybės pareigūnai tinkamai atliktų savo darbą, jiems yra būtinas visuomenės pasitikėjimas. Be to, jie turi turėti galimybę dirbti be nepagrįstų trukdymų. Dėl šios priežasties Teismas pabrėžė būtinumą pareigūnus apginti nuo žodinių išpuolių ir su jų darbu susijusių užgauliojimų. Šiuo atveju ginčijama kritika nebuvo susijusi su visuotine svarba ar spaudos laisve. Teismas pažymėjo, kad apkaltinamieji nuosprendžiai buvo pagrįsti dėl aiškiai įžeidžiančio kaltinimų pobūdžio. Todėl pareiškėjų teisių apribojimas buvo pripažintas proporcingu siekiamam teisėtam tikslui ir pareiškimas paskelbtas nepriimtiniu.

2001 m. Teismas priėmė sprendimą byloje *Perna prieš Italiją*¹⁵⁸, kurioje žurnalistas buvo pripažintas kaltu už garbės įžeidimą, nes jis kritikavo teisėją. Savo straipsnyje pareiškėjas iškėlė klausimą dėl aukšto valstybės tarnautojo politinio karingumo, kurį jis palygino su „paklusnumo priesaika“. Be to, jis kaltino teisėją be jokių įrodymų pradėjus procesą prieš valstybės veikėją už „priklausymą mafijai“. Šį pareiškimą Teismas kvalifikavo kaip kritišką nuomonę, paremtą neginčijamais faktais. Teismo nuomone, teisėjo politinis aktyvumas kėlė grėsmę bešališkumo ir nepriklausomybės įvaizdžiui, kurį turi ginti teisinė sistema, todėl iškilo svarbūs bendrojo intereso klausimai. Kiti pareiškėjo komentarai buvo niekuo neparemtų faktų skelbimas, taigi šiuo atveju žurnalistas peržengė priimtinos kritikos ribas, nes jo pasisakymai buvo be įrodymų. Tačiau Teismas priminė, kad „sankcijos prieš spaudą turi atitikti griežtus proporcingumo reikalavimus ir būti vykdomos dėl teiginių, kuriais peržengiamos leistinos kritikos ribos, tuo pat metu apsaugant tuos pareiškimus, kurių atžvilgiu galėtų būti taikoma Konvencijos 10 straipsnio nuostatų teikiama apsauga.

Apibendrinant Teismo išnagrinėtų bylų dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimų praktiką, darytina išvada, jog nei vienas žmogus nėra prieš jo valią verčiamas stoti į valstybės tarnybą ar imtis visuomeninės veiklos. Tačiau jeigu jis nusprendžia eiti šiuo keliu, privalo susitaikyti su tuo, jog dalyvavimas viešojoje veikloje bus susijęs su atitinkamos informacijos paskelbimu apie jo privatų gyvenimą. Dėl šios priežasties turi būti priimtas apgalvotas sprendimas, pagrįstas skaičiuote teigiamų ir neigiamų pasekmių, susijusių su atitinkamais ribojimais ir diskomfortu, kylančiu dėl tam tikro laispsnio įsikišimo į jo privatų gyvenimą.

¹⁵⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. gegužės 4 d. sprendimas pripažinti pareiškimą *R.A. Jääskeläinen ir kiti prieš Suomiją* nepriimtiniu, pareiškimo Nr. 32051/96. - www.echr.coe.int.

¹⁵⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. liepos 25d. sprendimas byloje *Perna prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 48898/99. - <http://www.echr.coe.int>

4.6 Ribos, atskleidžiant viešųjų asmenų privatumą

Minėtoje Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijoje 428 (1970)¹⁵⁹ išskirti keli teisės į privatą gyvenimą probleminiai aspektai:

Ypatingai problemiška dėl asmenų privatumo viešajame gyvenime. Frazė „kur prasideda viešas gyvenimas, baigiasi privatus gyvenimas“ yra netinkama šios situacijos apimčiai. Privačiam viešųjų asmenų gyvenimui suteikta teisė į apsaugą, išskyrus kai jis gali daryti poveikį viešiesiems reikalams. Faktas, jog asmuo figūruoja žiniuose, naujienose, neatima iš jo teisės į privatą gyvenimą. Kita svarbi problema susijusi su mėginimu išgauti informaciją moderniomis techninėmis priemonėmis (klausančios telefono pokalbių, naudojant paslėptus mikrofonus, kompiuterius ir t.t.), tuo pažeidžiant teisę į privatumą. Teisė į privatą gyvenimą, ginama Konvencijos 8 straipsnio, turėtų apsaugoti asmenį ne tik nuo neteisėto viešosios valdžios įsikišimo, bet taip pat ir nuo privačių asmenų ar institucijų, įskaitant masinės informacijos priemones. Nacionalinis įstatymų leidėjas turi sudaryti sąlygas šiai apsaugai garantuoti.

Teismo nuostatą, jog privačių faktų pavišėjimas gali būti pripažįstamas pagrįstu tik tuo atveju, jei tuo būtų siekiama informuoti visuomenę apie jai aktualius dalykus, o visuomenės noras ir poreikis žinoti tam tikrus viešojo asmens privataus gyvenimo aspektus turi būti pagrįstas, akivaizdžiai iliustruoja 2001 m. byla *Tammer prieš Estiją*. Šioje byloje Teismas nustatė, kad žurnalisto pripažinimas kaltu atitiko Konvencijos 10 straipsnio nuostatas. Pareiškėjas buvo apkaltintas politiko padėjėjos įžeidimu, nes komentavo jos asmeninį gyvenimą. *Tammer* byloje teismas pažymėjo, jog nenustatyta, kad žymaus estų politiko Edgar Savaara žmonos privatus gyvenimas turėjo įtakos visuomenės gyvenimui, ir neigiami žurnalisto pasisakymai spaudoje apie šią moterį nebuvo pripažinti turinčiais visuomeninės reikšmės. Nebuvo nustatyta, kad ginčijami teiginiai tarnavo visuomenės interesams ar buvo susiję su kokiu nors bendrojo intereso klausimu. Be to, pareiškėjas galėjo savo neigiamą nuomonę išsakyti nevertodamas įžeidžiančių žodžių. Atsižvelgdamas į nežymų paskirtos baudos dydį, Teismas padarė išvadą, kad nacionaliniai teismai teisėtai nustatė reikiamą ginčijamų interesų - kitų asmenų garbės gynimo ir žurnalistų teisės perduoti informaciją visuomenės susidomėjimą keliančiais klausimais - santykį¹⁶⁰.

¹⁵⁹ Parliamentary Assembly Resolution 428 (1970) 1, containing a declaration on mass communication media and human rights. - <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm>

¹⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje *Tammer prieš Estiją*, pareiškimo Nr. 41205/98. - <http://www.echr.coe.int>

2006 m. gruodžio 16 d. bylos *Verlagsgruppe news prieš Austriją*¹⁶¹ sprendime Teismas išnagrinėjo teisės į saviraiškos laisvę apribojimo žiniasklaidoje atvejį, susijusį ne su straipsnio turiniu, bet su uždraudimu spausdinti asmens nuotrauką. Priminęs, jog Konvencijos 10 straipsnis saugo ne tik idėjų bei informacijos turinį, bet ir formą, Teismas pažymėjo, jog saviraiškos laisvė apima ir nuotraukų spausdinimą. Konfliktas tarp žodžio laisvės ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą kilo dėl Austrijos teismų sprendimo, uždraudusio leidinyje spausdinti pono G. nuotrauką, aprašant tyrimo medžiagą, susijusią su vengimu mokėti mokesčius. Pažymėjęs, jog pareiškėjas yra populiarus savaitraščio savininkas ir leidėjas, Teismas sprendime akcentavo žiniasklaidos vaidmenį demokratinėje visuomenėje, pabrėžęs jos pareigą neperžengti atitinkamų ribų, ypač gerbiant kitas asmens teises bei laisves. Priminęs žiniasklaidos priedermę pateikti visuomeninės reikšmės informaciją, Teismas apibūdino ir pono G., verslo magnato, statusą visuomenėje. Nors Austrijos teismai akcentavo, kad šio verslininko nuotraukos nebuvo plačiai skelbtos, t.y. spausdintos tik atitinkamuose specializuotuose leidiniuose, ir nors ponas G. nesiekė atsidurti viešumoje, Teismas vis dėlto pripažino, kad stambus verslininkas, turintis ir valdantis vieną iš garsiausių šalies įmonių, dėl savo ypatingos padėties yra viešas asmuo. Teismas konstatavo, jog straipsnio turinys yra susijęs su viešuoju interesu, būtent dėl nebaigto tyrimo, įtariant poną G. vengimu mokėti mokesčius, informuojant visuomenę apie patalpų krata bei pateikiant tam tikrą informaciją iš pono G. kompanijų duomenų bazės. Pasak Teismo, tai sukelia minčių ir dėl ryšio tarp šio verslo sistemos bei prieš metus įvykusio bandymo nužudyti poną G. Anot Teismo, tokio pobūdžio straipsniai gali prisidėti prie visuomenės diskusijų apie verslo lyderių sąžiningumą, apie nelegalią verslo praktiką ir teisinės sistemos funkcionavimą ekonominių nusikaltimų atžvilgiu. Pasisakydamas dėl nusikalstamos veikos sunkumo, Teismas pritarė, jog pateisinama priešžastis uždrausti spausdinti įtariamojo nuotrauką priklauso nuo nusižengimo prigimties ir ypatingai bylos aplinkybių, tačiau nagrinėtoje byloje jis pasisakė prieš Austrijos teismų poziciją šiuo klausimu. Jis taip pat pažymėjo, jog Austrijos Aukščiausiojo Teismo požiūryje nebuvo pasverti du interesai – neįvertintas balansas tarp visuomenės poreikio gauti informaciją apie tyrimą, susijusį su ponu G., įtariant jį vengimu mokėti mokesčius, bei pastarojo interesų apsaugoti savo asmenį bei teisę į privatų gyvenimą. Priminęs savo ankstesnes bylas, Teismas akcentavo, jog šiuo atveju „yra per maža absoliutaus draudimo spausdinti viešo asmens nuotraukas apimtis, tam aukojant viešąjį interesą“. Teismo neįtikino

¹⁶¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje *Verlagsgruppe news prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 10520/02. - <http://www.echr.coe.int>

argumentai dėl tyrimo duomenų, susijusių su mokesčių slėpimu, slaptumo. Jis pažymėjo, jog leidinys turėjo laisvę spausdinti tyrimo medžiagą prieš poną G., nežiūrint jos slaptumo prigimties. Pripažinęs Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą, Teismas pažymėjo, jog absoliutus draudimas spausdinti viešo asmens – pono G. nuotrauką, informuojant apie tyrimo medžiagą prieš jį dėl įtarimų mokesčių vengimu, nebuvo proporcingas teisėtam tikslui, t.y. įsikišimas į leidėjo saviraiškos laisvę nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

Panašios pozicijos Teismas laikėsi ir 2007 m. kovo 1 d. priimtame bylos *Tonsbergs Blad ir Haukom prieš Norvegiją* sprendime¹⁶². Konfliktas kilo dėl laikraščio straipsnio, kurio tema buvo susijusi su vietinių gyventojų bei politikų vertinimais apie tam tikro regione esančio nekilnojamojo turto savininkų elgesį, laikantis nustatytų gyvenamosios vietos reikalavimų. Išspausdintoje informacijoje taip pat buvo užsiminta, jog turtingi asmenys rado būdą apeiti ar išvengti reikalavimų, pasinaudodami teisės aktų spragomis. Straipsnyje buvo minimi du gerai žinomi asmenys – vienas iš pramonės, kitas iš kultūros srities. Sutikdamas, jog informacija apie žymųjį verslininką nebuvo susijusi su jo, kaip pramonės lyderio, pareigomis, Teismas nepritarė Norvegijos Vyriausybės argumentams, jog laikraščio medžiaga apima išimtinai jo privatus gyvenimo sferą. Savo sprendime Teismas pritarė nuomonei, jog tuomet, kai viešasis asmuo galimai nesugeba laikytis įstatymų ir taisyklių, siekiant apsaugoti rimtus viešuosius interesus, netgi privati sfera tam tikromis aplinkybėmis gali būti teisės aktų ginamo viešojo intereso sritis. Teismas, pripažinęs Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą, konstatavo, jog pateiktos informacijos tikslas nebuvo pažeisti asmens reputaciją, o iliustruoti problemą, kurią žinoti visuomenė turi teisėtą interesą.

¹⁶² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. kovo 1d. sprendimas byloje *Tonsbergs Blad ir Haukom prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr. 510/04. - <http://www.echr.coe.int>

5. Teisės žinoti ir intereso patenkinti smalsumą problematika

Teisėto ir pagrįsto viešo, t.y. visuomenės, intereso žinoti tam tikrą informaciją apie asmens privatų gyvenimą negalima sutapatinti su visuomenės interesu patenkinti savo smalsumą. Visuomenės smalsumas ir jos pagrįstas bei teisėtas interesas žinoti tam tikrus dalykus yra skirtingi dalykai. Fakto apie paprasto žmogaus ligą viešas paskelbimas patenkintų visuomenės smalsumo interesą, tačiau neatitiktų teisėto ir pagrįsto viešo intereso žinoti tam tikrus faktus. Tačiau priešinga situacija būtų, paskleidžiant informaciją apie politiko, nuo kurio sprendimų priklauso daugelio žmonių likimai, sveikatos būklę. Toks pagarsinimas jau atitiktų teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą žinoti tam tikrus faktus, kadangi visuomenė turi žinoti, ar politikai, kuriems patikėti svarbūs jų gyvenimo klausimai, gali suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti. Sprendžiant, ar informacijos apie asmens gyvenimo faktus atskleidimas pažeidė jo teisę į privatų gyvenimą ar ne, privalu vadovautis Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtintais kriterijais, aiškinantis, ar toks kišimasis į asmens gyvenimą buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, t.y. ar jį galima pateisinti kitų vertybių, išvardytų Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje, gynimu¹⁶³.

Bylose, kuriose Teismas turėjo nustatyti pusiausvyrą tarp dviejų Konvencijos saugomų vertybių – privataus gyvenimo apsaugos ir saviraiškos laisvės, jis visada pabrėždavo spaudos straipsnių ar nuotraukų svarbą bendram visuomenės interesui. Vienu atveju Teismas nustatydavo, jog tam tikrų posakių vartojimas, kalbant apie asmens privatų gyvenimą, negali būti pateisinamas visuomeniniais argumentais, ir tie posakiai neturėjo jokio ryšio su visuomeninės svarbos klausimais (pavyzdžiui, minėta byla *Tammer prieš Estiją*), nepripažįstant Konvencijos 10 pažeidimo. Kitose bylose Teismas, atkreipdamas dėmesį į ypatingą svarbą faktams, kad paskelbta žinia, naujiena buvo reikšmingos visuomenei, ir jas iliustruojančios nuotraukos „neatskleidė jokių asmens privataus gyvenimo detalių“, tokiu atveju pripažindavo Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą.

Remdamasis šiomis nuostatomis, Teismas 2004 m. išnagrinėjo bylą, susijusią su straipsniu apie Prancūzijos Prezidento F.Mitterrand buvusio privataus gydytojo knygą, atskleidusią Prezidento sveikatos būklę¹⁶⁴. Šioje byloje Teismas pabrėžė, jog bėgant laikui, visuomenės interesas dviejų Mitterrand kadencijų prezidento pareigose istorijai įgijo viršenybę

¹⁶³ Mikelėnas Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. - Valentinas Mikelėnas. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas, Vilnius: Justitia, 2001. P. 109.

¹⁶⁴ Europos Žmogaus teisių teismo 2004 gegužės 18 d. sprendimas *Éditions Plon prieš Prancūziją* byloje, pareiškimo Nr.58148/00. – <http://www.echr.coe.int>

reikalavimo apsaugoti Prezidento teises, susijusias su sveikatos duomenų paslaptimi atžvilgiu, ir šioje byloje pripažino Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą.

5.1 Visuomenės intereso įvertinimas byloje Tammer prieš Estiją

Vienas ryškesnių dviejų teisinių vertybių - teisės į privatą gyvenimą ir saviraiškos laisvės santykio pavyzdžių yra 2001 m. nagrinėta byla *Tammer prieš Estiją*¹⁶⁵, kurioje Teismas pateisino valstybės kišimąsi į žodžio laisvę. Sprendimas šioje byloje dar kartą patvirtino, kokia nežymi riba tarp dviejų Konvencijos saugomų vertybių: saviraiškos laisvės ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, kurią labai paprasta peržengti. *Tammer prieš Estiją* byla išskirtina Teismo požiūriu į viešo asmens statusą bei tokio žmogaus teisės į privatą gyvenimą apsaugos argumentais, taip pat piliečio, dėl įvairių aplinkybių susidūrusio su viešuoju asmeniu, teisės į privatumą vertinimu.

Estijos dienraščio „Postimees“ žurnalistas Tammer buvo nuteistas baudžiamojoje byloje už šios valstybės politiko Edgar Savisaar antrosios žmonos Vilja Laanaru įžeidimą viename iš interviu su buvusiu V.Laanaru kolega. Tammer savo klausimuose V.Laanaru įžeidžiančiai pavadino moterimi, išardžiusia kitą šeimą, bei neatsakinga motina. Moteris privataus kaltinimo tvarka iškėlė bylą dėl įžeidimo, ir Talino teismas Tammer pripažino kaltu, įvardindamas, jog atsakomybė už įžeidimą nepriklauso nuo to, V.Laanaru turėjo tokių neigiamų savybių ar ne. Tiek apeliacinis, tiek kasacinis Estijos teismai Tammer skundus atmetė, akcentuodami, jog nepaisant didesnio spaudos dėmesio viešiesiems asmenims, šie turi teisę į privatą gyvenimą ir savo reputacijos gynimą. Tuomet Estijos žurnalistas pateikė peticiją Teismui prieš Estiją, kuri, jo nuomone, pažeidė Konvencijos 10 straipsnį, garantuojantį turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Palankiai atsakovui išsprendęs klausimą, ar toks valstybės įsikišimas yra numatytas įstatymo, Teismas pasisakė, jog tikslas, dėl kurio Estija galėjo įsikišti į Tammer saviraiškos laisvę, buvo numatytas Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje, ir pareiškėjo nuteisimas atitiko teisėtą tikslą ginti V.Laanaru teises bei reputaciją. Daug dėmesio Teismas skyrė klausimo, ar Estijos įsikišimas į Tammer saviraiškos laisvę, siekiant apginti V.Laanaru teisę į privatą gyvenimą, buvo būtinas demokratinėje valstybėje.

¹⁶⁵ Europos Žmogaus teisių teismo 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje Tammer prieš Estiją, pareiškimo Nr.41205/98. – <http://www.echr.coe.int>

Šioje byloje žurnalistas Tammer ginčijo tiek teisėtą įsikišimo į saviraiškos laisvę tikslą, tiek ir tokio įsikišimo būtinumą demokratinėje visuomenėje, motyvuodamas, jog interviu klausimuose buvę posakiai atitiko jos tikrąjį elgesį, kad jis nesiekė jos įžeisti, o tik siekė išprovokuoti savo pašnekovo nuomonę apie šią moterį. Tammer argumentavo ir tuo, kad V.Laanaru savo valia tapo viešuoju asmeniu, o šis faktas žiniasklaidai leidžia ją plačiau kritikuoti ir analizuoti jos veiklą. Pareiškėjo nuomone, tai, kad V.Laanaru savo memuaruose viešai kaltino save pati, atvėrė galimybę jos didesnei kritikai bei susiaurino jos privatų gyvenimą. Analizuodamas trečiąjį klausimą, ar valstybės įsikišimas į žodžio laisvę buvo būtinas demokratinėje valstybėje, Teismas konstatavo, jog būdvardis „būtinai“ Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies požiūriu reiškia primygtinį visuomeninį poreikį. Spręsdamas, ar įsikišimas šioje byloje buvo proporcingas teisėtam tikslui, Teismas akcentavo, jog pareiškėjas savo kritinį požiūrį į politiko žmonos elgesį galėjo išreikšti ir nevertodamas jos atžvilgiu įžeidžiančių žodžių.

Teismas pažymėjo, kad asmens įžeidimas gali būti išreikštas ir klausiamajame sakinyje, pavartojant žmogų įžeidžiančius žodžius, kurie nebuvo būtini, norint pareikšti atitinkamą kritiką dėl netinkamo asmens elgesio. Pasak Teismo, byloje nebuvo įrodyta, jog V.Laanaru privatus gyvenimas 1996 m. turėjo įtaką Estijos visuomeniniam gyvenimui. Teismas konstatavo, jog nenustatyta, kad įžeidžiančių posakių apie V.Laanaru privatų gyvenimą vartojimas užduotuose žurnalisto klausimuose buvo pateisinamas visuomenės interesu¹⁶⁶.

5.2 Žinomo visuomenėje asmens privatumo apimtis pagal bylą Hanover prieš Vokietiją

Tammer bylos esmė, jog žurnalisto kontraversiški posakiai apie asmens privatų gyvenimą negali pakliūti į Konvencijos 10 straipsnio apsaugą, kadangi šių žodžių negalima pateisinti viešuoju interesu, neįrodžius, jog V.Laanaru privatus gyvenimas (...) tuo metu turėjo įtakos jos viešai veiklai, pasikartoja kitoje – byloje *Princesė Karolina fon Hanover prieš Vokietiją*¹⁶⁷, kurios sprendimą Teismas priėmė 2004 m. Šioje byloje Teismas pripažino Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, nesutikdamas su Vokietijos teismų nuomone, jog žurnale išspausdinta publikacija su princesės nuotraukų serija (iš privataus klubo baseino, teniso aikštelės, jodinėjant žirgą, apsiperkant, išeinant iš namų), nepažeidžia jos teisių į privatų gyvenimą.

¹⁶⁶ Europos Žmogaus teisių teismo 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje *Tammer prieš Estiją*, pareiškimo Nr.41205/98. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁶⁷ Europos Žmogaus teisių teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Von Hannover prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr.59320/00. – <http://www.echr.coe.int>

Pasisakęs, jog turi būti balansas tarp privataus gyvenimo apsaugos ir Konvencijos 10 straipsnio saugomos saviraiškos laisvės, Teismas šioje byloje taip pat pasisakė dėl žodžio laisvės svarbos demokratinėje visuomenėje, jog tam tikrais atvejais informacija gali būti ir šokiruojančia ar trikdančia dėl pliuralizmo, tolerancijos ir nuomonių įvairovės poreikio, be kurių negalėtų egzistuoti demokratinė visuomenė, šiam teiginiui pagrįsti paminėdamas ir bylą *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*¹⁶⁸. Tuo pačiu Teismas pabrėžė, jog žiniasklaida neturi peržengti tam tikrų ribų, ypatingai pagarbos kitų asmenų teisėms ir reputacijai, ir jos pareiga yra pranešti – atitinkamai remiantis savo įsipareigojimais ir atsakomybe – informaciją bei idėjas, reikšmingas bei būtinas visuomenei. Pasisakęs dėl žiniasklaidos svarbos demokratinėje visuomenėje, Teismas pažymėjo, jog nors saviraiškos laisvė apima ir publikacijų nuotraukas, tai yra sritis, kurioje kitų asmenų teisių ir reputacijos apsauga yra ypatingai svarbi. Princesės Karolinos byla, kaip pažymėjo Teismas savo sprendime, neturi nieko bendra su „idėjų“ skleidimu,- šiuo atveju buvo išspausdinti vaizdai, kurių esmė – labai asmeniška ir netgi intymi informacija apie asmenį. Bulvarinės spaudos nuotraukos, pasak Teismo, dažnai atliekamos nuolat drumsčiant ramybę asmeniui, tokiu būdu akivaizdžiai kišantis į jų privatų gyvenimą ar netgi persekiojant.

Teismas, nagrinėdamas bylą *Princesė Karolina fon Hanover prieš Vokietiją*, pastebėjo, jog Vokietijos spaudoje pasirodžiusios nuotraukos, vaizduojančios pareiškėją kasdienėje aplinkoje, sportuojant, vaikščiojant, atostogaujant ar išeinant iš restorano, yra išskirtinai privačios prigimties. Nuotraukas, kuriose ieškovė įamžinta viena ar kompanijoje, apibūdino „nepavojingi“ priedašai, kaip „Tyra laimė“, „Bučinyš. Arba: jie daugiau nebesislapsto“. Teismas sprendime akcentavo, jog nors pareiškėja, būdama Monako princo šeimos narė, atstovauja ją atitinkamuose kultūriniuose ar paramos renginiuose, ji neatlieka jokių oficialių pareigų Monake ar už jo ribų kurios nors iš institucijų vardu. Be to, Teismas pažymėjo būtinybę apibrėžti esminį skirtumą tarp žiniasklaidos pranešamų faktų – net jeigu jie būtų ir kontraversiški – tarp galimybės prisidėti prie diskusijų demokratinėje visuomenėje, pavyzdžiui, politikų, atliekančių savo pareigas, atveju, ir atskleidžiant privataus gyvenimo detales asmens, kuris, kaip ir šiuo atveju, neatlieka jokių oficialių pareigų. Pasak Teismo, kai pirmuoju atveju spauda, skelbdama visuomeniniam interesui svarbią informaciją, tarnauja savo esminei – visuomenės „sarginio šuns“ funkcijai, to nėra pastarojoje byloje. Nors visuomenė turi teisę žinoti, kuri tam tikrais atvejais apima ir viešųjų asmenų, ypatingai

¹⁶⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 5493/72. - <http://www.echr.coe.int>

politikų, privataus gyvenimo aspektus (kaip akcentuota ir byloje *Editions Plon prieš Prancūziją*¹⁶⁹, kurioje nagrinėtas Prancūzijos prezidento F.Mitterrand sveikatos būklės viešumo klausimas), tokios nuostatos šioje byloje negalima pritaikyti. Aptariama situacija, pasak Teismo, nesusijusi su politinėmis ar viešomis diskusijomis, kadangi išspausdintos nuotraukos ir jas lydintys priedašai susiję išimtinai su pareiškėjos privataus gyvenimo detalėmis.

Žiniasklaidos įsikišimo į privatų gyvenimą problemą Teismas šioje byloje analizavo itin kruopščiai, pažymėjęs, jog dėl analogiško turinio publikacijų bei nuotraukų, atsirandančių žiniasklaidoje be aprašomųjų žinios ir sutikimo, persekiojamais kasdieniniame gyvenime jaučiasi daugelis viešųjų asmenų. Nagrinėtoje byloje Teismas akcentavo, jog šis faktas išsiskiria ypač ryškia maniera: nuotraukos darytos paslapčia, kelių šimtų metrų atstumu.

Pažymėjęs esminę privataus gyvenimo apsaugos svarbą kiekvienam žmogui, Teismas akcentavo, jog kiekvienas, net ir gerai žinomas visuomenei, turi teisę džiaugtis „teisėtais lūkesčiais“ į savo privataus gyvenimo pagarbą ir apsaugą. Ypatingas akylumas, apsaugant privatų gyvenimą, pasak Teismo, būtinas šiuolaikinėje naujų technologijų visuomenėje.

Pripažinęs, kad nagrinėtoje byloje, konkuruojat teisei į privatų gyvenimą ir saviraiškos laisvei, nėra lemiamo faktoriaus pastarosios naudai – išspausdintos medžiagos svarbos bendrajam visuomenės interesui, Teismas akcentavo, jog visuomenė neturi teisėto intereso žinoti, kur ir kaip pareiškėja elgiasi savo privačiame gyvenime, netgi jei ji atsiduria tose vietose, kurių negalima apibūdinti kaip izoliuotų, ir nežiūrint to fakto, kad ji yra gerai žinoma visuomenei. Anot Teismo, net jei toks viešas dėmesys ir egzistuoja, veikiamas komercinio laikraščių bei žurnalų, spausdinančių tokias nuotraukas ir straipsnius, intereso, tokie visuomenės lūkesčiai turi nusileisti pareiškėjos teisei į efektyvią jos privataus gyvenimo apsaugą.

Teismas taip pat nustatė, jog publikacija neturėjo įtakos viešiesiems debatams, susijusiems su politikų ir kitų viešųjų asmenų turimomis pareigomis: ši nuotraukomis iliustruota medžiaga tik patenkino skaitytojų interesus bei smalsumą. Remiantis šiuo Teismo sprendimu, galima daryti išvadą, jog nors ieškovė ir priklauso karališkajai šeimai, ji vis tiek išlieka privačiu asmeniu, neturinčiu „viešosios pareigos“. Kaip jau buvo minėta, Teismas kritiškai įvertino „vokiškąjį“ doktrininį skirstymą į absoliutaus ir santykinio viešojo asmens grupes dėl sąvokos tikslumo ir efektyvumo stokos. Dėl šios priežasties „vokiškasis“ erdvinės izoliacijos kriterijus, nustatant apsaugos ribas, nebuvo pripažintas.

¹⁶⁹ Europos Žmogaus teisių teismo 2004 gegužės 18 d. sprendimas *Éditions Plon prieš Prancūziją* byloje, pareiškimo Nr.58148/00. – <http://www.echr.coe.int>

Nuostatą, jog išspausdintos nuotraukos, atskleidžiančios princesės Karolinos fon Hannover privataus gyvenimo detales, tarnauja tik tikslui patenkinti tam tikros skaitytojų dalies smalsumą ir negali būti pateisinamos visuomeninės reikšmės motyvais, nežiūrint į tai, kad pareiškėja viešai žinoma, pagrindžia ir Teismo sprendimas atmesti peticiją *Campmany y Diez de Revenga ir Lopez Galiacho Perona prieš Ispaniją*¹⁷⁰.

2000 m. gruodį Teismo nagrinėtame pareiškime Ispanijos periodinio leidinio direktorius ir žurnalistas skundėsi, kad jie buvo nuteisti už tai, jogd paskelbė nuotraukomis iliustruotą straipsnį apie dviejų įžymybių asmeninį gyvenimą. Teismas nustatė, kad „reportažų, dėl kurių bylinėjamasi ir kuriuose buvo rašoma (...) apie asmenų privatų gyvenimą, negalima laikyti visuomenės susidomėjimą keliančiais aptarimais, nepaisant to, kad juose buvo rašyta apie įžymybes“. Todėl pritaikytos priemonės buvo pripažintos būtinomis demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti kitų žmonių teises. Teismas paskelbė pareiškimą nepriimtiniu, akcentavęs, jog leidinys skyrė dėmesį išimtinai tik privataus gyvenimo aspektams, ir nors aprašytieji asmenys buvo gerai žinomi visuomenei, straipsnis bei nuotraukos negali būti pateisinti žiniasklaidos esminiu tikslu ginti visuomenės teisę į informaciją. Šiuo atveju buvo pripažinta, kad Ispanijos teismai tinkamai įvertino dviejų konkuruojančių interesų - teisės į privatų gyvenimą bei saviraiškos laisvės, balansą ir priėmė pagrįstus sprendimus.

Minėtos *Tammer ir princesės Karolinos fon Hanover* bylos tartum duoda ženklą apie stiprią Teismo nuostatą dėl privataus gyvenimo apsaugos. Tačiau Teismo sprendimai įrodo ir savo „nenuspėjamumą“. Pavyzdžiu galėtų būti 2004 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Karhuvaara ir Iltalehti prieš Suomiją*¹⁷¹, kuriame Teismas nusprendė, jog pateisinamas politikės teisės į privatų gyvenimą pažeidimas, informuojant visuomenę apie pastarosios vyrui priimtą apkaltinamąjį nuosprendį, susijusį su laisvės atėmimu, dėl politikės girtu vyro atakų prieš policijos pareigūną. Net jeigu ieškovė, būdama parlamentinės švietimo ir kultūros komisijos pirmininke, nebuvo tiesiogiai susijusi su šiuo incidentu, Teismas nusprendė, jog ši kontraversiška žinia buvo visuomeninės svarbos, ir minėta informacija gali turėti įtakos rinkėjų sprendimams¹⁷².

Teismo sprendimas byloje *Princesė Karolina fon Hanover prieš Vokietiją* akivaizdžiai sietinas su Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija dėl teisės į privatų gyvenimą, kurioje buvo išreikštas susirūpinimas „vienpuse teisės į saviraiškos laisvę

¹⁷⁰ Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. gruodžio 12 d. sprendimas atmesti peticiją *Campmany y Diez de Revenga ir Lopez Galiacho Perona prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 54224/00. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁷¹ Europos Žmogaus teisių teismo 2004 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Karhuvaara ir Iltalehti prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 53678/00. – <http://www.echr.coe.int>

¹⁷² Europos Žmogaus teisių teismo 2004 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Karhuvaara ir Iltalehti prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 53678/00. – <http://www.echr.coe.int>

interpretacija, kurią išsako kai kurios masinės informacijos priemonės, pateisinančios Konvencijos 8 straipsnio ginamų teisių pažeidimą pareiškimais, kad „jų skaitytojai turi žinoti viską apie viešuosius asmenis“¹⁷³.

Teismo, apgynusio princesės Karolinos fon Hanover teisę į privatų gyvenimą, sprendimas saviraiškos laisvę atstovaujančiai bylos šaliai galėtų iškelti tik klausimą, ar byloje akcentuotas kriterijus dėl žurnale pateiktos informacijos visuomeninės svarbos trūkumo konceptualiai gali ką nors išspręsti, kadangi klausimas, kokia būtent informacija patenka į šią svarbumo kategoriją, taip ir lieka neatsakytas¹⁷⁴.

¹⁷³ Parliamentary Assembly Resolution 1165 (1998) 1 Right to Privacy. - <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta98/ERES1165.htm>

¹⁷⁴ I.C. Kaminski. Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Krakow. 2002. P.156.

6. Misijos ir komercijos santykis žiniasklaidoje

Dažniausiai atsakovais bylose, susijusiose su privataus gyvenimo apsauga, kaip žinia, yra žiniasklaidos priemonės. Žurnalistikos etikos taisyklių formavimasis ir savaime suprantama pareiga jų laikytis yra ilgalaikis procesas. Neginčijamai žiniasklaidą, neretai suprantančią spaudos laisvę kaip neribotą teisę, pripažįstant privalomu demokratinės visuomenės institutu, visuomenė turi ir privalo vertinti ne tik kaip teises, bet ir kaip pareigas turinčią saviraiškos skleidėją, kurio viena iš pagrindinių prievolių – gerbti privatų gyvenimą, asmens garbę ir orumą.

Nevaržomas žiniasklaidos kišimasis į privatų žmogaus gyvenimą ne tik neprisideda prie atviros ir saugios visuomenės sukūrimo, bet yra pavojingas ir pačiai žiniasklaidai. Pagrįstai besididžiuojančiai aukštais visuomenės pasitikėjimo procentais, dėl kai kurių masinės informacijos priemonių, nuolat pažeidinėjančių asmens teises į privatų gyvenimą, žiniasklaidai gresia tokio visuomenės įvertinimo smukimas. Svarbu pripažinti ir tiesą, kad šiandien masinės informacijos priemonių tikslas toli gražu nėra filantropiškas visuomenės informavimas ir švietimas, o pirmiausia – verslas, kur dalyvauja įvairaus sąžiningumo laipsnio ir savaip į šio specifinio verslo etiką žiūrintys leidėjai. Taigi teisinė sistema, privalanti užtikrinti žiniasklaidos teises, turi sukurti veiksmingą mechanizmą, kuris leistų žmonėms apginti savo privatų gyvenimą, garbę, orumą ir išsaugoti dviejų konstitucinių vertybių – privataus gyvenimo ir saviraiškos laisvės pusiausvyrą.

Norėtusi akcentuoti dar vieną šios temos problemą, apie kurią Teismas savo praktikoje tiesiogiai nemini ar pastebi gana atsargiai. Problema, kodėl nesustojamu srautu per bulvarinę spaudą, televiziją, internetinę žiniasklaidą ir pan., trykšta teisės į privatų gyvenimą pažeidimai, dažniausiai besikapstant po svetimus gyvenimus, jausmus ir lovas, glūdi sensacijų besivaikančios žiniasklaidos, tapusios itin pelningu bizniu, verslo interesuose.

Kad ir kaip būtų liūdna pripažinti, šiandien daugelio masinės informacijos priemonių tikslų skalės viršuje stovi finansinis balansas, o ne poreikis išlaikyti žmogaus teisių pusiausvyrą. Šimtais tūkstančių egzempliorių parduodamų laikraščių, ypač bulvarinių, tiražai liudija didelį masinės auditorijos poreikį gandams, paskaloms, prieš kurį ir dėl kurio augant nuosavam kapitalui, leidėjai be sąžinės graužimo aukoja kitų, ypač žinomų visuomenėje žmonių, privatumą. Sensacija, pagrįsta pikantiška privataus gyvenimo detale, šiandien žiniasklaidoje vertinama kaip aukščiausio balo ir komercine prasme vertingiausia tema. Sunku įsivaizduoti, kokias finansines investicijas masinių informavimo priemonių savininkai šiandien skiria

visuomenėje žinomų asmenų privataus gyvenimo „tyrimui“ – techninėms priemonėms įsigyti, aplinkos žmonėms papirkti, honorarams sumokėti. Teismo išlaidas, atsirandančias dėl neapsikentusių pažeidinėjamomis teisėmis asmenų ryžto bylinėtis, bulvarinei žiniasklaidai ir ne tik jai keliskart kompensuoja parduota sensacinga informacija. Tačiau ar yra koks nors priešnuodis prieš šią kitų privačiu gyvenimu mintančią verslo industriją?

Teismo praktikos analizė patvirtina, kad teisės į privatų gyvenimą gynimo bylose vis atidžiau vertinami saviraiškos laisvės pateisinimo visuomenės interesu motyvai, vis dažniau šiuo atveju pripažįstant Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą.

Persipynus verslui ir informacijai, neaišku, kur baigiasi leidėjo interesai ir prasideda redaktoriaus interesai. Nežinoma skiriamoji riba tarp verslo ir informacijos – dviejų būtinų kiekvienos visuomenės informavimo priemonės išlikimo sąlygų. Visuomenė nežino žiniasklaidos savininkų turtinių interesų, o jie privalo būti viešai paskelbti, visiems prieinami.

Viešojo administravimo visuomenės informavimo srityje funkcijos daugelyje valstybių yra patikėtos žurnalistų savireguliacijos institucijoms. Tačiau jų įgalinimų ribos neleidžia pasiekti pageidaujamo rezultato teisės į privatų gyvenimą apsaugos atžvilgiu. Neabejotina, kad šioms institucijoms turėtų būti suteikti platesni įgaliojimai, pavyzdžiui, teisė taikyti administracinio poveikio priemones. Naudojimasis žurnalisto, kaip ypatingo teisinių santykių subjekto, statusu, t.y. teise operatyviai gauti informaciją, neatskleisti informacijos šaltinio, teise į akreditaciją ir pan., šios profesijos žmonės savaimė įpareigoja laikytis žurnalistikos etikos taisyklių ir bendrųjų žiniasklaidos teisės principų.

IŠVADOS

1. Teisė į privatų gyvenimą apima ir asmens laisvę užmegzti bei plėtoti santykius su kitais žmonėmis, todėl net ir profesinėje ar komercinėje veikloje žmogus turi tam tikrą teisę į privatumą. Teismo praktikoje teisė gerbti privatų gyvenimą pripažinta „ne vien tik teise likti namuose ir neįsileisti kitų: ji taip pat suprantama ir kaip teisė išeiti iš namų bei bendrauti su kitais“.
2. Konvencijos 8 straipsnis garantuoja asmens teisės į privatų gyvenimą gynimą ne tik nuo valdžios institucijų, bet ir nuo privačių asmenų, taip pat ir nuo visuomenės informacijos priemonių.
3. Teisės į informaciją, kaip vienos iš esminių saviraiškos laisvės sudedamųjų dalių ir vienos iš pagrindinių sąlygų demokratinės visuomenės bei kiekvieno individo vystymuisi, apribojimus lemia jos santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises bei laisves. Prieštaravimai tarp asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės sprendžiami derinant šiuos interesus bei siekiant nepažeisti jų pusiausvyros.
4. Teisėtas visuomenės interesas, vienas iš pagrindinių informacijos apie asmeninį gyvenimą ribojimo principų, suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie įstatymo saugomą žmogaus privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti nuo neigiamų padarinių kitų asmenų teises ir laisves. Tuo tarpu privataus asmens teisės yra ginamos, kai nustatoma, jog informacija apie asmens privatų gyvenimą yra paskelbta be asmens sutikimo ir nesant teisėto visuomenės intereso.
5. Daugiausia kritikos žiniasklaidoje skiriama viešiesiems asmenims - politikų, valstybės tarnautojų, teisėjų bei kitų žymių visuomenės atstovų atžvilgiu, kurių ir privatus gyvenimas dažnai tampa visuomenės interesu. Viešieji asmenys reprezentuoja visuomenę, valstybę, todėl jų veiklai keliami didesni reikalavimai nei eilinio visuomenės nario veiklai, o jų atžvilgiu taikomos kritikos ribos yra atitinkamai platesnės. Tačiau nuomonės reiškimo laisvė šių asmenų atžvilgiu negali pažeisti kitų Konvencijoje įtvirtintų teisių, kaip ir jų teisės į privataus gyvenimo apsaugą pagal Konvencijos 8 str.
6. Pagal Teismo suformuluotas nuostatas politikų ir oficialių valstybinės valdžios atstovų kritikos ribos yra pačios plačiausios, palyginti su kitų valstybės tarnautojų kritika.
7. Viešasis asmuo turi būti pakantesnis kritikai ir nereikalauti panašių standartų kaip privatus asmuo. Viešasis asmuo turi didesnes galimybes apginti savo teises, todėl ginant jo garbę ir

orumą pirmenybė teiktina garbę ir orumą žeminančioms ir tikrovės neatitinkančioms žinioms paneigti, o ne nustatyti kuo didesnę moralinės žalos piniginį įvertinimą.

8. Žiniasklaida gali be asmens sutikimo informuoti visuomenę apie tokio asmens privatų gyvenimą tokiu mastu, koku to asmens asmeninės savybės, elgesys, kitos privataus gyvenimo aplinkybės gali turėti reikšmės viešiesiems reikalams, ir dėl to skelbiama informacija turi visuomeninę reikšmę.

9. Konvencijos 10 straipsnis gina žurnalistų teisę skleisti informaciją visuomenę dominančiais klausimais, jeigu jie nepažeidžia kitų asmens teisių ir laisvių, vadovaujasi gera valia ir patikrintais faktais bei pateikia patikimą ir tikslią informaciją, atitinkančią žurnalistinės etikos principus.

10. Nevaržomas žiniasklaidos kišimasis į privatų žmogaus gyvenimą trukdo atviros ir saugios visuomenės kūrimuisi ir yra pavojingas pačiai žiniasklaidai – gresia visuomenės pasitikėjimo masinėmis informacijos priemonėmis smukimu.

Santykis tarp teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą bei teisės į saviraiškos laisvę pagal Europos Žmogaus Teisių Konvenciją

SANTRAUKA

Teisė į privatą gyvenimą, garantuojama Konvencijos 8 straipsnio, apsaugo asmenis ne tik nuo viešosios valdžios įsikišimo, bet taip pat ir nuo neteisėto kitų asmenų ir privačių institucijų kišimosi, įskaitant ir žiniasklaidą. Saviraiškos laisvė vadinama vienu iš kertinių demokratinės visuomenės pamatų. Šiuo požiūriu žiniasklaidos vaidmuo teisinėje valstybėje išskirtinis. Šių dviejų teisių “virtualaus konflikto” esmė – kiekviena teisė ir laisvė yra deklaruojama, pripažįstama ir garantuojama, bet tuo pačiu metu viena gali riboti kitą ir būti suvaržyta kitos. Iš tiesų teisė į privataus gyvenimo gerbimą gali akivaizdžiai nepalanki saviraiškos laisvei. Dviejų vertybių konfliktas slypi įtampoje tarp saviraiškos laisvės, visuomenės teisės žinoti, būti informuoti ir teisės į asmens privatą gyvenimą ar reputaciją.

Konfliktai tarp teisės į privatą gyvenimą ir saviraiškos laisvės dažniausiai kyla tada, kai privatūs subjektai, t.y. žiniasklaidos priemonės, paskleidžia privataus gyvenimo detales. Leidėjai gali tvirtinti, jog atskleisti tokią informaciją sąlygoja visuomenės interesas, arba asmenys, kurių privataus gyvenimo detalės išviešintos žiniasklaidoje, prarado šią teisę į privatumą, pasirinkdami svarbias valstybines ar visuomenines pareigas, t.y. viešo asmens statusą. Tokių argumentų pagrindumas analizuotas daugybėje bylų valstybėse, numatančiose teisinę privatumo apsaugą. Tokiais atvejais teismai turi nustatyti balansą tarp teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ir saviraiškos laisvės.

Poreikis rasti balansą tarp šių kertinių interesų dažniausiai kyla tada, kai privatumo apsauga apriboja saviraiškos laisvę. Balansas tarp teisės į privatą gyvenimą ir saviraiškos laisvės priklauso nuo asmeninio vertinimo, kokie vis dėlto yra viešojo intereso poreikiai. Žurnalistikos tikslas - tarnauti saviraiškos laisvei, kuri apima pagarbą kitoms Konvencijos saugomoms pagrindinėms teisėms, laisvėms ir interesams. Viena iš pagrindinių saviraiškos laisvės “varžovių” yra teisė į privataus gyvenimo apsaugą, kurią gerbti žiniasklaida imperatyviai įpareigojama, šią būtinybę pabrėžiant daugelyje Europos Tarybos priimtų dokumentų. Žiniasklaidos misija, įprasminama daugybėje jos profesinės veiklos kodeksų, demokratinėje visuomenėje apibūdinama kaip būtinybė gerbti visuomenės teisę būti informuoti, remiantis patikrintais faktais ir tikrais įvykiais, informacijos rinkimas sąžiningomis priemonėmis, naujienų, žinių, komentarų ir kritikos pateikimas tokiu būdu, jog

būtų išvengta nepageidautino įsibrovimo į privatų gyvenimą, šmeižto ar nepagrįstų kaltinimų, netikslumų, klaidos atitaisymas ir pan.

Daugelyje galimo privataus intereso pažeidimo atvejų žiniasklaidoje figūruoja viešieji asmenys, kurie sulaukia didesnio visuomenės dėmesio bei intereso. Viešieji asmenys dažnai atlieka svarbų socialinį vaidmenį, ir į tai atsižvelgiama vertinant pateisinimo visuomenės interesu klausimą. Viešųjų asmenų privatus gyvenimas taip pat turi teisę į apsaugą, išskyrus atvejus, kai jis susiduria su visuomeniniais reikalais. Taigi leidžiamos kritikos ribos viešųjų asmenų, ypač politikų, atžvilgiu yra platesnės nei privačių asmenų.

Šiame darbe vertinama konfliktinė situacija tarp Konvencijos 8 ir 10 straipsnių garantuojamų teisių, analizuojant temą per visuomenės informavimo teisės prizmę, liudija, jog žiniasklaidos teisė neturėtų būti suprantama kaip leidėjams ir transliuotojams suteikta licencija, leidžianti jiems gauti maksimalios finansinės naudos, kitų žmonių privatų gyvenimą prieš jų valią paverčiant sau naudinga komercija. Žiniasklaida turi tarnauti visuomenės diskusijoms, dalijantis viešomis nuomonėmis apie visuotinės svarbos dalykus, o ne gyventi paskalomis bei politikų ir kitų elito atstovų skandalais.

The Relationship between the Right to Respect for One's Private and Family Life and the Right to Freedom of Expression according to the European Convention on Human Rights

SUMMARY

Right to private life, guaranteed by Article 8 of the Convention, protects individuals not only against interference by the public authorities but also against interference by individuals and private institutions, including the media. Freedom of expression is one of the key foundations of a democratic society. In that regard, the media play a pre-eminent role in a State governed by the rule of law. This brings us to the heart of a situation of "virtual conflict" between two rights. Each right and freedom is proclaimed, recognised and guaranteed, but, at the same time, each one is capable of limiting the other and being limited by it. Indeed, the right to respect for private life may be openly hostile to freedom of expression. A conflict of values lies within the tension between freedom of expression, the public's right to be informed and the right to one's privacy or reputation.

Conflicts between privacy and freedom of expression commonly arise where non-State actors, such as the media or authors of books, publicise private matters. Publishers may claim that the revelations were a matter of public interest or that the individuals involved had forfeited their privacy interest by leading very public lives. The legitimacy of these claims has been tested in a number of cases in countries which provide legal protection for privacy. In such cases, courts have had to balance privacy interests against the guarantees of freedom of expression.

The need to balance these key interests arises most commonly where privacy laws restrict freedom of expression. The balance between privacy and freedom of expression depends on one's assessment of what the public interest demands. Journalism shall be exercised so as to serve freedom of expression, which includes respect for other fundamental rights, freedoms and interests protected by the Convention. The competing right we are concerned with is the right to private life, respect for which by the media is, as numerous texts adopted within the Council of Europe have also emphasised, an imperative need.

It is various implications for the operation of the media in a democratic society, which are to be found in numerous codes of professional practice: respect for the public's right to be informed accurately of facts and events; collection of information by fair means; presentation of information, comments and criticism in such a way as to avoid unwarranted invasion of

privacy, defamation or unfounded accusations; correction of any seriously inaccurate information, etc.

Many cases in which privacy interests arise involve a public figure and such cases usually engage the public interest. Public figures often play an important social role and this should be taken into account in determining whether the public interest is engaged. The private lives of public figures are entitled to protection, save where they may have an impact upon public events. The limits of acceptable criticism are accordingly wider as regards a politician as such than as regards a private individual.

This study of a comparative analysis about the conflicting situation between Articles 8 and 10 of the Convention indicates that freedom of the press should not be understood as some kind of licence for publishers and broadcasters, allowing them to maximise profits by commercialising other people's lives against their will. Freedom of the press has to be understood in a way required by its democratic legitimacy and its high legal status. The press is supposed to serve public discussion and the shaping of public opinion on subjects of general importance.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Teisės aktai:

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. – [http:// www.lrs.lt](http://www.lrs.lt)
Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1970 m. sausio 23 d. Rezoliucija Nr. 428, skirta deklaracijai dėl masinės informacijos priemonių bei žmogaus teisių.- <http://assembly.coe.int>
2. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1970 m. sausio 23 d. Rekomendacija Nr.582 dėl masinės informacijos priemonių ir žmogaus teisių. - <http://www.assembly.coe.int>
3. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1993 m. liepos 1 d. Rezoliucija Nr. 1003 dėl žurnalistikos etikos. - <http://assembly.coe.int>
4. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1998 m. birželio 26 d. Rezoliucija Nr.1165 (1998), skirta teisei į privataus gyvenimo apsaugą. - <http://www.assembly.coe.int>
5. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1974 m. liepos 2 d. Rezoliucija (74) 26 dėl atsakymo teisės ir asmens pozicijos spaudos atžvilgiu. - <http://www.assembly.coe.int>
6. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2000 m. vasario 24 d. Rekomendacija Nr. R (2000)6 valstybėms narėms dėl viešųjų asmenų statuso Europoje. - <http://www.assembly.coe.int>
7. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. - [http:// www.lrs.lt](http://www.lrs.lt)
8. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pirmojo protokolo ratifikavimo ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ papildymo“. - [http:// www.lrs.lt](http://www.lrs.lt)
9. Lietuvos Respublikos įstatymas „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos konvencijos dėl televizijos be sienų bei šios konvencijos pataisų protokolo ratifikavimo“.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2000. Nr. 39-1150.
11. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7 str., 7 (I) str. ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Teismų praktika. Nr. 9. Vilnius, 1998.

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 1. „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“. Teismų praktika. 1998. Nr. 9.
13. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. - [http:// www.lzs.lt](http://www.lzs.lt)
14. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

2. Dokumentų rinkiniai, žodynai

1. Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. Vilnius, Europos Tarybos informacijos ir dokumentalistikos centras. 2000.
2. Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997.
3. Žurnalistikos laisvė ir atsakomybė. Europos Tarybos dokumentai dėl visuomenės informavimo priemonių. Vilnius, 1996.

3. Specialioji literatūra (lietuvių kalba)

1. Akehurst Michael, Malanczuk Peter. Šiuolaikinis Tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000.
2. Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės teisės moralinės ribos // Jurisprudencija, 2001. 19(11).
3. Berger V. V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: pradai. 1997
4. Civilka Mindaugas. Asmens duomenų apsauga tarptautinėje ir Europos Bendrijų teisėje. 2001. P.7. - http://www.itc.tf.vu.lt/paskaitos/paskait/ada_1.12.pdf
5. Jočienė D. Probleminiai Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo Lietuvos teisėje aspektai // Justitia. 1998. Nr. 1.
6. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2000.
7. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika // Teisė. 2001. Nr. 39. P. 33–51.
8. D. Jočienė, K. Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.127.

9. Lagotte S. Teisė į pagarbą asmeniniam ir šeiminiam gyvenimui // Asmens konstitucinės teisės Lietuvoje: konferencijos medžiaga. Vilnius, Lietuvos žmogaus teisių centras. 1996.
10. P.Leonas. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995.
11. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Justitia. Vilnius, 2002.
12. Meškauskaitė L. Teisė į privatų gyvenimą // Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė. Vilnius, 2003.
13. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius.2004.
14. Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė // Teisė. 1995. Nr. 29.
15. Mikelėnas V. Teisė į privatų gyvenimą. - Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius, 2001.
16. Mikelėnas V., Mikelėnienė D. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia. 1998. Nr. 2.
17. Paine Thomas. Žmogaus teisės. Vilnius: Naujoji Rosma, 2003..
18. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2003.
19. Tapinas L. Žiniasklaidos bylos Europos Žmogaus Teisių ir Lietuvos teismuose. Vilnius, 2002.
20. Tapinas L. Žiniasklaidos bylos Lietuvos teismuose ir Strasbūre // Žmogaus teisių apsauga ir žiniasklaida. Konferencijos medžiaga. Lietuvos Respublikos Seimas 2001 m. birželio 6 d.
21. Vadapalas Vilenas. Individas ir Tarptautinė teisė. - Vilenas Vadapalas. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006.P.281.
22. Žmogaus teisių apsauga ir žiniasklaida. Konferencijos medžiaga // Lietuvos Respublikos Seimas. 2001 m. birželio 6 d.

4. Specialioji literatūra (užsienio kalba)

1. D.C. Adkins. Right to Privacy?: Why the Private Facts Tort Cannot Coexist with the First Amendment, „First Amendment Law Review“ 2004.
2. David Feldman. Civil Liberties and Human rights in England and Wales // Clarendon press. Oxford. 1993.
3. P.Engels. Das Bildnis aus dem Bereich der Zeitgeschichte. Archiv Fur Presserecht. 1998. Nr.6.
4. Freedom of expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights // Human rights handbooks. No 2. Council of Europe. 2000.

5. P.van Dijk, G.J.H.van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Kluwer Law and Taxation Publishers, 1990.
6. Guido Alpa. The protection of Privacy in Italian law: Case Law in a Codified Legal System//Tulane. European and Civil Law Forum. 1997, vol.12.
7. David Feldman. Civil Liberties and Human rights in England and Wales. Clarendon press, Oxford. 1993.
8. W.A. Galston. The limits of Privacy: Culture, Law and Public Office. The George Washington Law Review. 1999.
9. S.Gurwith.Freedom of privacy. The freedom to be oneself. The Hague. 1998.
10. M. Lévinet.The uncertain determination of the limits of freedom of expression: thoughts on the judgments delivered by the Strasbourg Court in 1995-1996 concerning Article 10 of the ECHR. Revue Française de Droit Administratif. 1997.
11. I.C. Kaminski. Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach Europejskiego Trybunalu Praw Czlowieka w Strasburgu. Krakow. 2002.
12. M.Powers. A Cognitive Definition of Privacy, „Law and Philosophy“, 1996, vol. 15, Nr.4.
13. M.Puwalski.Prawo do prywatnosci osob publicznych. Warszawa 2003.
14. Françoise Tulkens, Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjo, pasisakymas konferencijoje „Freedom of expression and the right to privacy“ 1999 m. rugsėjo 23 d. – <http://www.coe.int>
15. M.Schmuck.Presserecht kurz und bundig. Dusseldorf. Werner. 1997.
16. Fr. Sudre.The vicissitudes of the concept of private life in the case-law of the European Court of Human Rights. Brussels, Bruylant. 1999.
17. J. Velu. Observations on the norms applicable to relations between the judiciary and the press. Journal des Tribunaux. 1995.
- 18 Fr. Rigaux. The protection of private life and the other assets of personality. Brussels. Bruylant. 1990.
19. Fr. Rigaux., Justice and the press: comparative reflections. Journal des Tribunaux, 1996.
20. Wacks. The Poverty of „Privacy“. „The Law Quarterly Review“, 1980.
21. S.Warren, L.Brandeis. The right to privacy//Harvard Law Review 4. 1980.
22. B.A.Williams, M.X.Delli Carpini. Unchained reaction. The collapse of media gatekeeping. Journalism. 2000.

5. Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel ir kiti prieš Olandiją*, pareiškimo Nr. 5100/71. - <http://www.echr.coe.int>
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 5493/72. - <http://www.echr.coe.int>
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę* (Nr. 1), pareiškimo Nr. 6538/74. - <http://www.echr.coe.int>
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1984 m. rugpjūčio 02 d. sprendimas byloje *Malone prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 8691/79.- <http://www.echr.coe.int>
- 5 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1985 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Barthold prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 8734/79.- <http://www.echr.coe.int>
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82.- <http://www.echr.coe.int>
7. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1988 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Muller ir kiti prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 10737/84.- <http://www.echr.coe.int>
8. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. vasario 22 d. sprendimas byloje *Barfod prieš Daniją*, pareiškimo Nr. 11508/85.- <http://www.echr.coe.int>
9. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Groppera Radio prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 10890/84.- <http://www.echr.coe.int>
10. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Autronic AG prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 12726/87.- <http://www.echr.coe.int>
11. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Observer ir Guardian prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 13585/88.- <http://www.echr.coe.int>
12. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje *Castells prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 11798/85. - <http://www.echr.coe.int>
13. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Thorgeir Thorgeirson prieš Islandiją*, 13778/88.- <http://www.echr.coe.int>
14. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas byloje *Schwabe prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 13704/88. – <http://www.echr.coe.int>
15. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *Open Door ir Dublin Well Women Centre prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 14234/88.- <http://www.echr.coe.int>
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Hadjanastassiou prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 12945/87. <http://www.echr.coe.int>

17. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Informationsverein Lentia ir kt. prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 13914/88.- <http://www.echr.coe.int>
18. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Casado Cosa prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 15450/89.- <http://www.echr.coe.int>
19. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Jacobowski prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 15088/89.- <http://www.echr.coe.int>
20. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *Otto-Preminger- Institut prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 13470/87.- <http://www.echr.coe.int>
21. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Jersild prieš Daniją*, pareiškimo Nr. 15890/89. - <http://www.echr.coe.int>
22. Europos Žmogaus teisių teismo 1995 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *A. Neves prieš Portugaliją*, pareiškimo Nr.20683/92.- <http://www.echr.coe.int>
23. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Prager ir Oberschlick prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 15974/90. - <http://www.echr.coe.int>
24. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Goodwin prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 17488/90. - <http://www.echr.coe.int>
25. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. rugsėjo 16 d. sprendimas byloje *Akdivar ir kiti prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 21893/93. - <http://www.echr.coe.int>
26. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *De Haes ir Gijssels prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 19983/92. - <http://www.echr.coe.int>
27. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. liepos 1 d. sprendimas byloje *Oberschlick prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 20834/92. - <http://www.echr.coe.int>
28. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Petra prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 27273/95. - <http://www.echr.coe.int>
29. Europos Žmogaus teisių teismo 1998 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *B.A.Middleburg, S. van der Zee ir Het Parool prieš Nyderlandus*, pareiškimo Nr. 28202/95. – <http://www.echr.coe.int>
30. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *Janowski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 25716/94. - <http://www.echr.coe.int>
31. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje *Rekvenyi prieš Vengriją*, pareiškimo Nr. 25390/94.- <http://www.echr.coe.int>
32. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Ceylan prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 23556/94. - <http://www.echr.coe.int>

33. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. rugsėjo 28 d. sprendimas byloje *Dalban prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 28114/95. - <http://www.echr.coe.int>
34. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Nilsen ir Johansen prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr. 23118/93. - <http://www.echr.coe.int>
35. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje *Rotaru prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 28341/95. - <http://www.echr.coe.int>
36. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. birželio 15 d. sprendimas byloje *Erdogdu prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 25723/94. - <http://www.echr.coe.int>
37. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje *Tammer prieš Estiją*, pareiškimo Nr. 41205/98. - <http://www.echr.coe.int>
38. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Colombani ir kt. prieš Prancūziją*, pareiškimas Nr. 51279/99. - <http://www.echr.coe.int>
39. Europos Žmogaus teisių teismo 2000 m. gruodžio 12 d. sprendimas atmesti peticiją Campmany y Diez de Revenga ir Lopez Galiacho Perona prieš Ispaniją, pareiškimo Nr. 54224/00. – <http://www.echr.coe.int>
40. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. gegužės 4 d. sprendimas pripažinti pareiškimą R.A. Jääskeläinen ir kiti prieš Suomiją nepriimtinu, pareiškimo Nr. 32051/96. - <http://www.echr.coe.int>
41. Europos Žmogaus teisių teismo 2001 m. liepos 12 d. sprendimas *Feldek* prieš Slovakiją byloje, pareiškimo Nr. 29032/95. – <http://www.echr.coe.int>
42. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Perna prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 48898/99. - <http://www.echr.coe.int>
43. Europos Žmogaus teisių teismo 2004 gegužės 18 d. sprendimas *Éditions Plon prieš Prancūziją* byloje, pareiškimo Nr. 58148/00. – <http://www.echr.coe.int>
44. Europos Žmogaus teisių teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Von Hannover prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 59320/00. – <http://www.echr.coe.int>
45. Europos Žmogaus teisių teismo 2004 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Karhuvaara ir Iltalehti prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 53678/00. – <http://www.echr.coe.int>
46. Europos Žmogaus teisių teismo 2005 m. kovo 29 d. sprendimas *Ukrainian media group* prieš Ukrainą byloje, pareiškimo Nr. 72713/01. – <http://www.echr.coe.int>
47. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje *Verlagsgruppe news prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 10520/02. - <http://www.echr.coe.int>
48. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Tonsbergs Blad ir Haukom* prieš Norvegiją, pareiškimo Nr. 510/04. - <http://www.echr.coe.int>